

3

00:00:09,080 --> 00:00:14,758

Mijn geboortedatum is 25 januari 1926. Dat houdt dus in dat ik op dit moment

4

00:00:14,758 --> 00:00:19,465

drieëntachtig jaar ben, in januari word ik vierentachtig jaar.

5

00:00:19,540 --> 00:00:23,150

En je bent Robert Cohen.

6

00:00:23,150 --> 00:00:29,887

Ik ben Robert Cohen. Ik ben vol-Jood en heb altijd in Amsterdam

7

00:00:29,887 --> 00:00:34,593

gewoond, maar tegenwoordig woon ik in Delft.

8

00:00:35,520 --> 00:00:37,180

Wilt u meer gegevens?

9

00:00:37,180 --> 00:00:38,540

Wat je wilt vertellen.

10

00:00:38,980 --> 00:00:39,330

Oké.

11

00:00:39,330 --> 00:00:40,970

Het initiatief is aan jou.

12

00:00:40,970 --> 00:00:47,947

Oké. Ik ben van oorsprong Amsterdammer en mijn ouders hebben een winkel gehad en dat is niks bijzonders,

13

00:00:47,947 --> 00:00:54,658

want je had heel veel buurtwinkeltjes, er bestonden voor de oorlog namelijk geen supers. Trouwens, er

14

00:00:54,658 --> 00:01:01,769

waren ook geen ijskasten, dus mensen kwamen bij ons herhaaldelijk in de winkel. Wij verkochten aardappelen,

15

00:01:01,769 --> 00:01:08,414

groenten, fruit, maar ook chocolaterie, wijnen, u kunt het zo gek niet noemen. Alles wat er verkocht

16

00:01:08,414 --> 00:01:15,059

wordt in de supermarkt en wellicht nog meer, werd bij ons in de winkel verkocht. Mijn ouders stonden

17

00:01:15,059 --> 00:01:22,103

zelf achter de toonbank en u kunt wel nagaan, ik zei net al, er waren geen ijskasten, dus de mensen kwamen

18

00:01:22,103 --> 00:01:28,748

niet één keer in de week bij ons in de winkel om boodschappen te halen, maar die kwamen, ja, om de

19

00:01:28,748 --> 00:01:35,459

dag en soms nog meer. Het is zelfs zo geweest, als de winkel gesloten was werd er 's avonds om tien

20

00:01:35,459 --> 00:01:42,437

uur of half elf nog aangebeld en dan zeiden ze: kunt u me even een half ons kaas geven of een pond suiker

21

00:01:42,437 --> 00:01:49,082

of wat dan ook, dat was heel gewoon in die tijd. Ons gezin bestond uit vier man, te weten mijn reeds

22

00:01:49,082 --> 00:01:55,993

genoemde ouders en een broer die ietsje ouder was als ik, twee jaar ouder als ik. Ik heb een hele fijne,

23

00:01:55,993 --> 00:02:02,970

onbezorgde jeugd gehad. Mijn ouders hadden alles voor ons over, voor mijn broer en ik. Wij waren absoluut

24

00:02:02,970 --> 00:02:10,080

niet rijke mensen. Mijn ouders hebben keihard gewerkt. We hadden ook een Duits dienstmeisje voor de oorlog.

25

00:02:10,080 --> 00:02:16,858

Dat was helemaal niet iets gek, want dat was heel normaal. We hebben er diverse gehad en ja, ik hielp

26

00:02:16,858 --> 00:02:23,636

waar ik helpen kon, dus bijvoorbeeld boodschappen wegbrengen en dergelijke, dat deed ik allemaal. Nou,

27

00:02:23,636 --> 00:02:30,614

dat is even het sfeertje wat er zo was. Ik wil er nog wel even de nadruk op leggen dat klanten niet één

28

00:02:30,614 --> 00:02:37,591

keer per week kwamen, maar soms om de dag en waarom zeg ik dat? Dat zijn op het laatst geen klanten meer,

29

00:02:37,591 --> 00:02:44,435

maar dat worden vrienden van je. Mijn moeder kon bijvoorbeeld zeggen tegen mevrouw Pieterse: hoe is het

30

00:02:44,435 --> 00:02:51,479

met uw dochter, of hoe is het met uw zoon? Dat is heel anders als tegenwoordig in de super waar je hooguit

31

00:02:51,479 --> 00:02:58,191

één keer per week komt, voor de hele week inslaat en het dan bijvoorbeeld in de ijskast stopt of in

32

00:02:58,191 --> 00:03:05,102

de vriezer of wat dan ook, dat kon toen helemaal niet. Ik vertel dat met opzet, want u zult denken, gut,

33

00:03:05,102 --> 00:03:11,880

wat heeft dat nou te maken met mijn levensgeschiedenis in het kort, maar dat zult u in de loop van het

34

00:03:11,880 --> 00:03:18,591

verhaal wel merken. Ik begin nu maar meteen, de dag dat de Duitsers zijn binngetrokken in Nederlan-

35

00:03:18,591 --> 00:03:18,724

d.

36

00:03:20,120 --> 00:03:22,530

Nee, maar dat wil ik niet. Ik wil heel graag beginnen met uw jeugd.

37

00:03:22,530 --> 00:03:23,780

U wilt nog wat jeugd, nou, dan ga ik nog eventjes door.

38

00:03:23,780 --> 00:03:26,090

Ja, sorry

39

00:03:26,090 --> 00:03:27,860

dat ik u onderbreek.

40

00:03:27,860 --> 00:03:34,038

Nee, ik vind het helemaal niet erg. Mijn ouders hebben een grote familie gehad, zowel van mijn

41

00:03:34,038 --> 00:03:40,282

moeders zijde, zowel van mijn vaders zijde en vrijwel alle nichten, neven, enzovoorts, speelden

42

00:03:40,282 --> 00:03:46,658

muziekinstrumenten en ik trouwens ook. Ik heb altijd musicus willen worden. Als ik het tot mezelf

43

00:03:46,658 --> 00:03:52,968

even snel bepaal, ik heb negen jaar vioolles gehad, ik speelde saxofoon, ik speelde banjo en als

44

00:03:52,968 --> 00:03:59,278

je saxofoon speelt, speel je ook klarinet, uiteraard. Ik speelde ook fluit en ik speelde piccolo

45

00:03:59,278 --> 00:04:05,522

en ik zat met die laatste twee instrumenten bij de fanfarekorps van de gasfabriek die gevestigd

46

00:04:05,522 --> 00:04:11,635

was op de plaats waar de huidige Stopera is. Mijn ouders gingen dan altijd bij de gasfabriek,

47

00:04:11,635 --> 00:04:18,010

daar werden dan muntjes gehaald, die kosten, meen ik, elf cent of zoiets dergelijks. Dan haalden

48

00:04:18,010 --> 00:04:24,123

ze bijvoorbeeld honderd muntjes en de klanten kwamen bij ons een muntje kopen. Maar daar werd

49

00:04:24,123 --> 00:04:30,236

helemaal niets aan verdiend, dat was gewoon service wat je gaf. Daar moet je niet om komen in

50

00:04:30,236 --> 00:04:33,982

de huidige tijd van het is voor nop dat je dat doet, hè.

51

00:04:34,640 --> 00:04:37,400

Je woonde vlak bij Vlooienburg.

52

00:04:37,550 --> 00:04:38,530

Vlooienburg?

53

00:04:38,530 --> 00:04:39,640

De oude Jodenbuurt.

54

00:04:39,640 --> 00:04:45,181

Ja, het is eigenlijk de grens van de oude Joodse buurt, want in de oorlog is

55

00:04:45,181 --> 00:04:50,796

de zogenaamde Joodse wijk ontstaan, of Judenviertel zoals dat werd genoemd en

56

00:04:50,796 --> 00:04:55,974

die was omringd door prikkeldraad of er was een gracht die dat gedeelte

57

00:04:56,120 --> 00:04:57,260

Zwanenburgerwal, ja.

58

00:04:57,260 --> 00:04:57,670

Wat zegt u?

59

00:04:57,670 --> 00:04:59,340

De Zwanenburgerwal was dat, ja.

60

00:04:59,340 --> 00:05:02,240

Nee, de Kloveniersburgwal.

61

00:05:02,240 --> 00:05:02,920

O, natuurlijk.

62

00:05:02,920 --> 00:05:05,380

Kloveniersburgwal, dat is bijvoorbeeld een grens geweest.

64

00:05:05,380 --> 00:05:08,680

Zwanenburgwal niet, die zat vierkant in de Joodse wijk.

65

00:05:08,680 --> 00:05:09,620

Ja, ja.

66

00:05:09,620 --> 00:05:17,313

Maar om dus verder even te gaan. De Staalstraat, als je de brug over gaat

67

00:05:17,313 --> 00:05:24,584

richting Munt, daar stond een bord, daar kwam je de Jodenwijk dus in.

68

00:05:24,690 --> 00:05:24,810

Ja.

69

00:05:24,810 --> 00:05:25,550

Joodse wijk, hoe je het noemen wilt.

71

00:05:30,070 --> 00:05:30,950

Maar voor die tijd,

72

00:05:32,790 --> 00:05:35,600

dat was natuurlijk echt op de grens van de oude Jodenbuurt.

73

00:05:35,600 --> 00:05:40,993

Ja, ja. Maar ik was ook nog even aan het vertellen over de familie van ons. Als er bijvoorbeeld

74

00:05:40,993 --> 00:05:46,330

een verjaardag was, dan waren dat zulke enorme feesten. Dat zeg ik al, mijn broer bijvoorbeeld

75

00:05:46,330 --> 00:05:51,440

-ja, ik heb die foto niet zo hier, maar dan kunt u dat zien- dat was een type die speelde!

76

00:05:51,440 --> 00:05:54,449

Die had les van Rudolf Nelson, om eens wat te zeggen.

77

00:05:54,449 --> 00:05:54,620

Zo, zo.

78

00:05:54,620 --> 00:05:57,900

En Rudolf Nelson is een hele grote ster geweest voor de oorlog.

79

00:05:57,900 --> 00:05:58,210

Variété artiest, ja.

80

00:05:58,210 --> 00:05:59,960

Van de Nelson revue bijvoorbeeld.

81

00:05:59,960 --> 00:06:00,560

Ja, absoluut, ja.

82

00:06:00,560 --> 00:06:03,680

En die woonde vlak naast Anne Frank.

83

00:06:04,260 --> 00:06:04,430

Ja.

84

00:06:04,430 --> 00:06:10,021

En mijn broer was een heel ander type als ik. Dat wil zeggen, we hielden erg veel van elkaar, maar

85

00:06:10,021 --> 00:06:15,954

mijn broer was heel stipt en die had les van Rudolf Nelson. Hij wou onderduiken op een gegeven ogenblik;

86

00:06:15,954 --> 00:06:21,774

dat is iets wat ik achteraf gehoord heb, want ik heb dat zelf niet meegemaakt. Hij wou dus onderduiken

87

00:06:21,774 --> 00:06:26,338

en toen ging hij eerst nog zijn lessen afzeggen die hij kreeg van Rudolf Nelson.

88

00:06:26,510 --> 00:06:26,710

Werkelijk?

89

00:06:26,710 --> 00:06:34,934

Ja, hij was in die stoep daar en belde aan, en toen waren net de Duitsers er. Op dat moment is hij opgepakt,

90

00:06:34,934 --> 00:06:42,929

alleen door zijn correct-zijn, want onderduiken was voor ons geen probleem. Waarom was dat geen probleem?

91

00:06:42,929 --> 00:06:50,925

Ik heb u net al gezegd, wij hadden een winkel, die zaak heeft veel langer dan vijftientig jaar bestaan,

92

00:06:50,925 --> 00:06:58,616

en klanten die bij ons kwamen, dat werden vrienden en u moet rekenen, dat zeg ik met een natte vinger

93

00:06:58,616 --> 00:07:04,175

wat ik nou denk, ik denk dat we zestig procent niet-Joodse klanten hadden

94

00:07:04,480 --> 00:07:07,880

en veertig procent Joodse klanten, zo iets, dat schat ik.

95

00:07:07,880 --> 00:07:12,140

Maar mogen we het toch nog even naar voor de oorlog hebben?

96

00:07:12,140 --> 00:07:13,440

Ja, daar heb ik het nu

98

00:07:13,440 --> 00:07:20,280

Ja, dat wil ik nog even zeggen, bij die niet-Joodse klanten, daar kon ik onderduiken, zoveel als ik

99

00:07:20,280 --> 00:07:27,259

wou en mijn broer ook. Dus mijn broer die wou onderduiken en die werd gepakt, terwijl hij zijn lessen

100

00:07:27,259 --> 00:07:34,169

af heeft gezegd. Ik heb dat zelf niet meegemaakt. Waarom niet? Omdat ik al eerder mij gemeld heb, ik

101

00:07:34,169 --> 00:07:41,079

heb me vrijwillig gemeld, maar waarom ik mij vrijwillig gemeld heb, dat zult u direct wel horen. Bij

102

00:07:41,079 --> 00:07:48,058

de Schouwburg. Ik vertel nog even over vroeger, dat de feesten enorm waren en dat we enorm aan elkaar

103

00:07:48,058 --> 00:07:54,899

hingen en ik moet u zeggen, zowel van moeders zijde als van vaders zijde is er maar één broer van

104

00:07:54,899 --> 00:08:01,809

mijn vader overgebleven, die heeft de oorlog overleefd. Waarom heeft hij die oorlog overleefd? Omdat

105

00:08:01,809 --> 00:08:08,719

hij gemengd gehuwd was en als je gemengd gehuwd was dan had je in die tijd de keuze van de Duitsers,

106

00:08:08,719 --> 00:08:15,560

òf je laat je steriliseren òf je wordt gedeporteerd en mijn oom, die toch al eigenlijk te oud was

107

00:08:15,560 --> 00:08:20,328

om kinderen te krijgen, die heeft natuurlijk zich laten steriliseren.

108

00:08:20,328 --> 00:08:20,950

Hm.

109

00:08:20,950 --> 00:08:28,333

Hij was gemengd gehuwd, dus die is de oorlog doorgekomen. Zonder moeilijkheden. Nou, nog iets

110

00:08:28,333 --> 00:08:35,796

vertellen over van voor de oorlog? Ja, het was een heel andere sfeer als nu. Ik heb u foto's

111

00:08:35,796 --> 00:08:43,339

laten zien van mij toen ik klein was. Alle feestjes deden we mee die er maar te bedenken waren,

112

00:08:43,339 --> 00:08:50,882

gekostumeerde en eh, ik ben ook nog bruidsjonker geweest van een nicht van mij die trouwde. Ja,

113

00:08:50,882 --> 00:08:57,392

er is een enorm goede sfeer geweest voor de oorlog, ik kan het niet anders zeggen.

114

00:09:00,900 --> 00:09:02,710

Je ging naar school,

115

00:09:02,710 --> 00:09:03,150

Ja. Waar?

117

00:09:03,150 --> 00:09:09,887

Ik ben op school gegaan op de Brederodeschool, dat was op de Nieuwezijds Voorburgwal.

118

00:09:09,887 --> 00:09:14,960

U weet het oude gebouw van De Telegraaf? Waar die gezeten heeft?

119

00:09:14,960 --> 00:09:15,040

Ja.

120

00:09:15,040 --> 00:09:17,170

Daar recht tegenover heb je de Postzegelmarkt.

121

00:09:17,170 --> 00:09:17,770

Ja.

122

00:09:17,770 --> 00:09:23,635

Op woensdag en zaterdag altijd, middag, en tegenover de Postzegelmarkt was een kelderingang

123

00:09:23,635 --> 00:09:29,372

en een lange gang en dan kwam je in de eigenlijke school terecht en daar heb ik op school

124

00:09:29,372 --> 00:09:35,624

gezet. Dat was dus Brederodeschool. En ik moest van mijn ouders altijd na vier uur onmiddellijk

125

00:09:35,624 --> 00:09:41,425

weer terugkomen. Nee, ik vertel nog iets over school. Ik heb daar een onderwijzeres gehad,

126

00:09:41,425 --> 00:09:46,002

die heette juffrouw Honing en waarom kan ik me haar zo goed herinneren?

127

00:09:47,440 --> 00:09:51,547

Eh, ze woonde op de Da Costakade en ze was in het bezit

128

00:09:51,547 --> 00:09:55,505

van een toverlantaarn. Een toverlantaarn, nou dat was

129

00:09:55,580 --> 00:09:56,310

wat in die tijd.

130

00:09:56,310 --> 00:09:56,880

Ja, absoluut.

131

00:09:56,880 --> 00:10:02,213

Dus wat heeft die juffrouw Honing gedaan bijvoorbeeld? Na schooltijd heeft ze wat

132

00:10:02,213 --> 00:10:08,468

kinderen uitgenodigd bij haar thuis, daar was ik altijd bij, en gingen we toverlantaarnplaatjes

133

00:10:08,468 --> 00:10:13,669

kijken. Dat is ongelooflijk, in haar eigen tijd, weet u wel? Nou ja, dergelijke

134

00:10:13,669 --> 00:10:17,422

dingen, dat kenmerkte die tijd. Het was niet commercieel.

135

00:10:19,180 --> 00:10:23,380

Maar de Brederodeschool was een heel erg gemengde Joods/niet-Joodse school.

136

00:10:23,380 --> 00:10:28,052

Ja, was een openbare school, was geen Joodse school, openbare school. Daar vlak naast was nog een

137

00:10:28,052 --> 00:10:32,531

school, dat was de Prinsenschool. Maar ja, daar zat ik niet op. Dat is ook een lagere school.

138

00:10:32,810 --> 00:10:33,410

Ja.

139

00:10:33,410 --> 00:10:39,424

Ja. Nou ja, ik had heel veel vriendjes en ik had één ziekte, ik was gek van voetbal

140

00:10:39,424 --> 00:10:45,438

als kind zijnde. Ik ben echt op straat groot geworden; het was bijvoorbeeld zo dat ik

141

00:10:45,438 --> 00:10:51,593

iedere middag om vier uur eerst na school naar huis moest komen en dan mocht ik doen en

142

00:10:51,593 --> 00:10:57,678

laten wat ik wil. Maar ja, die andere jongens, die hoefden niet eerst naar huis toe te

143

00:10:57,678 --> 00:11:03,126

komen, dus het gevolg was dat we gingen altijd voetballen op het Nespleintje.

144

00:11:03,410 --> 00:11:03,940

Ja.

145

00:11:03,940 --> 00:11:08,779

U kent de Nes en u kent het Nespleintje, waar de Brakke Grond zit, ik weet niet of die er nog zit.

146

00:11:08,779 --> 00:11:13,619

Maar, wij gingen iedere middag om vier uur voetballen, dus ik ging nooit naar huis, ik ging altijd

147

00:11:13,619 --> 00:11:18,459

voetballen en dan kwamen ze me ophalen. We hadden ook nog een knecht in de winkel die boodschappen

148

00:11:18,459 --> 00:11:23,299

bracht. Een rot woord hoor, maar in die tijd heette dat een knecht. En die knecht, die kwam me dan

149

00:11:23,299 --> 00:11:27,990

ophalen, want ik moest eerst naar huis toe. Maar goed, ik wil u ook één verhaaltje vertellen,

150

00:11:27,990 --> 00:11:31,843

dat zal ik nooit vergeten. We hebben natuurlijk wel eens een ruitje ingetrapt.

151

00:11:32,090 --> 00:11:32,490

Tuurlijk.

152

00:11:32,490 --> 00:11:36,358

En dan hebben ze de politie gebeld, maar dat Nespleintje, dat heeft

153

00:11:36,358 --> 00:11:40,112

geloof ik vier of vijf straatjes die uitkomen op het Nespleintje.

154

00:11:40,430 --> 00:11:45,470

Dus als er een agent kwam, als die uit het ene straatje kwam, dan namen wij de benen door

155

00:11:45,470 --> 00:11:50,511

het andere straatje, maar dat begon de politie te vervelen en toen zijn ze op een gegeven

156

00:11:50,511 --> 00:11:55,381

ogenblik, ik weet niet meer precies, laten we zeggen dat er vijf straatjes waren, zijn

157

00:11:55,381 --> 00:12:00,195

ze met vijf politieagenten uit die vijf straatjes het pleintje opgekomen. Maar ik heb

158

00:12:00,195 --> 00:12:04,103

net al gezegd, de Brakke Grond was daar en die heeft een achteringang

159

00:12:04,330 --> 00:12:04,520

Nog steeds, ja.

160

00:12:04,520 --> 00:12:06,830

of -uitgang, ja, en die komt uit op het Nespleintje.

161

00:12:06,830 --> 00:12:07,010

Ja.

162

00:12:07,010 --> 00:12:10,940

En als je daar ingaat en je gaat rechtsaf, dan kom je in dat Nesstraatje,

163

00:12:11,440 --> 00:12:16,734

dus wij zijn als een gek die achteruitgang van dat Nespleintje ingegaan

164

00:12:16,734 --> 00:12:21,805

en zijn zo door de Nes kunnen weglopen wat natuurlijk hilarisch was.

165

00:12:21,880 --> 00:12:24,560

Was je broer ouder of jonger?

166

00:12:24,560 --> 00:12:31,439

Mijn broer was een dikke twee jaar ouder dan ik en een heel ander type, zou nooit

167

00:12:31,439 --> 00:12:38,065

gaan voetballen, was heel correct en heel precies. Nou, ik zei het net al hè,

168

00:12:38,610 --> 00:12:44,176

het was een heel ander type en hij was zeer geschikt. Hij heeft al, hoe noem

169

00:12:44,176 --> 00:12:49,156

je dat, je had in die tijd, erg populair, Petertje, Pietertje Swing,

170

00:12:50,100 --> 00:12:55,737

heel aangenaam. Dat ging met een drum in een bepaald ritme; en die dingen ging hij zelf schrijven.

171

00:12:55,737 --> 00:13:01,432

Hij heeft diverse dingen geschreven. Ik heb ze niet, maar hij heeft diverse dingen geschreven en op

172

00:13:01,432 --> 00:13:07,012

school was hij ook altijd, ja, later toen ik natuurlijk op een andere school kwam, werd ik ook de

173

00:13:07,012 --> 00:13:12,247

leider van het schoolbandje, enzovoorts, maar hij beheerste dat allemaal veel beter dan ik.

174

00:13:12,420 --> 00:13:13,190

Hij was ook muzikaal?

175

00:13:13,190 --> 00:13:15,321

Nou, anders muzikaal dan ik. Ik speel alles als ik het één

176

00:13:15,321 --> 00:13:17,274

keer gehoord heb, dan kan ik het uit mijn hoofd spelen.

177

00:13:17,310 --> 00:13:17,750

Wat heerlijk.

178

00:13:17,750 --> 00:13:25,213

Ongeacht wat het is. Maar mijn broer die moest van muziek spelen. Mijn vioolleraar zei altijd, weet

179

00:13:25,213 --> 00:13:32,374

je waar jij geschikt voor bent? Hij zei: jij bent geschikt voor bruiloften en partijen. [lacht]

180

00:13:32,450 --> 00:13:33,130

[lacht] Nou, dat is niet gek.

181

00:13:33,130 --> 00:13:37,110

Ja, dat zei hij altijd en weet u wie die leraar was? Dat was Lodi Laguna.

182

00:13:37,110 --> 00:13:37,560

Zo.

183

00:13:37,560 --> 00:13:41,420

En dat was voor de oorlog de concertmeester van het Concertgebouw.

184

00:13:41,420 --> 00:13:41,710

Ja.

185

00:13:41,710 --> 00:13:45,653

Begrijpt u wel. En mijn broer had hem opgescharreld en die kwam op een gegeven moment

186

00:13:45,653 --> 00:13:49,550

met die meneer Laguna bij ons de winkel binnen en toen zei die tegen mijn ouders dat

187

00:13:49,550 --> 00:13:53,447

hij graag vioolles zou willen en zodoende kreeg hij vioolles. Maar ja, ik, krengetje

188

00:13:53,447 --> 00:13:56,880

dat ik was, als hij vioolles had, moest ik ook vioolles natuurlijk hebben.

189

00:13:56,880 --> 00:13:57,020

[lacht]

190

00:13:57,020 --> 00:14:03,808

Dus zo is dat gegaan en zodoende ben ik viool gaan spelen. Maar nogmaals, hij deed het

191

00:14:03,808 --> 00:14:10,518

veel serieuzer dan ik dat deed. Ik, nogmaals, ik speelde uit mijn hoofd en ik speelde

192

00:14:10,518 --> 00:14:17,464

nog zoveel andere instrumenten. Dat deed hij niet. Hij wou cabaretier worden en daar had

193

00:14:17,464 --> 00:14:23,543

hij een enorme aanleg voor. Maar goed, dat is zo gelopen als gelopen, nou ja.

194

00:14:23,780 --> 00:14:26,750

En jij, jij speelde dus voetbal en je was een ander type.

195

00:14:26,750 --> 00:14:27,200

Ja.

196

00:14:27,200 --> 00:14:29,310

Die jongetjes waarmee je speelde, kan je je die nog herinneren?

198

00:14:29,640 --> 00:14:30,070

Ja.

199

00:14:30,070 --> 00:14:32,180

Kan je die beschrijven? Kan je daar iets over vertellen?

200

00:14:32,180 --> 00:14:34,990

Ja, ik had bijvoorbeeld, tegenover het Binnengasthuis,

201

00:14:35,230 --> 00:14:44,494

daar had je een jongetje, Wim Mos heette hij, dat was geen Joodse jongen, Wim Mos. Ik had een

202

00:14:44,494 --> 00:14:53,560

vriend die heette Jan Verleun, die woonde op het Damrak en zijn ouders hadden een lunchroom

203

00:14:54,350 --> 00:15:04,870

daar. Maar ik heb later gemerkt dat het NSB'ers waren, die Verleuns lunchroom.

204

00:15:05,200 --> 00:15:06,080

Ook het jongetje?

205

00:15:06,080 --> 00:15:06,600

Wat zegt u?

206

00:15:06,600 --> 00:15:07,180

Ook het jongetje?

207

00:15:07,180 --> 00:15:10,420

Nou, ik heb na die tijd geen omgang meer met hem gehad.

209

00:15:10,420 --> 00:15:15,350

Want ik ben van die school afgegaan, ik ben op een andere school terechtgekomen.

210

00:15:15,350 --> 00:15:15,770

Tuurlijk.

211

00:15:15,770 --> 00:15:21,840

En of ik met nog meer, ja, ik herinner bijvoorbeeld Nico Prinsen, die beroepsdrummer is geworden,

212

00:15:22,140 --> 00:15:28,691

omdat ik veel in muziekkringen heb verkeer, heb ik die na de oorlog ook nog gesproken en

213

00:15:28,691 --> 00:15:35,242

Niek Prins en Ted van Dongen, ook een beroepsmusicus geworden. Nou, die jongens die zaten

214

00:15:35,242 --> 00:15:41,940

bij mij. Het is zo dat die jongens die muziek speelden, die kwamen bij ons thuis. We hadden

215

00:15:41,940 --> 00:15:49,080

beneden de winkel, maar boven hadden we de slaapkamers en dan gingen we bij ons in de slaapkamer,

216

00:15:49,080 --> 00:15:55,705

dat was een voor die tijd grote kamer en dan gingen we muziek maken. Dat was geweldig. Nou

217

00:15:55,705 --> 00:16:00,121

ja, dat is mijn jeugd geweest, onbezorgd, fijn, vriendelijk.

218

00:16:00,490 --> 00:16:03,510

Vierden jullie Joodse feestdagen of eh,

219

00:16:03,510 --> 00:16:04,260

Eh, nee, mijn

220

00:16:04,260 --> 00:16:09,972

ouders waren niet religieus. Alhoewel, laat ik eerst zeggen, ik geloof in niets, maar

221

00:16:09,972 --> 00:16:15,751

ik denk dat mijn ouders wel geloofden, maar niet praktiserend Joods waren. Waarom denk

222

00:16:15,751 --> 00:16:20,925

ik dat? Omdat ze op Grote Verzoendag gesloten waren. Dat is de grootste feest

223

00:16:21,060 --> 00:16:22,260

O, het waren Driedaagse Joden?

224

00:16:22,260 --> 00:16:25,620

Ja, ik ken die uitdrukking niet, maar in ieder geval

225

00:16:25,620 --> 00:16:27,910

Dat is de drie grote feestdagen.

226

00:16:27,910 --> 00:16:31,570

Ja, ja. Maar kijk, het kan ook zijn geweest, daar heb ik toen geen aandacht

227

00:16:31,570 --> 00:16:35,036

aan geschonken, het kan ook zijn geweest dat ze dicht zijn gegaan omdat

228

00:16:35,036 --> 00:16:37,672

anders de buurt het een schandaal zou hebben gevonden.

229

00:16:37,770 --> 00:16:42,100

Heb ik later bedacht. Ik ben ook Bar Mitswa geworden.

230

00:16:42,100 --> 00:16:43,580

Nou, dat is niet niks.

231

00:16:43,800 --> 00:16:48,785

Neehee, dat is niet niks, maar dat heb ik gewoon uit mijn hoofd geleerd. Kijk, dan

232

00:16:48,785 --> 00:16:53,953

moet je met zo'n gouden wijzer aanwijzen wat je zingt hè, maar dat had ik helemaal

233

00:16:53,953 --> 00:16:58,938

uit mijn hoofd geleerd, dus ik wist als ik dat nootje zong, dan moest ik daar zijn

234

00:16:58,938 --> 00:17:02,647

met die gouden aanwijzer, dus dat ging vlekkeloos natuurlijk.

235

00:17:02,830 --> 00:17:04,700

Je ging speciaal daarvoor naar Joodse les?

236

00:17:04,700 --> 00:17:08,110

Ik, nee, iemand heeft me dat geleerd.

237

00:17:08,110 --> 00:17:08,210

Wie leerde je dat?

238

00:17:08,210 --> 00:17:14,290

Ik kan me niet meer herinneren wie me dat geleerd heeft. Ik ging niet naar

239

00:17:14,290 --> 00:17:19,877

Joodse les. Dat is iemand die me geleerd heb wat ik moest aanwijzen.

240

00:17:19,877 --> 00:17:19,960

Het komt niet automatisch in je hoofd. Wat zegt u?

243

00:17:19,960 --> 00:17:24,590

Het komt niet automatisch in je hoofd. Nee, nee, maar er is iemand geweest die me dat geleerd heeft.

244

00:17:24,590 --> 00:17:25,150

Ja.

245

00:17:25,150 --> 00:17:30,970

Maar ik kan me niet meer herinneren wie. Met glans ben ik geslaagd, eigenlijk.

246

00:17:30,970 --> 00:17:33,250

Aten jullie wel op Grote Verzoendag?

247

00:17:34,230 --> 00:17:40,747

Ik denk het wel. Ik denk het wel. Kijk, mijn ouders hebben altijd geredeneerd -en daar heb ik me

248

00:17:40,747 --> 00:17:47,332

aan gehouden, en daarom ben ik ook Bar Mitswa geworden- kijk, als je groot bent, dan moet je zelf

249

00:17:47,332 --> 00:17:53,917

besluiten wat je wilt, of je wel religieus wilt worden of niet. En dan zeg ik bij voorbaat al dat

250

00:17:53,917 --> 00:18:00,502

ik totaal niet religieus ben en ik wil dat ook zelfs nog motiveren. Ik respecteer ieder geloof en

251

00:18:00,502 --> 00:18:07,291

dat meen ik oprecht, ieder geloof en zeker mensen die oprecht geloven, ik bewonder die mensen zelfs,

252

00:18:07,291 --> 00:18:13,741

die echt kunnen geloven. Nou, duidelijker kan ik het niet stellen. Maar wetende, en dan hanteer

253

00:18:13,741 --> 00:18:20,258

ik maar het aantal van zes miljoen, want het zijn er veel meer geweest dan zes miljoen die in de

254

00:18:20,258 --> 00:18:24,874

oorlog zijn vermoord, want wat denkt u wat er in Rusland is gebeurd?

255

00:18:24,874 --> 00:18:25,350

Absoluut.

256

00:18:25,350 --> 00:18:31,224

Ik kan zo een optelsommetje maken van officiële cijfers, maar ik zal het niet doen. In ieder

257

00:18:31,224 --> 00:18:37,035

geval, laat ik me beperken, er zijn zes miljoen Joodse mensen vermoord en dan zeg ik: als er

258

00:18:37,035 --> 00:18:42,593

een God bestaat die zes miljoen Joodse mensen laat vermoorden, dan is dat mijn God niet.

259

00:18:42,900 --> 00:18:49,818

Begrijpt u wel? Zonder in te grijpen. Dat is een besluit wat ik heb genomen na de oorlog, nadat

260

00:18:49,818 --> 00:18:57,174

ik terug was en nadat ik zo'n beetje wist wat er speelde. Begrijpt u? Dus ja, dat is mijn motivatie

261

00:18:57,174 --> 00:19:04,020

en er zijn al zoveel mensen geweest die mij geprobeerd hebben te overtuigen van het tegendeel.

262

00:19:04,020 --> 00:19:11,303

Ik kom ook verschrikkelijk veel op scholen, ik houd veel lezingen en ik kom dan ook op veel scholen,

263

00:19:11,303 --> 00:19:15,818

hoe noem je dat, die veel op de Veluwe zitten, reformatorisch.

264

00:19:18,270 --> 00:19:25,663

Ik heb ook twee hoofdartikelen gehad in het Reformatorisch Dagblad, om maar eens wat te zeggen.

265

00:19:25,663 --> 00:19:33,057

Er is een journalist met me meegegaan. Op uitnodiging van de krant ben ik naar Auschwitz met ze

266

00:19:33,057 --> 00:19:40,295

geweest en naar aanleiding daarvan zijn er een paar artikelen verschenen. Ik ben er drie keer

267

00:19:40,295 --> 00:19:47,533

geweest. De tweede keer ben ik geweest op uitnodiging van Rijnmond. Dat is voor televisie, en

268

00:19:47,533 --> 00:19:54,772

die hebben een televisiefilm gemaakt. En ik ben er nu pasgeleden geweest [hoest], ik denk een

269

00:19:54,772 --> 00:20:02,087

week of drie, vier geleden, hè Bep? Ja, toen ben ik er geweest. En dat was op uitnodiging van

270

00:20:02,087 --> 00:20:08,003

VWS, want ze gaan dus een boekwerkje uitgeven. Kent u Chris van der Heijden?

271

00:20:08,470 --> 00:20:10,680

Ik weet wie Chris van der Heijden is, ja.

272

00:20:10,680 --> 00:20:19,103

Nou, Chris van der Heijden was mee als historicus. Gerton van Boom van Uitgeverij Verbum was mee en

273

00:20:19,103 --> 00:20:27,527

er was een freelance journalist mee en ik. En waarom ben ik meegegaan? Op hun verzoek, juist, omdat

274

00:20:27,527 --> 00:20:36,461

er dus een boekwerkje gaat verschijnen, uitgave van VWS en daar staat dus een verslagje in over Auschwitz

275

00:20:36,461 --> 00:20:44,034

en ze wouden graag dat ik mee ben gegaan. Dus ik ben daar drie keer na de oorlog geweest.

276

00:20:46,550 --> 00:20:47,230

We komen terug bij je jeugd.

277

00:20:47,230 --> 00:20:50,670

Ik kom weer terug bij mijn jeugd.

278

00:20:50,670 --> 00:20:54,850

Hielden jullie vrijdagavond? Werd er lekker gegeten?

279

00:20:54,850 --> 00:20:59,538

Ja, er werd lekker gegeten. Bijvoorbeeld op vrijdagavond, na het eten, dan kwamen

280

00:20:59,538 --> 00:21:03,822

de pinda's, bij ons was dat erg makkelijk, we haalden het uit de winkel,

281

00:21:04,380 --> 00:21:10,341

hè. En dan gingen we pinda's pellen en dergelijke, maar ja, desondanks,

282

00:21:10,341 --> 00:21:15,739

dat is een gewoonte geweest, dat heeft volgens mij niets met geloof

283

00:21:16,510 --> 00:21:17,890

te doen gehad. Ja, wel met Joods zijn.

284

00:21:17,890 --> 00:21:18,850

Ja, dat bedoelde ik, sorry [lacht]

285

00:21:21,350 --> 00:21:22,000

met dat milieu.

286

00:21:22,000 --> 00:21:27,903

Ik moet er ook bij zeggen, ik voel me voor honderd procent Jood. Als ik een lezing houd is één van

287

00:21:27,903 --> 00:21:33,807

de eerste dingen die ik zeg: jongens, jullie mogen vragen wat jullie willen. Ik stel me voor, ik zeg

288

00:21:33,807 --> 00:21:39,947

hoe oud ik ben, ik zeg: ik ben Robert Cohen, ik ben drieëntachtig jaar, ik ben Jood. Dat zeg ik meteen.

289

00:21:39,947 --> 00:21:45,910

En dan wil ik even uitleggen wat ik daarmee bedoel, zeg ik dan tegen die knapen. Dan zeg ik: kijk, ik

290

00:21:45,910 --> 00:21:51,813

ben niet religieus en waarom niet? Dat zeg ik altijd aan het eind, weet je. Dus: en waarom niet? Dat

291

00:21:51,813 --> 00:21:58,012

zal ik jullie aan het eind vertellen, maar ik voel me wel honderd procent Jood, en wat bedoel ik daarmee?

292

00:21:58,012 --> 00:22:04,034

Ik bedoel daarmee te zeggen dat ik tot het Joodse volk behoor. Ik heb vier Joodse grootouders gehad en

293

00:22:04,034 --> 00:22:10,292

ik behoor tot het Joodse volk. Dus dan weten ze wie ze voor zich hebben. Ik ga nu, binnenkort bijvoorbeeld

294

00:22:10,292 --> 00:22:16,255

naar het Caland Lyceum, nou, midden in West, hè, daar zitten verschrikkelijk veel allochtonen, en ik

295

00:22:16,255 --> 00:22:20,328

moet u zeggen, ze vragen me iedere keer weer terug, het is heel leuk.

296

00:22:20,860 --> 00:22:21,440

Dat is mooi.

297

00:22:21,440 --> 00:22:26,450

En ik heb nog nooit, nog nooit nare ervaringen gehad, terwijl ik op die school

298

00:22:26,450 --> 00:22:31,075

heb gezeten met allochtonen en zo, ik heb nog nooit nare ervaring gehad.

299

00:22:31,140 --> 00:22:35,146

Nee, maar het gaat ook heel goed met de dialoog, denk ik echt.

300

00:22:35,146 --> 00:22:38,895

Maar, je bent natuurlijk ook als Jood in een kamp gestopt.

301

00:22:38,960 --> 00:22:40,270

Ja, uiteraard.

302

00:22:40,270 --> 00:22:45,190

[lacht]. Ik bedoel, het is toch wel begrijpelijk dat je je Joods voelt.

303

00:22:45,190 --> 00:22:47,850

Ja, nou moet ik het daarover even gaan

304

00:22:47,850 --> 00:22:52,990

Nee, we gaan nog even denken over de vooroorlogse periode, als het mag.

305

00:22:52,990 --> 00:22:54,130

Jawel, vanzelfsprekend.

306

00:22:54,130 --> 00:22:59,120

De crisis, toen was je groot genoeg. Heb je die gevoeld in de winkel?

307

00:22:59,120 --> 00:22:59,460

Nee.

308

00:22:59,460 --> 00:22:59,920

Ging het minder?

309

00:22:59,920 --> 00:23:08,920

Nee, maar ik weet wel, mijn ouders hadden destijds dat huis gekocht, met die winkel.

310

00:23:08,920 --> 00:23:09,080

Ja.

311

00:23:09,080 --> 00:23:15,351

En op een gegeven ogenblik is die crisis gekomen en toen ging het dus al slecht, en toen is Bouw-

312

00:23:15,351 --> 00:23:21,558

en Woningtoezicht gekomen en er is wat afgekeurd toen. Precies weet ik het niet, maar toen moest

313

00:23:21,558 --> 00:23:26,860

het helemaal verbouwd worden, dat pand. En daar hadden mijn ouders geen geld voor.

314

00:23:26,990 --> 00:23:27,440

Nee.

315

00:23:27,440 --> 00:23:31,829

Maar een broer van mijn vader, die overigens ook vermoord is, die was

316

00:23:31,829 --> 00:23:36,345

compagnon met nog twee mensen en die hadden een koek- en biscuitfabriek

317

00:23:36,345 --> 00:23:40,352

aan de overkant van het IJ, die zaak die heette De Onderneming.

318

00:23:41,080 --> 00:23:44,190

Dat was een vrij vooraanstaande fabriek in die tijd.

319

00:23:44,190 --> 00:23:45,040

Ja, absoluut.

320

00:23:45,040 --> 00:23:51,473

Leverde ook veel onder eigen label aan de Hema. Die man was, ik weet niet hoeveel geld die man heeft

321

00:23:51,473 --> 00:23:57,713

gehad, maar was in onze ogen welgesteld. Dus toen op een gegeven ogenblik dat huis verbouwd moest

322

00:23:57,713 --> 00:24:04,082

worden is mijn vader naar zijn broer toegegaan, ik weet niet hoe dat tegenwoordig gaat, want ik heb

323

00:24:04,082 --> 00:24:10,837

het idee dat het tegenwoordig niet meer zo makkelijk gaat, maar hij heeft gezegd: ik moet gaan verbouwen.

324

00:24:10,837 --> 00:24:17,206

O, zei mijn oom, weet je wat ik zal doen? Ik zal dat huis kopen en dan heb je daar niks meer mee te

325

00:24:17,206 --> 00:24:23,446

maken. En mijn oom heeft dat huis gekocht en die heeft die verbouwing gedaan, enzovoorts. Ja, dat

326

00:24:23,446 --> 00:24:29,686

was heel gewoon in onze familie dat de één de ander hielp en omgekeerd. Begrijpt u wel? Ja, dat

327

00:24:29,686 --> 00:24:35,991

was zo. Nou, ik kan me nog kwaad maken en joh, ik hoor het zo vaak, mensen die hebben bijvoorbeeld

328

00:24:35,991 --> 00:24:42,295

een broer of een zuster of wat dan ook, en ze kijken elkaar niet meer aan. Dan denk ik, mensen, je

329

00:24:42,295 --> 00:24:48,728

weet niet wat voor weelde je weggooit. Weet je, daar komt nog bij dat mijn vrouw ook enigst kind is,

330

00:24:48,728 --> 00:24:55,097

dus wij qua familie, pff, ik heb nu één dochter en die dochter heeft een zoon en een dochter, dus

331

00:24:55,097 --> 00:25:01,659

ik heb nou twee kleinkinderen ook erbij, dus het begint nou weer een beetje te groeien, maar ja, oké,

332

00:25:01,659 --> 00:25:05,198

qua familie is dat natuurlijk heel dun gezaaid bij ons.

333

00:25:05,970 --> 00:25:06,710

Kaalslag hè.

334

00:25:06,710 --> 00:25:07,780

Ja, zeker.

335

00:25:07,780 --> 00:25:08,860

Echte kaalslag

336

00:25:08,860 --> 00:25:09,510

Ja, zonder meer.

337

00:25:09,510 --> 00:25:15,080

Ja. Goed, dat was wat je merkte van de crisis. Je was natuurlijk jong.

338

00:25:15,080 --> 00:25:19,272

Ja. Ik heb er voor de rest niet veel van gemerkt. Ik heb na de oorlog

339

00:25:19,272 --> 00:25:23,039

me in die dingen wel allemaal verdiept hoor, moet ik u zeggen.

340

00:25:23,039 --> 00:25:23,100

Tuurlijk, ja.

341

00:25:23,100 --> 00:25:30,429

Want ik heb -dat wil ik toch even tussendoor zeggen en dat gaat dan wel over de huidige

342

00:25:30,429 --> 00:25:37,422

tijd, maar dat heeft toch wel te maken met mijn achtergrond- ik neem, en dat doe ik

343

00:25:37,422 --> 00:25:44,668

al tientallen jaren, alles op, vroeger op video, maar dan ook alles wat over de Tweede

344

00:25:44,668 --> 00:25:50,397

Wereldoorlog gaat en met het zwaartepunt natuurlijk op de Holocaust.

345

00:25:50,800 --> 00:25:57,075

Voor zover dat mogelijk is. Als ik zeg alles opnemen, dan neem ik alleen maar op

346

00:25:57,075 --> 00:26:03,979

documentaires. Ik neem geen film op, want een film, dat heeft niets met de werkelijkheid

347

00:26:03,979 --> 00:26:10,097

uitstaande, ook niet met filmen die over het kamp zijn, een lachertje. Maar ik

348

00:26:10,097 --> 00:26:14,804

neem dus wel op, hoe heet dat, getuigenissen, documentaires.

349

00:26:15,040 --> 00:26:15,120

Ja.

350

00:26:15,120 --> 00:26:21,230

Die heb ik verschrikkelijk veel en als ik nou zeg dat ik meer dan tweeduizend uur aan beeldmateriaal

351

00:26:21,230 --> 00:26:27,401

heb! Al dat beeldmateriaal wat ik vroeger dus op video zette heb ik overgezet op dvd's, dat scheelt

352

00:26:27,401 --> 00:26:34,062

me een enorme ruimte en dat signaal blijft veel beter bewaard. Nou ja, dat zijn dingen, dat is waarschijnlijk

353

00:26:34,062 --> 00:26:40,233

een tic die ik overgehouden heb uit de Tweede Wereldoorlog. Maar ik wil alleen maar zeggen, ik heb me

354

00:26:40,233 --> 00:26:45,305

in heel veel dingen verdiept en ik weet er heel veel van op het moment, begrijpt u?

355

00:26:46,300 --> 00:26:46,740

Natuurlijk.

356

00:26:46,740 --> 00:26:51,797

En ook de reclame haal ik er altijd tussenuit. Ik neem veel op de klok op, want ik

357

00:26:51,797 --> 00:26:56,608

heb niet altijd tijd om daarbij te gaan zitten, dus dan zit die reclame erbij.

358

00:26:56,670 --> 00:26:58,680

Maar dat kan je gewoon wissen.

359

00:26:58,680 --> 00:27:03,249

Ja, precies en die haal ik er tussenuit. Ik speel het over en ik wis de reclame er tussenuit

360

00:27:03,249 --> 00:27:07,819

en ik kijk dan, want dan weet ik ook waar het overgaat, want je moet het indexeren. Kijk, je

361

00:27:07,819 --> 00:27:12,636

kan wel een paar duizend uur hebben liggen, maar als je het niet indexeert en je niks kan vinden,

362

00:27:12,636 --> 00:27:16,510

dan heb je een waardeloze verzameling. Dus ik ben daar dag en nacht mee bezig.

363

00:27:16,660 --> 00:27:17,710

Wat geweldig.

364

00:27:17,710 --> 00:27:25,561

Zodoende durf ik te zeggen: ik weet er wel het een en ander van. Ik ben momenteel ook bezig bijvoorbeeld

365

00:27:25,561 --> 00:27:33,185

met een tentoonstelling. Laat ik bij het begin beginnen. Ik heb in een huis gewoond in Alphen aan den

366

00:27:33,185 --> 00:27:40,886

Rijn. Altijd in Amsterdam gewoond en toen hebben we als tussenoplossing, mijn dochter is in Delft gaan

367

00:27:40,886 --> 00:27:48,586

wonen en ik wou, of wij wouden niet op haar lip gaan zitten, dus we zijn toen op de helft gaan zitten,

368

00:27:48,586 --> 00:27:56,135

dat was Alphen aan den Rijn. Ik had in Alphen aan den Rijn een heel groot huis met tuin en etages en

369

00:27:56,135 --> 00:28:03,835

vliering, weet ik veel, gehoord overigens. En ja, je moest die kamers volmaken. Dus wat heb ik gedaan?

370

00:28:03,835 --> 00:28:11,536

Dan kan je daar wel wat prullaria neerzetten, maar daar heb ik geen aardigheid in, dus ik ben begonnen

371

00:28:11,536 --> 00:28:19,085

met allemaal antieke gebruiksvoorwerpen, met uitzondering van -ja, ik zeg gebruiksvoorwerpen, dat is

372

00:28:19,085 --> 00:28:26,634

op zich wel juist- met uitzondering van meubels en sieraden. Voor de rest heb ik alles verzameld wat

373

00:28:26,634 --> 00:28:34,183

ik verzamelen kan en dan wel de krenten uit de pap. Dus ik had op een gegeven moment een verzameling

374

00:28:34,183 --> 00:28:41,959

staan, u heeft er geen idee van: speeldoosjes, houten camera's, houten wasmachines, nou ja, duizenden

375

00:28:41,959 --> 00:28:49,659

artikelen, duizenden artikelen. En op een gegeven ogenblik wouden we om één of andere reden in Delft

376

00:28:49,659 --> 00:28:57,209

gaan wonen, dus toen zijn we naar Delft toegegaan, maar toen moest ik die verzameling kwijt. Ik weet

377

00:28:57,209 --> 00:29:04,607

niet of het nog bestaat, maar er bestaat een tijdschrift, magazine, dat heette De Verzamelkrant en

378

00:29:04,607 --> 00:29:12,458

daar heb ik een paar stukjes ingeschreven. Toen heb ik gezegd: ik heb die verzameling en die verzameling

379

00:29:12,458 --> 00:29:20,083

die kan zichzelf terugverdienen. U weet, alle musea, nou ja, laat ik zeggen 99,5 procent van de musea

380

00:29:20,083 --> 00:29:27,858

werkt met subsidie, overheidssubsidie. Ik heb een stukje in die Verzamelkrant geschreven en heb daarbij

381

00:29:27,858 --> 00:29:35,634

geschreven: het museum dat mijn verzameling wil hebben, die hoeft niet afhankelijk te zijn in dit geval

382

00:29:35,634 --> 00:29:35,861

van

383

00:29:37,480 --> 00:29:43,297

subsidie, want hier komen de mensen naar toe. Want die verzameling is zo ontzettend breed,

384

00:29:43,297 --> 00:29:49,180

begrijpt u wel? Ik ben niet alleen postzegeltjes gaan verzamelen of munten gaan verzamelen,

385

00:29:49,180 --> 00:29:53,640

om maar eens wat te noemen, nee, dat is veel breder, er is van alles.

386

00:29:53,770 --> 00:29:59,613

Daar hebben verscheidene musea op gereageerd en één van die musea die daarop gereageerd heeft

387

00:29:59,613 --> 00:30:05,518

is trouwens hier in Delft. De Hogeschool, ook nog geweest, die wou het graag hebben. Ik heb daar

388

00:30:05,518 --> 00:30:11,361

nog gesproken met die mensen. Maar in ieder geval, ik heb het toen gedaan. Ik had het liever in

389

00:30:11,361 --> 00:30:17,205

Delft gehad achteraf, maar toen wist ik nog niet dat ik in Delft zou gaan wonen, want ik woonde

390

00:30:17,205 --> 00:30:23,171

nog steeds in Alphen aan den Rijn. In ieder geval, daar waren een paar jongens en in Hoorn wouden

391

00:30:23,171 --> 00:30:29,138

die een museum op gaan richten, maar ze bezaten totaal niets en die hadden dat stukje gelezen wat

392

00:30:29,138 --> 00:30:35,412

ik had geschreven in dat tijdschrift en die hebben dus ook gereageerd en toen ben er daar eens naartoe

393

00:30:35,412 --> 00:30:41,255

gegaan. Die hebben twee mooie panden, nou dat is zoiets moois, dat zijn twee oude kaaspakhuizen

394

00:30:41,255 --> 00:30:47,160

op de Bierkade in Hoorn. Ik had van alle dingen die ik had foto's bij me, dus ik heb niet mijn

395

00:30:47,160 --> 00:30:53,250

verzameling, maar wat foto's meegenomen. Ik zeg, kijk, dat is allemaal van mij, dat kunnen jullie

396

00:30:53,250 --> 00:30:59,216

krijgen in consignatie als jullie dat willen. Nou, dat wilden ze natuurlijk dol- en dolgraag. Dus

397

00:30:59,216 --> 00:31:03,153

dat museum is van start, dat is vijftienhonderd vierkante meter.

398

00:31:03,153 --> 00:31:03,830

Zo.

399

00:31:03,830 --> 00:31:08,094

Je moet er niet zo gering over denken. Het ligt pakweg hemelsbreed

400

00:31:08,094 --> 00:31:12,035

nog geen tweehonderd meter van het Westfries Museum wat één

401

00:31:12,100 --> 00:31:13,970

van de vooraanstaande

402

00:31:13,970 --> 00:31:18,362

musea is. Alleen, wij trekken met dat museum, Museum van de Twintigste Eeuw,

403

00:31:18,362 --> 00:31:22,292

meer bezoekers dan het Westfries Museum, om maar eens wat te zeggen.

404

00:31:22,350 --> 00:31:22,760

Hallo.

405

00:31:22,760 --> 00:31:27,060

Ja. Dus ze zijn begonnen met mijn verzameling. Ik heb dat in

406

00:31:27,060 --> 00:31:31,218

consignatie gegeven en, nou, dat loopt als een spoortrein.

407

00:31:31,290 --> 00:31:31,510

Wat goed.

408

00:31:31,510 --> 00:31:36,394

Waarom vertel ik dit? Ik ben dus verbonden aan dat, ja, ik kreeg er geen

409

00:31:36,394 --> 00:31:41,619

halve cent voor hoor, helemaal niets. Nee, ik wil dat even duidelijk stellen.

410

00:31:41,619 --> 00:31:45,554

Maar ik zeg dan maar, ik ben wel verbonden aan het museum.

411

00:31:45,554 --> 00:31:45,690

Ja, natuurlijk.

412

00:31:45,690 --> 00:31:54,153

Het is allemaal notarieel opgemaakt, dat is allemaal prima. Waarom vertel ik dat hele verhaal?

413

00:31:54,153 --> 00:32:02,257

U krijgt een uitnodiging van mij, op zestien december gaat er een tentoonstelling beginnen

414

00:32:02,257 --> 00:32:09,099

over de Holocaust en in het bijzonder over de belevenissen die ik heb gehad.

415

00:32:10,130 --> 00:32:10,720

Zo.

416

00:32:10,720 --> 00:32:15,150

En hoe doen we dat nu? Nou, u weet, ik heb een enorme verzameling aan dvd'tjes liggen.

417

00:32:15,150 --> 00:32:19,590

Er staan een stuk of twintig, vijftwintig

418

00:32:19,590 --> 00:32:24,156

schermen en het is een heel modern systeem, dus als je bij één van die

419

00:32:24,156 --> 00:32:29,230

schermen in de buurt komt, je krijgt zo'n koptelefoon op, dan gaat automatisch

420

00:32:29,230 --> 00:32:32,973

het beeld spelen en ik heb al die teksten ingesproken daar.

421

00:32:33,100 --> 00:32:33,410

Zo.

422

00:32:33,410 --> 00:32:35,250

Dus dat is, nou ja,

423

00:32:35,250 --> 00:32:35,560

Geweldig.

424

00:32:35,560 --> 00:32:37,640

ja, dat is echt geweldig.

425

00:32:37,640 --> 00:32:38,340

Ik kom graag, ik kom graag.

426

00:32:38,340 --> 00:32:42,521

Ja, u zult zeker bij de opening zijn, maar afgezien daarvan, het is ook vooral

427

00:32:42,521 --> 00:32:46,596

bedoeld voor de scholen daar in de omgeving, om die daar naartoe te trekken.

428

00:32:46,650 --> 00:32:47,740

Ja, heel goed, heel goed.

429

00:32:47,740 --> 00:32:52,870

Die krijgen een enorme korting en die kunnen komen met bussen, enzovoorts.

430

00:32:52,870 --> 00:32:54,940

Dus je weet heel veel van de Holocaust.

431

00:32:54,940 --> 00:32:56,480

Ja.

432

00:32:56,480 --> 00:32:57,630

Daar begon je.

433

00:32:57,630 --> 00:33:04,296

Ja, precies en nu zijn we dus bezig die tentoonstelling te organiseren, begrijpt u wel? Toevallig

434

00:33:04,296 --> 00:33:10,001

gister is het persbericht uitgegaan overal, naar alle kranten en media, enzovoorts.

435

00:33:10,001 --> 00:33:10,070

Geweldig.

436

00:33:10,070 --> 00:33:10,230

Ja. Ja, ja.

437

00:33:10,230 --> 00:33:12,450

Ik wil terug naar jij en voor de oorlog.

438

00:33:12,450 --> 00:33:14,970

Ja, oké.

439

00:33:14,970 --> 00:33:20,070

Duitsland. Je was jong, maar wist je toch wat er gebeurde?

440

00:33:20,070 --> 00:33:24,910

Nee. Nee, ik wist niets van de politiek af. Ik herinner me nog een keer dat ik op de

441

00:33:24,910 --> 00:33:30,038

Brederodeschool zat, kan je nagaan, anders doe je dat niet als kind zijnde en we speelden

442

00:33:30,038 --> 00:33:35,050

op het speelpleintje. Er was wel oorlogsstemming en het zou oorlog kunnen zijn, en toen

443

00:33:35,050 --> 00:33:39,257

zei ik: ik ben Duitsland. Ik wist helemaal niet dat Duitsland wel of niet

444

00:33:39,430 --> 00:33:40,060

Jij was Duitsland, oké.

445

00:33:40,060 --> 00:33:46,366

Ja, en dan gingen de andere jongens achter mij aanlopen, weet je wel, krijgertje,

446

00:33:46,366 --> 00:33:52,516

enzovoort. Ik bedoel, ik had totaal geen notie. Ik had geen notie. Die notie is

447

00:33:52,516 --> 00:33:58,744

pas gewekt, toen de Duitsers binnenvielen hier, in 1940. Wat heb ik toen gedaan?

448

00:33:58,744 --> 00:34:04,116

Toen ben ik naar de Berlagebrug gegaan en de Berlagebrug was destijds

449

00:34:04,350 --> 00:34:05,550

De ingang van de stad.

450

00:34:05,550 --> 00:34:08,970

Ja, daar zijn de Duitsers binnengekomen, over de brug.

452

00:34:08,970 --> 00:34:13,930

En daar ben ik gaan staan en weet je wat ik daar zag? Daar zag ik heel veel mensen.

453

00:34:13,930 --> 00:34:18,712

Ik was natuurlijk niet de enige, maar ik zag daar ook behoorlijk veel mensen die

454

00:34:18,712 --> 00:34:23,434

de Hitlergroet brachten. Dat zag ik. En toen begon ik ineens te denken, weet je

455

00:34:23,434 --> 00:34:27,020

wel, toen is bij mij eigenlijk dat politieke besef ontstaan.

456

00:34:29,320 --> 00:34:30,180

Wist je wel wat de Hitlergroet was?

457

00:34:30,180 --> 00:34:36,980

Ja. Nou, in Holland zeiden ze 'houzee'.

458

00:34:36,980 --> 00:34:37,990

Wist je wat met Joden gebeurde in Duitsland?

459

00:34:37,990 --> 00:34:44,262

Nee. Ik zal u wat vertellen. Mijn moeder kwam op een gegeven ogenblik, als u het heeft over voor

460

00:34:44,262 --> 00:34:50,339

de oorlog, mijn moeder kwam voor de oorlog een keer thuis. Was ze naar de dokter toe geweest,

461

00:34:50,339 --> 00:34:56,676

kwam ze thuis en was ze hevig, maar dan ook hevig ontdaan. Wat had ze gezien daar bij die dokter?

462

00:34:56,676 --> 00:35:02,884

Daar was een Duits jongetje, Joods jongetje, en die hadden ze een brandmerk gegeven op zijn rug

463

00:35:02,884 --> 00:35:08,960

in de vorm van een hakenkruis. En ja, daar hebben wij niet de conclusies uit getrokken die we

464

00:35:08,960 --> 00:35:15,102

hadden moeten trekken. Ik zeker niet, ik was daar te jong voor. Maar ik weet wel dat ze zo van

465

00:35:15,102 --> 00:35:21,244

streek was, dat kan ik me wel herinneren. Omdat ze dat gezien had, begrijpt u wel? Wat wij wel

466

00:35:21,244 --> 00:35:27,386

hebben geprobeerd toen de Duitsers binnen vielen, op het allerlaatst nog in IJmuiden om weg te

467

00:35:27,386 --> 00:35:34,116

komen, maar dat kon niet meer, je kwam niet meer weg, begrijpt u wel? Dat hebben we wel nog geprobeerd,

468

00:35:34,116 --> 00:35:38,101

maar dat is niet gelukt. Nou ja, zo is het eigenlijk gelopen.

469

00:35:38,690 --> 00:35:43,320

En dus ging je, toen de Duitsers binnenvielen, naar de Berlagebrug.

470

00:35:43,430 --> 00:35:43,830

Ja.

471

00:35:43,830 --> 00:35:44,720

Naïef.

472

00:35:44,720 --> 00:35:46,320

Ja, zeer naïef.

473

00:35:46,320 --> 00:35:47,890

Neem jij het weer over, ga je verder vertellen?

474

00:35:47,890 --> 00:35:53,311

Ja, over naïviteit gesproken. Ik zei net ook dat ik lezingen houd. Ik zeg wel eens

475

00:35:53,311 --> 00:35:58,928

tegen die knapen op school: jongens, op jullie leeftijd -want je hebt ze vaak zestien,

476

00:35:58,928 --> 00:36:04,349

zeventien, achttien, negentien- dan zeg ik: toen ik zo oud was als jullie, jongens,

477

00:36:04,349 --> 00:36:09,836

toen was ik toch nog zo verschrikkelijk naïef. Op ieder gebied, op ieder gebied wel

478

00:36:09,836 --> 00:36:14,538

te verstaan. Ten eerste, nou, van seks wist je natuurlijk helemaal niks.

479

00:36:14,800 --> 00:36:16,370

Je was veertien hè?

480

00:36:16,370 --> 00:36:24,230

Toen de oorlog uitbrak, ja, toen was ik veertien jaar.

481

00:36:24,230 --> 00:36:24,410

Ja.

482

00:36:24,410 --> 00:36:25,980

Nou, eh,

483

00:36:25,980 --> 00:36:26,930

Seks niks.

484

00:36:26,930 --> 00:36:33,570

Seks niks, maar ook, moet u luisteren, als er wat in Australië gebeurde was het misschien een

485

00:36:33,570 --> 00:36:40,280

week later, een hele belangrijke gebeurtenis, dan kwam het eens een keer bij ons in de krant of

486

00:36:40,280 --> 00:36:46,991

zoiets dergelijks. Begrijpt u? Alles was zo naïef en zo onschuldig en je ging niet uit van het

487

00:36:46,991 --> 00:36:53,701

slechte van de mens, je ging uit van het goede van de mens. Weet u, ik heb in een buurt gewoond

488

00:36:53,701 --> 00:37:00,695

waar verschrikkelijk veel artiesten woonden, ja, ik kan er een paar noemen. Ik ben bevriend geweest

489

00:37:00,695 --> 00:37:07,264

met zigeuners die bij ons in de buurt woonden, Serban. Heb je wel eens gehoord van het orkest

490

00:37:07,264 --> 00:37:13,904

Serban? Speelde voor de oorlog altijd in het Carlton bijvoorbeeld. Nou ja, en nog meer van die

491

00:37:13,904 --> 00:37:20,615

zigeuners heb ik gekend en veel musici die bij ons in de buurt woonden en allemaal in de winkel

492

00:37:20,615 --> 00:37:27,325

kwamen. Ja, het is een heel centraal straatje geweest destijds. Ik heb ook diverse keren in het

493

00:37:27,325 --> 00:37:33,895

ziekenhuis gelegen. Ik was zo wild, dan had ik hier weer eens een scheurtje zitten of wat dan

494

00:37:33,895 --> 00:37:38,133

ook. En die zusters, die kwamen altijd bij ons in de winkel.

495

00:37:38,840 --> 00:37:39,070

Die kwamen uit het Binnengasthuis natuurlijk.

496

00:37:39,070 --> 00:37:40,820

Ja, uit het Binnengasthuis. Ja, die kwamen

497

00:37:41,230 --> 00:37:47,287

bij ons altijd de boodschappen halen, dus als ik weer eens een keer in het ziekenhuis lag [lacht], dan

498

00:37:47,287 --> 00:37:53,167

wisten de ouders precies hoe het ging, weet je wel, want dat gaven ze dan wel door, die dingen. Ja,

499

00:37:53,167 --> 00:37:58,691

het is voor de oorlog een hele fijne tijd geweest en vooral omdat je zo weinig wist. Ja, gek.

500

00:37:58,810 --> 00:38:01,740

Dat is toch heel opvallende uitspraak, omdat je zo weinig wist.

501

00:38:01,740 --> 00:38:06,974

Ja, omdat je zo weinig wist, dus je kan je geen zorgen maken. Niet dat je dat als kind

502

00:38:06,974 --> 00:38:11,964

nou doet, maar je denkt niet zo ver. Je denkt niet zo ver. Ik ben pas gaan denken,

503

00:38:11,964 --> 00:38:16,468

ik heb u gezegd, toen ik dat zag. Toen denk ik, wat speelt hier eigenlijk?

504

00:38:16,590 --> 00:38:19,430

U had een opgeheven rechterarm. Ik zeg het even, omdat het niet op het beeld komt.

505

00:38:19,850 --> 00:38:23,335

Ja, dat is juist. Ja, met die opgeheven armen, dat ze

506

00:38:23,335 --> 00:38:26,754

dus inderdaad daar stonden de Duitsers te begroeten.

507

00:38:26,820 --> 00:38:29,030

Maar je wist wel wat NSB'ers waren?

508

00:38:29,030 --> 00:38:35,726

Ja, dat wist ik wel, dat wist ik wel en ik heb het ook meegemaakt, maar toen was de oorlog er al,

509

00:38:35,726 --> 00:38:42,284

dat die WA-mensen altijd bij ons door de straat marcheerden naar het Waterlooplein toe, weet je

510

00:38:42,284 --> 00:38:49,050

wel. En die WA, dat was dus de Wehrabteilung, of de knokploeg van de NSB, van de nazi's, die gingen

511

00:38:49,050 --> 00:38:56,299

daar Joden in elkaar slaan. Tot op een gegeven ogenblik [lacht] de Joden en bovendien veel havenarbeiders

512

00:38:56,299 --> 00:39:02,788

uit Wittenburg en Kattenburg, die zijn allemaal naar het Waterlooplein gekomen. Toen hebben ze

513

00:39:02,788 --> 00:39:07,344

die WA een keer opgewacht en toen hebben ze die Koot doodgeslagen.

514

00:39:07,690 --> 00:39:07,850

Ja.

515

00:39:07,850 --> 00:39:11,882

En ik herinner me die kreet nog altijd, 'Koot', stond er groot in de krant,

516

00:39:11,882 --> 00:39:15,216

'Koot doodgebeten door een Jood'. Heb je dat wel eens gehoord?

517

00:39:15,270 --> 00:39:15,770

Ja, zeker.

518

00:39:15,770 --> 00:39:18,080

Dat heeft zo groot in de kranten gestaan.

519

00:39:18,080 --> 00:39:18,610

Zeker.

520

00:39:18,610 --> 00:39:25,210

Koot doodgebeten door een Jood. De waanzin, die eruit praat. Hij is gewoon doodgeslagen?

524

00:39:25,210 --> 00:39:25,440

Ja. Gewone wraak. Ja, is goed.

525

00:39:25,440 --> 00:39:29,020

Even voordat we voor de oorlog afronden en dan gaan we over naar

526

00:39:29,020 --> 00:39:33,617

het verhaal na de Berlagebrug. Ik zit even te denken of we nog

527

00:39:33,617 --> 00:39:37,695

iets vergeten zijn voor die periode van voor de oorlog.

528

00:39:38,070 --> 00:39:44,719

Ik denk er met veel plezier aan terug, dat is het enige wat ik kan zeggen. Met veel plezier. Ouders

529

00:39:44,719 --> 00:39:50,966

die alles voor ons over hadden. Ik zal je ook nog een ding vertellen, minder fraai, maar daar

530

00:39:50,966 --> 00:39:56,675

loop ik niet voor weg. Ik ben een driftig jongetje geweest, ik ben het eigenlijk nog.

531

00:39:57,770 --> 00:39:59,830

Volgens mij kan u er wat van.

532

00:39:59,830 --> 00:40:00,440

Ja.

533

00:40:01,240 --> 00:40:01,370

[lacht]

534

00:40:01,370 --> 00:40:05,747

Nou, ik kan me aardig in bedwang houden, vind ik zelf, maar ik ben verschrikkelijk

535

00:40:05,747 --> 00:40:09,484

driftig. Ik heb een keer ruzie gehad met mijn broer en toen heb ik hem

536

00:40:09,484 --> 00:40:11,993

met een mes achterna gezeten, om de tafel heen.

537

00:40:11,993 --> 00:40:12,100

Zo.

538

00:40:12,100 --> 00:40:16,796

Om de tafel heen [lacht]. Nou, er is niks gebeurd overigens, want mijn ouders waren snel ter

539

00:40:16,796 --> 00:40:21,696

plaats, één van mijn ouders, en ik heb op mijn donder gekregen zo ik nog nooit op mijn donder

540

00:40:21,696 --> 00:40:26,342

heb gekregen. Ik heb dat uiteraard nooit meer gedaan, maar ik bedoel, dat is iets wat ik me

541

00:40:26,342 --> 00:40:30,476

ook herinner, weet je wel. Ja, mijn broer was helemaal niet driftig, maar ik wel.

542

00:40:30,630 --> 00:40:33,290

Ging u op zondag wel naar de Jodenmarkt?

543

00:40:33,290 --> 00:40:40,430

Ja, ja. Nee, dat heet, hoe heette dat ook weer, dat heette niet Jodenmarkt, Joodse hoek.

544

00:40:40,430 --> 00:40:41,200

De Jodenhoek, ja.

545

00:40:41,200 --> 00:40:45,893

Ja, de Jodenhoek, zo heette dat. Ja, met veel demonstrateurs

546

00:40:45,893 --> 00:40:49,021

of, standwerkers heette dat in die tijd.

547

00:40:49,100 --> 00:40:50,090

Had je een favoriet?

548

00:40:50,560 --> 00:40:55,259

Nee, dat niet. Dat niet, nee, maar ik vond het wel leuk, die standwerkers. Waterlooplein

549

00:40:55,259 --> 00:40:58,516

vond ik nooit leuk, nooit leuk gevonden, waarom weet ik niet.

550

00:40:58,570 --> 00:40:58,790

Echt waar?

551

00:40:58,790 --> 00:41:04,990

Ik heb daar wel fietsen geleerd. Ik kreeg op een zekere verjaardag een fiets van mijn ouders,

552

00:41:04,990 --> 00:41:10,924

met blokken nog ging dat toen, een AVIA. Dat heb ik geleerd, toen zijn mijn broer en mijn

553

00:41:10,924 --> 00:41:16,991

vader achter mij aangehold, op het Waterlooplein, op een zondagmorgen, want daar was ruimte

554

00:41:16,991 --> 00:41:23,325

en geen verkeer, want er was geen markt op zondag uiteraard. En daar heb ik dus fietsen geleerd

555

00:41:23,325 --> 00:41:29,592

en hebben ze allebei achter me aangerend en nou ja, en zo ging dat. En dan nog voor de oorlog,

556

00:41:29,592 --> 00:41:35,659

ik ben op een gegeven moment natuurlijk van die lagere school, wat tegenwoordig basisschool

557

00:41:35,659 --> 00:41:39,259

heet, afgekomen en ik ben toen naar de Mulo toegegaan.

558

00:41:39,660 --> 00:41:40,690

Waar?

559

00:41:42,040 --> 00:41:42,460

In de Ruysdaelstraat. Oké.

561

00:41:42,460 --> 00:41:43,870

Ruysdael-, nee,

562

00:41:44,440 --> 00:41:45,550

in de Van Ostadestraat.

563

00:41:45,550 --> 00:41:45,900

Ja, precies.

564

00:41:45,900 --> 00:41:51,295

Ja, in de Van Ostadestraat. Ruysdaelstraat, hoe kom ik erbij? In de Van Ostadestraat

565

00:41:51,295 --> 00:41:56,562

en dan ging ik tussen de middag altijd eten in de Scheldestraat, want daar woonden

566

00:41:56,562 --> 00:42:02,214

die tante en oom van die koekfabriek die ik net heb genoemd en die oom was er natuurlijk

567

00:42:02,214 --> 00:42:05,747

overdag nooit, maar tussen de middag ging ik daar eten.

568

00:42:06,440 --> 00:42:07,190

Maar dat is wel een end lopen allemaal.

569

00:42:07,190 --> 00:42:09,630

Nou, dat deed ik op de fiets, want ik had een fiets, zodoende kom ik

570

00:42:09,750 --> 00:42:15,135

daarop. Ik had een fiets, dus ik ging op de fiets naar de Van Ostadestraat en op de fiets

571

00:42:15,135 --> 00:42:20,339

ging ik dan naar de Scheldestraat om daar even te gaan eten en dan reed ik weer terug.

572

00:42:20,400 --> 00:42:25,180

Want je moeder had geen tijd natuurlijk.

573

00:42:25,180 --> 00:42:27,870

O, nee, nee, die stonden allebei in de winkel.

574

00:42:27,870 --> 00:42:27,990

Die moesten werken.

575

00:42:27,990 --> 00:42:29,880

Nee, nee, die stonden allebei in de winkel, die konden dat echt niet doen. Dat is onmogelijk.

576

00:42:29,880 --> 00:42:33,920

En wie zorgt er dan voor je al die tijd? Wie kookte het eten of, hoe ging dat?

577

00:42:33,920 --> 00:42:34,110

Nou, dat mijn

578

00:42:34,110 --> 00:42:35,760

Je moeder moet druk zijn geweest.

579

00:42:35,760 --> 00:42:40,755

Mijn moeder heeft het eten gekookt, maar ons keukentje, wat dus beneden was, dat is voordien

580

00:42:40,755 --> 00:42:45,533

een bedstee geweest en dat hebben ze om laten bouwen naar een keukentje, dus dat was een

581

00:42:45,533 --> 00:42:49,551

heel klein keukentje, maar ja, mijn moeder kookte altijd, dat deed ze wel.

582

00:42:49,660 --> 00:42:50,270

Ze kookte beneden?

583

00:42:50,270 --> 00:42:51,560

Ja, beneden. Ja.

584

00:42:51,560 --> 00:42:51,820

En daar at je ook?

585

00:42:51,820 --> 00:42:56,014

Ja. Ja, je had dus de winkel en dan kreeg je een gangetje, een

586

00:42:56,014 --> 00:42:59,802

binnenplaats was er dan, en dan kwam je in de huiskamer.

587

00:42:59,870 --> 00:43:00,850

Aha.

588

00:43:00,850 --> 00:43:02,840

En boven waren de slaapkamers.

589

00:43:02,840 --> 00:43:03,900

Ja.

590

00:43:03,900 --> 00:43:06,050

En daar kookte ze.

591

00:43:06,110 --> 00:43:09,560

Ja, daar kookte ze. In de bedstee [lacht]. Nou, het was geen bedstee, maar goed, van oorsprong.

592

00:43:09,560 --> 00:43:10,260

Een uitgebroken bedstee.

593

00:43:10,260 --> 00:43:11,210

Ja, ja, ja.

594

00:43:11,210 --> 00:43:15,340

Dat is genoeg plaats, is anderhalf bij tweeënhalf.

595

00:43:15,340 --> 00:43:18,130

Ja, nou, ik vond het altijd een klein keukentje,

596

00:43:18,130 --> 00:43:22,110

want je pannen en je potten en alles stond er, maar goed. Ja.

597

00:43:22,490 --> 00:43:23,990

We gaan naar het eerste jaar van de oorlog. Ja.

599

00:43:23,990 --> 00:43:27,511

En laten we het wel blijven indelen, dus niet meteen

600

00:43:27,511 --> 00:43:30,762

vooruit rennen naar Auschwitz, maar gewoon eerst

601

00:43:30,830 --> 00:43:31,930

de eerste jaren van de oorlog.

602

00:43:31,930 --> 00:43:35,103

Ja, ik ga u de eerste jaren van de oorlog vertellen. Ik

603

00:43:35,103 --> 00:43:38,162

ging van school veranderen, laat ik daarmee beginnen.

604

00:43:38,162 --> 00:43:38,220

Dat was in '41, toch?

605

00:43:38,220 --> 00:43:39,210

Moest u naar een andere school.

606

00:43:39,210 --> 00:43:45,690

Nee, toen moest je naar een Joodse school.

607

00:43:45,690 --> 00:43:47,320

O, ja, maar, o, u ging toen

608

00:43:47,320 --> 00:43:49,640

Ik ben voor de oorlog ben ik al op de,

609

00:43:49,920 --> 00:43:51,960

op de Mulo gekomen.

610

00:43:51,960 --> 00:43:56,690

Dus ik zat daar op school, en toen de Duitsers binnenvielen, toen zijn ze begonnen

611

00:43:56,690 --> 00:44:01,362

met allerlei wetten, of laat ik het duidelijker zeggen, het heette verordeningen,

612

00:44:01,910 --> 00:44:08,249

maar voor de duidelijkheid zeg ik dan maar wetten, want je moest ze gewoon naleven. De eerste

613

00:44:08,249 --> 00:44:14,725

verordening die ze afkondigden, dat was: iedereen moest verduisteren. Afdeling Luchtbescherming

614

00:44:14,725 --> 00:44:20,929

werd opgericht, waarna de Joden er meteen uitgekierd werden. Er zijn voor de oorlog veel,

615

00:44:20,929 --> 00:44:25,905

nou, veel? Er zijn diverse Joden geweest die lid zijn geweest van de NSB.

616

00:44:26,410 --> 00:44:28,680

Dat staat als een paal boven water.

617

00:44:29,100 --> 00:44:32,016

Maar ze wisten gewoon niet waar ze; trouwens, de NSB is

618

00:44:32,016 --> 00:44:34,826

aanvankelijk ook helemaal niet antisemitisch geweest.

619

00:44:34,880 --> 00:44:35,970

Kan je over twisten.

620

00:44:35,970 --> 00:44:38,790

De leiding in ieder geval niet.

622

00:44:38,790 --> 00:44:48,120

Maar betreft Mussert bijvoorbeeld, in het begin. Anders hadden er geen Joden lid van geworden.

623

00:44:48,120 --> 00:44:50,500

Hij zei het in ieder geval niet.

624

00:44:50,500 --> 00:44:52,160

Nee, hij zei het zeker niet.

625

00:44:52,160 --> 00:44:52,590

Ja

626

00:44:52,590 --> 00:44:57,745

Maar goed, later is hij helemaal overstag gegaan, dat moet je dan ook vertellen,

627

00:44:57,745 --> 00:45:02,835

als je het één vertelt, vertel je het ander. Maar ik ben de draad even kwijt.

628

00:45:02,900 --> 00:45:05,080

Je ging naar een andere school.

629

00:45:05,080 --> 00:45:09,857

Ja, ik ging naar een andere school en ik zat dus op die school en op een gegeven moment

630

00:45:09,857 --> 00:45:14,524

kwam er ook weer een verordening, er zijn misschien duizenden geweest, maar één van

631

00:45:14,524 --> 00:45:19,136

die verordeningen was: alle Joodse kinderen moesten van school af. En die kwamen dus

632

00:45:19,136 --> 00:45:22,925

te zitten, er waren twee scholen. Om de hoek van Carré, daar heb je,

633

00:45:23,090 --> 00:45:24,380

De Joden Houttuinen.

634

00:45:24,380 --> 00:45:30,691

Ja, de Houttuin, ja. En daar waren twee scholen en op één van die scholen kwam ik te zitten, zaten

635

00:45:30,691 --> 00:45:36,876

alleen maar Joodse kinderen op. Wat ik me vooral van die school herinner -geen één kind, laat ik

636

00:45:36,876 --> 00:45:43,060

daarmee beginnen- maar: we zaten op en in elkaar gepakt. Die twee scholen waren natuurlijk veel en

637

00:45:43,060 --> 00:45:49,687

veel te weinig voor het aantal Joodse kinderen wat er waren, dus we zaten in de klas met pakweg zeventig,

638

00:45:49,687 --> 00:45:55,809

tachtig, misschien nog meer kinderen op en in elkaar. En wat in die tijd ook gebeurde, dat kan ik

639

00:45:55,809 --> 00:46:01,931

me ook zeer goed herinneren, dat is bijvoorbeeld dat je naast Jantje zat, ik noem maar wat, en de

640

00:46:01,931 --> 00:46:08,116

volgende dag kwam je op school en dan was Jantje er niet en dan waren er drie mogelijkheden. Kijk,

641

00:46:08,116 --> 00:46:14,553

voor de oorlog was er maar één mogelijkheid, hij was ziek. In de oorlog waren er drie mogelijkheden:

642

00:46:14,553 --> 00:46:20,675

Jantje is opgepakt bij een razzia, Jantje is ondergedoken of Jantje is ziek. Begrijpt u wel? Maar

643

00:46:20,675 --> 00:46:24,461

meestal was het geval dat ze opgepakt waren of ondergedoken.

644

00:46:25,030 --> 00:46:27,260

Maar toen was het al een jaar oorlog.

645

00:46:27,880 --> 00:46:29,440

Dat is in '41 gebeurd.

646

00:46:29,440 --> 00:46:34,210

Je hebt nog een heel jaar op school gezeten.

647

00:46:35,640 --> 00:46:36,390

Op een andere school gezeten.

648

00:46:36,390 --> 00:46:37,700

Ja, dat klopt.

649

00:46:37,700 --> 00:46:38,920

Maar veranderde het daar?

650

00:46:38,920 --> 00:46:45,640

Nou, ik heb daar alleen maar van één leraar les gehad. Hij heeft nooit iets over Jood gezegd of

651

00:46:45,640 --> 00:46:52,776

zo, maar toevallig, dat was meneer Hut en hij gaf Duitse les, nee, sorry, hij gaf rekenen en meetkunde,

652

00:46:52,776 --> 00:46:59,428

algebra en dergelijke. Waarom kan ik me die vent herinneren? Hij heeft altijd de pik op me gehad

653

00:46:59,428 --> 00:47:06,148

en het enige wat ik kan denken is dat hij een hekel aan Joden had. Ik heb bijvoorbeeld eens, ach,

654

00:47:06,148 --> 00:47:12,869

dat zijn allemaal flauwekulletjes. Ik heb eens een som uitgerekend, dat vond ik zelf heel knap en

655

00:47:12,869 --> 00:47:19,659

toen zegt hij: wie weet het antwoord? Ik gaf het antwoord. Hij zegt: dat antwoord is wel goed, van

656

00:47:19,659 --> 00:47:26,310

wie heb je dat afgekeken? Weet je wel, dergelijke dingen, dat ga je nooit meer vergeten, want ik

657

00:47:26,310 --> 00:47:32,892

had ik het zelf uitgerekend. Nou ja, die dingen en die vent was altijd heel naar tegen mij, dus

658

00:47:32,892 --> 00:47:37,395

ik denk dat hij een beetje van de fascistische, de Nazi-kant was.

659

00:47:37,950 --> 00:47:40,630

Maar veranderde er verder wat op school?

660

00:47:40,630 --> 00:47:47,560

Nee, nee, absoluut niet. Tot die maatregel. Voor de rest heb ik nergens last van gehad.

661

00:47:47,860 --> 00:47:49,070

Nooit last gehad.

662

00:47:49,070 --> 00:47:52,120

En je ouders in de winkel, hadden die toen al last?

663

00:47:52,120 --> 00:47:56,122

Bij ons in de winkel is het volgende gebeurd, zal ik nooit vergeten. Ik heb u

664

00:47:56,122 --> 00:47:59,918

net al gezegd, ik schat dat we zestig procent niet-Joodse klanten hadden.

665

00:47:59,970 --> 00:48:00,080

Ja.

666

00:48:00,540 --> 00:48:06,520

Daar was een echtpaar bij en die man was portier bij het Rembrandt Theater.

667

00:48:08,580 --> 00:48:13,500

En dat Rembrandt Theater was een fascistisch, was een Nazi-theater

668

00:48:13,960 --> 00:48:14,370

om te beginnen.

669

00:48:14,370 --> 00:48:15,040

Ja.

670

00:48:15,040 --> 00:48:21,661

En hij was daar portier en hij was dus ook lid van de NSB. Hij had ook een uniform. En zijn

671

00:48:21,661 --> 00:48:28,136

vrouw, het was een echtpaar zonder kinderen, zijn vrouw die stond bijvoorbeeld op de Munt

672

00:48:28,136 --> 00:48:33,884

met Volk en Vaderland: koop niet bij Joden! Dat waren fascistische blaadjes, of

673

00:48:34,260 --> 00:48:39,659

van Arnold Meijer, of wat dan ook. En die blaadjes, daar stond ze mee op de Munt, die dingen

674

00:48:39,659 --> 00:48:45,234

te verkopen. Dat was na de bezetting. Direct na de bezetting is dat gebeurd. En toen heeft mijn

675

00:48:45,234 --> 00:48:50,691

vader eens heel schuchter gevraagd: maar jullie zijn toch tegen de Joden en jullie komen hier

676

00:48:50,691 --> 00:48:55,503

maar steeds boodschappen halen. Toen was de oorlog al uitgebroken, begrijpt u wel?

677

00:48:55,503 --> 00:48:55,680

Ja.

678

00:48:55,680 --> 00:49:02,109

Maar dat kon je natuurlijk niet zeggen, waarom komen jullie nou bij ons? Want er waren winkeltjes

679

00:49:02,109 --> 00:49:08,472

zat. Toen zeiden ze: ja, maar het gaat niet om jullie, want jullie zijn goede Joden. Nou, kwamen

680

00:49:08,472 --> 00:49:15,167

al jaren bij ons in de winkel en die kenden dus mijn ouders. Toen zeiden ze tegen mijn ouders: jullie

681

00:49:15,167 --> 00:49:20,801

hoeven niet bang te zijn, want jullie zijn goede Joden. Nou, kijk, dergelijke dingen.

682

00:49:21,390 --> 00:49:25,390

Deden ze de winkel dicht als de WA door de straat liep? Nee.

684

00:49:25,390 --> 00:49:26,410

Ze bleven open?

685

00:49:26,410 --> 00:49:31,160

Ja. Maar ze waren dan ook net het bruggetje over hè, van de Doelenstraat.

686

00:49:31,160 --> 00:49:35,075

Wij woonden op nummer drie, dus het begin van de Staalstraat.

687

00:49:37,970 --> 00:49:40,480

lets gemerkt van die vechtpartij in de Jodenbuurt zelf? Nee.

689

00:49:40,480 --> 00:49:42,420

Alleen later gehoord?

690

00:49:42,420 --> 00:49:48,506

Ja. Je moest destijds je radio inleveren. Je had twee soorten radio's. Je had een distributieradio,

691

00:49:48,506 --> 00:49:54,653

dat is te vergelijken met kabeltelevisie, maar je had ook de echte radio's, weliswaar niet de aparte

692

00:49:54,653 --> 00:50:00,981

tuner, aparte versterker, aparte boxen, maar gewoon één kastje en daar kon je dus bijvoorbeeld Engeland

693

00:50:00,981 --> 00:50:07,128

mee ontvangen, met name Radio Oranje. En dan hadden wij klanten, die hadden hun radio niet ingeleverd,

694

00:50:07,128 --> 00:50:12,974

dus niet-Joodse mensen waar ik nu over praat, en die kwamen dan bij ons in de winkel. Ik heb u al

695

00:50:12,974 --> 00:50:18,820

gezegd, we kenden die mensen allemaal zo verschrikkelijk goed. En dan zeiden ze, de Engelse radio

696

00:50:18,820 --> 00:50:22,978

heeft dat gezegd of de Engelse radio heeft dat gezegd, en zo werd dat

697

00:50:22,978 --> 00:50:23,340

verteld aan jullie.

698

00:50:23,340 --> 00:50:30,210

Ja, ja, bij ons in de winkel. Zodoende hadden wij ook plaatsen zat om onder te duiken.

699

00:50:31,880 --> 00:50:32,910

Begrijpt u?

700

00:50:32,930 --> 00:50:35,640

Maar, niet gedaan?

701

00:50:36,160 --> 00:50:42,030

Nou, ik zal het een beetje chronologisch proberen te houden.

702

00:50:42,030 --> 00:50:43,100

Ja, prima.

703

00:50:43,760 --> 00:50:49,770

Ik kwam van school af, van die bewuste school waar alleen Joodse kinderen opzaten en wij mochten als

704

00:50:49,770 --> 00:50:55,900

Jood zijnde natuurlijk geen eindexamen doen, dat is duidelijk. Dus ik kwam van school af en toen heeft

705

00:50:55,900 --> 00:51:01,249

mijn vader voor mij een fantastisch baantje verzorgd. Dat was een baantje als bontwerker.

706

00:51:02,350 --> 00:51:07,494

U moet weten, in '41 waren de Duitsers Rusland binnengevallen

707

00:51:07,494 --> 00:51:11,658

en die waren er met zomeruitrusting naartoe gegaan.

708

00:51:11,740 --> 00:51:13,410

Ja, ze hadden hartstikke hard bont nodig.

709

00:51:13,410 --> 00:51:20,798

Ze verrekten van de kou, dus ze hadden opdracht gegeven in alle Europese bezette landen om bontvesten

710

00:51:20,798 --> 00:51:27,528

te maken. Die werden gemaakt van konijnenvellen en dan zat het bont aan de binnenkant en het

711

00:51:27,528 --> 00:51:34,258

leer zat dus aan de buitenkant. En dat droegen die Duitse soldaten of de Wehrmacht onder hun

712

00:51:34,258 --> 00:51:41,354

uniform, weet je wel, want die verrekten van de kou. En als je dat werk deed dan was je gesperrt,

713

00:51:41,354 --> 00:51:48,157

dat wilde zeggen dat je niet opgepakt werd als er een razzia op straat was of op huizen, waar

714

00:51:48,157 --> 00:51:55,033

dan ook. Dan kreeg je een A4-tje van de Duitsers, dat liet ik zien en dan kon ik zo doorlopen.

715

00:51:55,033 --> 00:52:01,836

Dus daarom was het een fantastische baan, hè, want je werkte in het belang van de Wehrmacht.

716

00:52:01,836 --> 00:52:06,737

Oké, op een gegeven ogenblik zijn alle Sperre vervallen verklaard.

717

00:52:07,250 --> 00:52:07,770

Ja.

718

00:52:07,770 --> 00:52:14,546

Onaangekondigd en onverwachts en op diezelfde dag stond er een overvalwagen. Een overvalwagen is een

719

00:52:14,546 --> 00:52:21,391

wagen, een militaire vrachtwagen, de neus aan de ene kant en aan de achterkant en van de neus tot het

720

00:52:21,391 --> 00:52:28,168

einde loopt er dan een treeplank aan weerszijde. En in die overvalwagens staan banken en daar kan je

721

00:52:28,168 --> 00:52:34,877

dus overal waar je zit, of je nou op de eerste-, tweede-, derde- of vierde bank zit, er zitten vier

722

00:52:34,877 --> 00:52:42,061

soldaten op één bank. Twee soldaten stappen aan de linkerkant uit, van de voorste bank, en twee soldaten

723

00:52:42,061 --> 00:52:48,770

aan de rechterkant op de treeplank en daar stonden ze. Maar dat gebeurt ook met de derde bank en de

724

00:52:48,770 --> 00:52:55,615

vierde- en de vijfde- en de zesde bank, enzovoorts. Dus als er zo'n overvalwagen kwam en die stopte

725

00:52:55,615 --> 00:53:00,155

en daar zat altijd Grüne Polizei in, dat is dus Sicherheitsdienst,

726

00:53:00,900 --> 00:53:05,866

dan stapten ze uit en dan ineens stonden er twintig, dertig man voor je

727

00:53:05,866 --> 00:53:11,672

neus in een paar seconden tijd. Dat waren overvalwagens. Er stopte een overvalwagen

728

00:53:11,672 --> 00:53:15,660

bij ons voor de deur van het atelier, op een gegeven dag.

729

00:53:15,800 --> 00:53:16,580

Het bontatelier?

730

00:53:16,580 --> 00:53:22,385

Voor het bontatelier, bontwerkplaats als je dat zo noemen wilt. Die knapen stappen uit, die Duitsers,

731

00:53:22,385 --> 00:53:28,018

en er waren ook nog wat vrachtwagens bij, militaire vrachtwagens, gewoon militaire vracht, geweer,

732

00:53:28,018 --> 00:53:33,938

helmen, enfin, laarzen, de hele rotzooi. Die komen bij ons het atelier binnen en die zeggen: ftt [maakt

733

00:53:33,938 --> 00:53:39,571

fluitgeluid], al die Joden -en dat waren zesentwintig stuks die daar werkten- alle Joden meekomen!

734

00:53:39,571 --> 00:53:45,548

En wij werkten daar met stofjassen aan en wij zeiden natuurlijk, ja, maar wij zijn gesperrt. Toen zeiden

735

00:53:45,548 --> 00:53:51,699

die Duitsers, en dat was echt waar: met ingang van vandaag, alle Sperre zijn vervallen verklaard.
Diezelfde

736

00:53:51,699 --> 00:53:55,435

dag bijvoorbeeld is ook Hollandia Kattenburg, als je dat wat zegt

737

00:53:55,780 --> 00:53:57,960

'42 dus.

738

00:53:57,960 --> 00:53:58,910

Is dat '42 geweest? Ja, ja.

740

00:53:58,910 --> 00:54:03,670

Ja, nou, dat kan. Ja, dat klopt, eh, is Hollandia Kattenburg ook

741

00:54:04,050 --> 00:54:09,766

leeggehaald, diezelfde dag. Maar ook ons bontatelier. Hollandia Kattenburg was groot hoor, vergis

742

00:54:09,766 --> 00:54:15,246

je niet. Nou, dus: alle zesentwintig man meekomen. Er werkten alleen maar Joodse mensen en er

743

00:54:15,246 --> 00:54:20,786

werden alleen maar bontvesten gemaakt en we werkten daar met stofjassen aan en we mochten onze

744

00:54:20,786 --> 00:54:26,384

stofjassen uitdoen, die hebben we opgehangen in de kast, en onze eigen kleren aandoen. Nou moet

745

00:54:26,384 --> 00:54:31,805

u weten dat ik net zoals alle anderen naar die kast toeliep om mijn stofjas uit te doen. Die

746

00:54:31,805 --> 00:54:37,227

hing ik op, nee, ik deed net of ik hem ophing, maar ik ging op de grond liggen en ik nam een

747

00:54:37,227 --> 00:54:42,943

stelletje stofjassen en die gooide ik over me heen. Er zijn natuurlijk collega's die dat gezien

748

00:54:42,943 --> 00:54:48,600

hebben, maar die hebben hun mond dichtgehouden. Zodoende hebben ze vijftwintig man meegenomen,

749

00:54:48,600 --> 00:54:54,199

de hele boel verzegeld en ik zat in die kast daar op de grond. Het was muisjesstil en ze hebben

750

00:54:54,199 --> 00:54:59,738

me niet gezien en ze hebben niet geteld. Maar Duitsers zijn gründlich en pünktlich, dus drie

751

00:54:59,738 --> 00:55:02,920

maanden later hebben ze die lijsten gecontroleerd, ja?

752

00:55:04,200 --> 00:55:09,896

En daar bleek dat ik er niet was. Of misschien eerder, in ieder geval, drie maanden later. Laat

753

00:55:09,896 --> 00:55:15,653

ik eerst zeggen hoe hoe ik daaruit weg ben gekomen, uit dat atelier. Ik heb al gezegd, daar werd

754

00:55:15,653 --> 00:55:20,690

de boel op slot gedaan, werd verzegeld, dus ik heb een ruitje, het was gelijkvloers.

755

00:55:20,810 --> 00:55:22,030

Ja, ruitjes heb je altijd, ja.

756

00:55:22,030 --> 00:55:28,008

Die ruitjes aan de achterkant, die heb ik ingeslagen, ben in een tuintje terechtgekomen, een paar schuttingen

757

00:55:28,008 --> 00:55:33,439

over geklommen. Ik denk, nou moet het maar gebeuren. Een deur opengetrokken, kwam in de keuken, een

758

00:55:33,439 --> 00:55:38,869

lange gang, een winkel en ik stond op straat. Maar ik had wel die ster op. Die had ik natuurlijk af

759

00:55:38,869 --> 00:55:44,244

moeten doen. Maar ik nam altijd brood mee als ik naar mijn werk toeging, dat zat in zo'n blikken

760

00:55:44,244 --> 00:55:49,729

trommeltje, dus dat hield ik er zo stijf voor en zo kwam ik op straat. Overigens, er stonden klanten

761

00:55:49,729 --> 00:55:55,324

en er was ook de eigenaar van die winkel. Die heb ik na de oorlog nog een bloemetje gebracht en gezegd

762

00:55:55,324 --> 00:56:00,809

dat ik het overleefd had. Dat vonden ze zo verschrikkelijk leuk. Maar goed, ik kwam dus op straat en

763

00:56:00,809 --> 00:56:06,514

ik denk, nou, ik loop naar huis toe, waar moest ik anders naartoe? Dus ik loop in de Ferdinand Bolstraat

764

00:56:06,514 --> 00:56:12,054

op weg naar huis toe en ik zie in de verte weer een paar Duitse wagens aankomen. Ik denk, direct gaan

765

00:56:12,054 --> 00:56:17,649

ze weer persoonsbewijscontrole houden, wat ze om de haverklap deden, en toen ben ik de eerste de beste

766

00:56:17,649 --> 00:56:20,501

zijstraat in gegaan en dat was de Albert Cuypstraat.

767

00:56:21,470 --> 00:56:27,175

In die tijd waren er zoveel verordeningen en één van die verordeningen was dat Joden niet op een markt

768

00:56:27,175 --> 00:56:32,716

mochten komen. Ja, ze mochten niks, maar dat ga ik niet allemaal opsommen, maar ook niet op een markt

769

00:56:32,716 --> 00:56:38,532

komen en aan het begin van de Albert Cuyp stond dus inderdaad het officiële bordje 'verboden voor Joden'.

770

00:56:38,532 --> 00:56:44,073

Dus ik denk, nou, dat is even prachtig, dus ik nog steeds zo [fluitgeluid] fft, de Albert Cuyp in. Ik

771

00:56:44,073 --> 00:56:49,669

ben die hele Albert Cuyp uitgelopen tot aan de Amsteldijk, linksom de hoek om en daar woonde een tante

772

00:56:49,669 --> 00:56:55,265

en oom van mij, op de Amsteldijk. Maar ik zeg tante en oom, waarom? Omdat je als kind zijnde vrienden,

773

00:56:55,265 --> 00:57:00,971

echte vrienden van je ouders, die noem je tante en oom en in dit geval waren het dus niet-Joodse mensen,

774

00:57:00,971 --> 00:57:06,402

maar dat waren echte vrienden van mijn ouders. Hij heeft zelfs nog gekeept in het Nederlands Elftal

775

00:57:06,402 --> 00:57:11,998

en in Ajax. Hij heette Ziegler, Gerrit Ziegler. Om kort te gaan, ik heb daar aangebeld, ben naar boven

776

00:57:11,998 --> 00:57:17,430

gegaan, ik heb mijn tante, wat dus eigenlijk vrienden van mijn ouders waren, verteld wat er gebeurd

777

00:57:17,430 --> 00:57:22,971

is, en zij, mijn tante is naar mijn huis toegegaan, heeft gezegd dat ik veilig was en ik ben daar een

778

00:57:22,971 --> 00:57:28,457

weekje gebleven om te kijken of er misschien nog een reactie zou komen. Er kwam geen reactie, dus ik

779

00:57:28,457 --> 00:57:33,889

ben gewoon weer naar huis toegegaan. Drie maanden later, midden in de nacht wordt er bij ons gebeld

780

00:57:33,889 --> 00:57:36,796

en als er gebeld werd midden in de nacht in die tijd,

781

00:57:37,510 --> 00:57:38,370

Dan wist je dat het niet goed zat.

782

00:57:38,370 --> 00:57:43,970

dan wist je natuurlijk dat het hartstikke fout was. Nou had ik met mijn broer afgesproken dat als

783

00:57:43,970 --> 00:57:49,512

er bij ons gebeld zou worden, wij sliepen op één hoog boven de winkel, dan kon je een raam aan

784

00:57:49,512 --> 00:57:55,055

de achterkant openschuiven, dan kwam je op een platje en dan kon je ftt [fluitgeluid] zo het dak

785

00:57:55,055 --> 00:58:00,597

op. En wij sliepen op een opklapbed, hij een opklapbed, ik in een opklapbed. Dus er werd gebeld,

786

00:58:00,597 --> 00:58:06,082

automatische handeling: opklapbed omhoog, gordijntje ervoor, gordijntje ervoor, hup, raam open,

787

00:58:06,082 --> 00:58:11,797

dak op. Maar mijn vader moest natuurlijk openmaken en deed open. Stonden twee Duitsers voor de deur

788

00:58:11,797 --> 00:58:17,744

plus een tolk en die zeiden: wij komen voor Robert Cohen. Alleen voor mij, dus ze hebben niet meegepakt

789

00:58:17,744 --> 00:58:21,785

wat er was, mijn ouders en mijn broer, nee, ze kwamen alleen voor mij,

790

00:58:22,830 --> 00:58:29,581

Robert Cohen. En waarom kwamen ze voor mij? Omdat ik ontbrak op die bewuste lijst. Krankzinnig. Ik moet

791

00:58:29,581 --> 00:58:36,333

zeggen, er is niet geslagen, ze hebben zich correct gedragen. Mijn vader kon moeilijk zeggen natuurlijk

792

00:58:36,333 --> 00:58:43,151

'hij zit op het dak', dus mijn vader zei tegen hun: jullie komen dan wel voor mijn zoon, maar die hebben

793

00:58:43,151 --> 00:58:48,723

jullie al gepakt. Hij moest toch wat zeggen? 'Destijds', doelende op dat incident wat

794

00:58:48,920 --> 00:58:55,133

in dat bontatelier gebeurd was. Daar werd proces-verbaal van opgemaakt en dat moest hij onderteken

795

00:58:55,133 --> 00:59:00,586

en toen zijn ze weer weggegaan. Maar u kan wel nagaan, vanaf die tijd werd ik gezocht.

796

00:59:00,650 --> 00:59:01,340

Ja, natuurlijk.

797

00:59:01,340 --> 00:59:06,059

Dus moest ik onderduiken en nou, dat heb ik net al gezegd, wij hadden plaats om

798

00:59:06,059 --> 00:59:10,719

onder te duiken te over. Ik ga die natuurlijk niet allemaal noemen, maar ik ga

799

00:59:10,719 --> 00:59:15,498

er één wel noemen, omdat het onvoorstelbaar goed adres was. Mijn ouders hadden

800

00:59:15,498 --> 00:59:19,680

een winkel en leverden ook aan het gebouw De Stadsdoelen in Amsterdam.

801

00:59:19,680 --> 00:59:19,860

Ja.

802

00:59:19,860 --> 00:59:22,070

Dat was voor de oorlog een jeugdherberg.

803

00:59:22,070 --> 00:59:22,560

Ja.

804

00:59:22,560 --> 00:59:25,663

En de leiders van de jeugdherberg, dat waren niet-Joodse mensen overigens,

805

00:59:25,663 --> 00:59:28,515

de leider van de jeugdherberg werd in die tijd, ik weet niet hoe het

806

00:59:28,515 --> 00:59:30,906

nu is, vader en moeder genoemd. Dat had niks met je eigen

807

00:59:30,906 --> 00:59:30,990

Dat is nog steeds zo.

808

00:59:30,990 --> 00:59:31,920

O.

809

00:59:31,920 --> 00:59:34,360

En het is vlakbij natuurlijk.

810

00:59:34,410 --> 00:59:34,640

Wat zegt u?

811

00:59:34,640 --> 00:59:35,240

Vlakbij

812

00:59:35,240 --> 00:59:35,990

Ja, om de hoek.

813

00:59:35,990 --> 00:59:36,340

Om de hoek.

814

00:59:36,340 --> 00:59:37,580

Ja, om de hoek.

815

00:59:37,580 --> 00:59:37,910

Ongeveer buren.

816

00:59:37,910 --> 00:59:38,650

Wat zegt u?

817

00:59:38,650 --> 00:59:39,530

Ongeveer buren?

818

00:59:39,530 --> 00:59:41,370

Nou, dat niet. Het was iets verder.

819

00:59:41,370 --> 00:59:43,570

Maar, maar het waren echt vrienden van onze ouders.

820

00:59:43,570 --> 00:59:49,402

Echt geweldige mensen en die kwamen altijd boodschappen bij ons doen. Nou waren die Duitsers

821

00:59:49,402 --> 00:59:55,743

naar die jeugdherberg toegekomen en die hadden gezegd tegen die vader en moeder van de jeugdherberg:

822

00:59:55,743 --> 01:00:01,766

jullie mogen hier blijven wonen op één voorwaarde. Dat gebouw dat wordt gevorderd en soldaten

823

01:00:01,766 --> 01:00:07,345

worden hier gelegerd van de Wehrmacht, maar dan mogen jullie hier blijven wonen op één

824

01:00:07,345 --> 01:00:11,086

voorwaarde, dat jullie zullen gaan koken voor die soldaten.

825

01:00:11,340 --> 01:00:12,940

En daar hebben ze ja op gezegd.

826

01:00:12,940 --> 01:00:18,172

Dat is achteraf een hele goede beslissing geweest. Waarom? Mensen hebben altijd te eten gehad

827

01:00:18,172 --> 01:00:23,349

uiteeraard, begrijp je wel, want toen was je voor die Wehrmacht aan het koken, er valt altijd

828

01:00:23,349 --> 01:00:29,313

wel wat af. Maar daar gaat het niet om. Nou kon ik onderduiken in dat gebouw waar Duitse Wehrmachtsoldaten

829

01:00:29,313 --> 01:00:34,546

zaten. Een mooier adres kunt u niet bedenken, want als ze een razzia gaan houden, gaan ze dat

830

01:00:34,546 --> 01:00:38,034

niet doen in een gebouw waar het stikt van de Duitse soldaten.

831

01:00:38,260 --> 01:00:38,820

Natuurlijk.

832

01:00:38,820 --> 01:00:44,761

Ik mocht daar onderduiken en dat kostte geen cent, dat kostte helemaal niks. Dat was gewoon uit vriendschap,

833

01:00:44,761 --> 01:00:50,152

idealisme, want er is ook veel ondergedoken in verband met geld en dergelijke, maar dat speelde in

834

01:00:50,152 --> 01:00:55,708

dit geval helemaal niet. Nou, en nou komt het gekke van het hele verhaal, mijn ouders wilden niet dat

835

01:00:55,708 --> 01:01:00,164

ik onderdook. U zult waarschijnlijk wel weten, er was destijds koppelgeld ingesteld.

836

01:01:00,330 --> 01:01:00,880

Ja.

837

01:01:00,880 --> 01:01:04,010

Aanvankelijk was dat 2,50 per Jood, per kop

838

01:01:04,200 --> 01:01:11,124

die je aangaf in de Euterpestraat, huidige Gerrit van der Veenstraat, maar later is dat zelfs opgelopen

839

01:01:11,124 --> 01:01:17,578

tot 45 gulden. Maar goed, daar gaat het nou even niet om. Dat koggeld vooral, dat heeft erg goed

840

01:01:17,578 --> 01:01:23,965

gewerkt. Er zijn verschrikkelijk veel Joodse mensen gepakt die ondergedoken zaten. Wat gebeurde

841

01:01:23,965 --> 01:01:30,352

er met die Joodse mensen, voor zover mijn ouders dat wisten, als ze opgepakt werden? Dan werden

842

01:01:30,352 --> 01:01:36,874

ze in de Schouwburg apart gehouden, ze werden apart gehouden in Westerbork en als ze gedeporteerd

843

01:01:36,874 --> 01:01:41,983

werden en er waren weer genoeg mensen die, eh, S-gevallen werden ze genoemd,

844

01:01:41,983 --> 01:01:42,320

Strafgevallen.

845

01:01:42,320 --> 01:01:47,495

Strafgevallen. Nou, en er waren weer genoeg strafgevallen, dan kwamen die altijd in de laatste

846

01:01:47,495 --> 01:01:51,844

wagon en met een grote witkwast werd er op die laatste wagon dan een S gekalkt.

847

01:01:51,844 --> 01:01:51,900

Ja.

848

01:01:51,900 --> 01:01:58,622

Aan weerszijden. En dan ging die trein weg. Overigens, aangekomen in Auschwitz-Birkenau maakte dat

849

01:01:58,622 --> 01:02:05,756

geen ene bal uit of je wel S-geval was of niet S-geval, maar achteraf spreken is ongelooflijk makkelijk.

850

01:02:05,756 --> 01:02:13,165

Dus, mijn vader wist dat overall onderduikers gepakt werden, en dan heb je weer een voorbeeld van naïviteit,

851

01:02:13,165 --> 01:02:20,094

wij zijn ervan overtuigd geweest dat je niet domweg vermoord zou worden. Ze waren wel ervan overtuigd

852

01:02:20,094 --> 01:02:26,954

dat je zou moeten werken en dat je zwaar werk zou moeten doen, maar absoluut niet dat je maar domweg

853

01:02:26,954 --> 01:02:33,951

vermoord zou worden. Dus mijn ouders zeiden: het is veel beter als jij je vrijwillig gaat melden, want

854

01:02:33,951 --> 01:02:40,879

als je als S-geval, terwijl ik zo'n goede plaats had, als je als S-geval gepakt zou worden, nou dan

855

01:02:40,879 --> 01:02:44,789

ziet het er niet goed voor je uit. Dat vonden ze angstig.

856

01:02:45,270 --> 01:02:51,557

Toen waren die brieven al gekomen uit Mauthausen, dus ze wilden voor geen prijs dat ik S-geval

857

01:02:51,557 --> 01:02:57,712

werd. Nou had je hier de Duitse gemeenschap, laat ik het zo maar noemen, en je had de Joodse

858

01:02:57,712 --> 01:03:04,066

gemeenschap en daartussenin had je een kleine organisatie, dat was de Joodse Raad en mijn vader

859

01:03:04,066 --> 01:03:10,220

heeft via die Joodse Raad in orde weten te maken dat als ik me vrijwillig meldde, dat ik dan

860

01:03:10,220 --> 01:03:16,575

niet als S-geval behandeld zou worden. En op een gegeven ogenblik ben ik dus naar de Schouwburg

861

01:03:16,575 --> 01:03:22,863

gewandeld en heb ik me daar vrijwillig gemeld. Niet te geloven hè? Over naïviteit gesproken?

862

01:03:22,863 --> 01:03:27,278

En ik heb na die tijd mijn ouders en mijn broer nooit meer gezien.

863

01:03:27,680 --> 01:03:28,530

Vertel eens hoe het ging?

864

01:03:28,530 --> 01:03:29,010

Wat zegt u?

865

01:03:29,010 --> 01:03:31,130

Ik wil dat, ik wil heel graag dat je vertelt hoe je afscheid nam.

866

01:03:31,130 --> 01:03:37,540

Dat kan ik haast niet droog vertellen.

867

01:03:37,540 --> 01:03:39,050

Wil je het me vertellen?

868

01:03:39,050 --> 01:03:40,930

Jawel, ik heb geen geheimen.

869

01:03:40,930 --> 01:03:42,220

Het is geen schande om

870

01:03:42,220 --> 01:03:43,470

niet droog te blijven.

871

01:03:43,470 --> 01:03:49,478

Ik vind dat moeilijk. Mijn vader heeft me toen gebracht naar de hoek van de Plantage Middenlaan. Daar

872

01:03:49,478 --> 01:03:55,367

heb ik afscheid van hem genomen en thuis heb ik afscheid genomen van mijn moeder en mijn broer.
Dus

873

01:03:55,367 --> 01:04:01,494

mijn vader heeft tot de Plantage Middenlaan, want hij durfde ook niet naar die Schouwburg zelf te lopen

874

01:04:01,494 --> 01:04:06,491

natuurlijk, omdat hij bang was dat ze zeiden, nou, kom ook maar binnen, weet je wel.

875

01:04:06,670 --> 01:04:09,340

Hebben jullie de avond ervoor samen gegeten?

876

01:04:09,340 --> 01:04:10,930

Dat kan ik me niet meer herinneren. Dat kan ik me niet meer herinneren.

877

01:04:10,930 --> 01:04:12,770

U kunt niet herinneren hoe dat ging, die

878

01:04:13,570 --> 01:04:15,210

laatste momenten bij je moeder thuis.

879

01:04:15,210 --> 01:04:24,194

Ja, ja, ja. Daar kan ik weinig over zeggen. Ik kan er weinig over zeggen. Ik weet wel dat mijn vader

880

01:04:24,194 --> 01:04:32,190

mij heeft weggebracht en dat ik afscheid heb genomen, en dat was natuurlijk erg moeilijk.

881

01:04:32,280 --> 01:04:33,020

Je hebt het beeld in je ogen?

882

01:04:33,020 --> 01:04:36,460

Ja. Nou ja, oké, in ieder geval, zo is het gegaan en zo heb ik me vrijwillig

883

01:04:36,460 --> 01:04:39,812

gemeld en normaal gingen die transporten dan allemaal naar Westerbork, maar

884

01:04:39,812 --> 01:04:42,850

uitgerekend mijn transport ging naar Vught, ook zoiets krankzinnigs.

885

01:04:42,940 --> 01:04:50,575

En toen heb ik zeven maanden op Vught gezeten. Ik heb daar ook van alles beleefd

886

01:04:50,575 --> 01:04:57,734

[zucht]. Ik heb daar onder andere, ja, Vught was een echt concentratiekamp.

887

01:04:57,830 --> 01:04:59,870

Absoluut, en een werkkamp.

888

01:04:59,870 --> 01:05:05,553

Ja. Maar kijk, er zijn in Vught tijdens de oorlog, tijdens het bestaan zijn er in

889

01:05:05,553 --> 01:05:12,219

Vught een dikke achthonderd mensen onderdoor gegaan. Dat is in begrippen van concentratiekampen

890

01:05:12,219 --> 01:05:16,569

eigenlijk ontzettend weinig. Officieel heet het Herzogenbusch.

891

01:05:16,710 --> 01:05:22,960

Wat ze hebben vervormd, hè.

892

01:05:22,960 --> 01:05:24,440

Ja.

893

01:05:24,440 --> 01:05:31,072

Nou ja, als ik het uitgebreider ga vertellen, dan zeg je: ja maar jongens, als er eentje

894

01:05:31,072 --> 01:05:36,724

al kapot gaat daaraan dan is het al teveel. En dan leg ik dat allemaal uit.

895

01:05:36,860 --> 01:05:37,230

Maar wil je me dat dan uitleggen?

896

01:05:37,230 --> 01:05:40,460

Nou ja, dan bent u uren bezig hoor.

897

01:05:42,570 --> 01:05:43,960

Nee, ik heb alle geduld. Ik kan terugkomen.

898

01:05:43,960 --> 01:05:49,717

Oké, nou moet je luisteren. Ik vertel lezingen en dan zal ik eens vertellen wat ik op zo'n lezing

899

01:05:49,717 --> 01:05:55,244

vertel. Dan zeg ik bijvoorbeeld: kijk jongens, er zijn zes miljoen Joden vermoord. Ja, zitten ze

900

01:05:55,244 --> 01:06:01,001

allemaal, je krijgt geen reactie. Ik zeg: ik zie niemand knipperen met zijn ogen, maar ik wil jullie

901

01:06:01,001 --> 01:06:06,758

wel eens vertellen hoeveel zes miljoen is. Jullie denken het te weten, het is een zes met zes nullen

902

01:06:06,758 --> 01:06:12,458

erachter. Maar ik ga het jullie anders vertellen. Kijk, als je een voetbalwedstrijd hebt en dat zit

903

01:06:12,458 --> 01:06:18,388

vol met mensen, dan hebben we -die stadions hebben we helemaal niet, waar honderdduizend man in kunnen,

904

01:06:18,388 --> 01:06:24,145

maar je ziet ze wel eens in het buitenland- dan zitten er honderdduizend man, één hoog, twee hoog,

905

01:06:24,145 --> 01:06:29,787

drie hoog. Een ongelooflijke mensenmassa. Afgezet tegen die zes miljoen is dat helemaal niks. Maar

906

01:06:29,787 --> 01:06:35,314

ik kan het je ook nog wel anders vertellen, want het is maar net wat ik in mijn hoofd krijg. Dan

907

01:06:35,314 --> 01:06:41,071

zeg ik bijvoorbeeld: kijk, we hadden voor de oorlog twaalf miljoen -maar we hadden er minder- twaalf

908

01:06:41,071 --> 01:06:46,713

miljoen mensen en denk je eens in dat je in Groningen gaat lopen. Daar zeg ik ook eerst nog altijd

909

01:06:46,713 --> 01:06:52,413

bij: je hebt het niet voor het zeggen wanneer je geboren wordt, wie je ouders zijn, dat heb je niet

910

01:06:52,413 --> 01:06:57,998

voor het zeggen, moet je maar afwachten en wanneer je wordt geboren. Deze dingen heb je niet voor

911

01:06:57,998 --> 01:07:03,582

het zeggen, dus veronderstel eens even, je was in die tijd geboren. Je was in die tijd geboren en

912

01:07:03,582 --> 01:07:09,224

dan loop je in Groningen, in de stad Groningen en dan kom je die mensen tegen die daar wonen. Denk

913

01:07:09,224 --> 01:07:14,924

je bij jezelf: jij dood, jij leeft, jij dood, jij leeft. Maar, dat doe je niet alleen in Groningen,

914

01:07:14,924 --> 01:07:20,509

dat doe je ook in Leeuwarden en dat doe je ook in Enschede en dat doe je in Maastricht en dat doe

915

01:07:20,509 --> 01:07:26,151

je, begrijp je wel? In Den Haag en Utrecht, Amsterdam, enzovoorts, enzovoorts. Dus iedereen die je

916

01:07:26,151 --> 01:07:31,735

tegenkomt: jij dood, jij leeft, jij dood, jij leeft. Kijk, dan kom je aan zes miljoen. Dan heb je

917

01:07:31,735 --> 01:07:37,377

enig idee hoeveel dat is, weet je? Zo ga ik ze er bewust van maken wat zes miljoen is, want je kan

918

01:07:37,377 --> 01:07:42,962

gaan vertellen dat ze zes miljoen, nou, so what? Dat maakt totaal geen indruk. Weet u wat ik voor

919

01:07:42,962 --> 01:07:48,604

voorbeelden ook geef? Ik zeg, ik kan het wel begrijpen dat jullie de waarde niet beseffen, ik houd

920

01:07:48,604 --> 01:07:49,813

veel van voorbeelden.

921

01:07:51,080 --> 01:07:51,460

Maar ik wil heel graag dat je me vertelt over het

922

01:07:51,460 --> 01:07:53,410

Ja, oké. Mag ik dat ene voorbeeldje nog even geven? Tuurlijk.

924

01:07:53,410 --> 01:08:00,175

Dan zeg ik tegen die jongens: veronderstel, je gaat naar huis toe, hè, jongens en meisjes, en op de

925

01:08:00,175 --> 01:08:07,481

eerste de beste kruising, je beste vriend wordt hartstikke dood gereden. Ik zeg, daar zijn jullie natuurlijk

926

01:08:07,481 --> 01:08:14,313

kapot van. Wie niet? Ja, ze zijn er allemaal kapot van. Kom je bij de volgende kruising, is je andere

927

01:08:14,313 --> 01:08:20,267

vriend kapot of je andere vriendin doodgereden. Ben je dan meer kapot dan als de eerste?

928

01:08:21,770 --> 01:08:26,622

Die vraag werp ik op. En dan zeg ik, jullie hoeven geen antwoord erop te geven, ik zal het

929

01:08:26,622 --> 01:08:32,229

zelf wel geven, want dat kan niet. Van die eerste was je al helemaal kapot, dus je voorstellingsvermogen

930

01:08:32,229 --> 01:08:37,136

gaat je te boven hoeveel zes miljoen is. Dat wil ik ze aan hun verstand brengen, begrijpt u

931

01:08:37,136 --> 01:08:41,018

wel? Want het is onvoorstelbaar. Nou, u wou graag iets weten over Vught?

932

01:08:41,180 --> 01:08:42,140

Ja, je komt in Vught aan.

933

01:08:42,140 --> 01:08:42,600

Ja.

934

01:08:42,600 --> 01:08:45,990

Je komt uit de Hollandsche Schouwburg. Je gaat naar Vught met de trein?

935

01:08:46,560 --> 01:08:50,920

Ja, met de personentrein, moet ik zeggen. Met de personentrein zijn we naar Vught toegegaan.

936

01:08:50,920 --> 01:08:55,000

En hoe was dat vervoer? Werd er toen al geschreeuwd, gesnauwd?

937

01:08:55,000 --> 01:08:56,100

Nee. Dat was gewoon netjes nog?

939

01:08:56,100 --> 01:09:02,215

Ja, we gingen naar Vught, so what. Nee, was gewoon netjes. We zijn in Vught aangekomen, dan vertel

940

01:09:02,215 --> 01:09:08,954

ik het maar in het kort. Kwam je in Vught, dan ga je eerst naar de sauna, daar wordt je hoofd kaalgeschoren,

941

01:09:08,954 --> 01:09:14,881

je moet onder de douche, je moet je insmeren met een vies stinkend goedje, zowel van boven, van

942

01:09:14,881 --> 01:09:20,872

onder. Dat is dan bedoeld tegen luis. En ik moet ook zeggen, ik heb het niet meegemaakt in Vught

943

01:09:20,872 --> 01:09:26,987

dat daar een besmettelijke ziekte was, maar in Auschwitz heb ik het te kust en te keur meegemaakt,

944

01:09:26,987 --> 01:09:32,977

waar je ook ontluisd werd, want zo heette 't officieel, Entlausung. De ontluizing vond plaats in

945

01:09:32,977 --> 01:09:38,842

de sauna die op dit moment ook nog bestaat in Auschwitz-Birkenau. Als dat gebeurd is, dan werd

946

01:09:38,842 --> 01:09:44,708

je, ik vertel dat maar in telegramstijl, dan werd er gezegd: kijk, daar moet je slapen. En dan

947

01:09:44,708 --> 01:09:50,823

kreeg je gevangenskleren aan, enzovoorts en ook die driehoekjes; een rood driehoekje was politiek

948

01:09:50,823 --> 01:09:53,818

gevangene en een groen driehoekje was crimineel.

949

01:09:54,380 --> 01:09:54,510

Ja.

950

01:09:54,870 --> 01:10:02,346

Hè, Berufszerbrecher. Zwart was een zwarthandelaar, want er zaten heel veel niet-Joodse

951

01:10:02,346 --> 01:10:09,312

mensen. Je had ook Philips daar zitten bijvoorbeeld, dat weet u allemaal wel. Maar

952

01:10:09,312 --> 01:10:15,260

in ieder geval, dan had je een paars driehoekje, tegenwoordig heet dat

953

01:10:15,550 --> 01:10:15,670

Homoseksuelen.

954

01:10:15,670 --> 01:10:16,470

Wat zegt u?

955

01:10:16,470 --> 01:10:16,580

Homoseksuelen.

956

01:10:16,580 --> 01:10:20,310

Ja, homoseksuelen. En dan had je, maar daar zocht ik nog niet naar.

957

01:10:20,310 --> 01:10:20,670

Jehova's Getuigen.

958

01:10:20,670 --> 01:10:21,550

Wat zegt u?

959

01:10:21,950 --> 01:10:22,280

Jehova's Getuigen.

960

01:10:22,280 --> 01:10:25,910

Ja, Jehova's Getuigen. In die tijd heette dat anders, heette het Bibelforscher.

961

01:10:25,910 --> 01:10:26,180

Ja.

962

01:10:26,180 --> 01:10:31,901

Bijbelonderzoekers. Nou, goed, en zo had je allerlei driehoekjes. Als Jood kreeg je een geel driehoekje

963

01:10:31,901 --> 01:10:37,344

en boven dat driehoekje kreeg je een nummer, dus als je aangesproken werd door een of andere SS-er

964

01:10:37,344 --> 01:10:42,788

of wat dan ook, dan sprong je in de houding en dan zei je: Häftling, Duitse woord voor gevangene,

965

01:10:42,788 --> 01:10:48,121

Häftling nummer huppeldepup meldet sich. En dan hoorde je wel wat er gebeuren ging. Nou, in wat

966

01:10:48,121 --> 01:10:53,620

voor commando kwam ik terecht? Want moet je werken in een concentratiekamp? Ja, daar moet je altijd

967

01:10:53,620 --> 01:10:58,786

werken en normaal zeg ik 'moet je werken' en dan knipper ik zo met mijn vingers, maar dat zal

968

01:10:58,786 --> 01:11:01,896

moeilijk te zien zijn. Zo kan u het waarschijnlijk zien.

969

01:11:01,896 --> 01:11:02,230

Ja, zeker.

970

01:11:02,230 --> 01:11:09,030

Ja, dus dan moet je werken. Wat voor werk moest ik doen in Vught? Ik kwam in een commando en dat

971

01:11:09,030 --> 01:11:15,619

heette het stenencommando. U moet nagaan, dat waren stenen barakken in Vught. Al die barakken

972

01:11:15,619 --> 01:11:22,348

die zijn uiteraard gebouwd door de gevangenen en daar lag ergens een stapel stenen, ja, hoe kan

973

01:11:22,348 --> 01:11:28,937

ik dat uitdrukken? Ik heb hier een vrij grote kamer, maar dan mag u wel zeggen van pakweg zes

974

01:11:28,937 --> 01:11:35,737

keer de oppervlakte van deze kamer, daar lag dus een hoop stenen, stenen, stenen, stenen. En wat

975

01:11:35,737 --> 01:11:42,751

moesten wij nou doen? Wij moesten naar die hoop stenen toelopen, dan nam je daar wat stenen, bracht

976

01:11:42,751 --> 01:11:49,552

ze tweehonderd meter verderop en daar gooide je ze neer en dan ging je maar nieuwe stenen halen.

977

01:11:49,552 --> 01:11:56,140

Ik vertel het allemaal zo lief en zo aardig, maar zo was het natuurlijk niet. Kijk, vooral de

978

01:11:56,140 --> 01:12:00,603

nieuwkomers kwamen altijd in de rottigste commando's terecht.

979

01:12:01,170 --> 01:12:03,900

En jij was helemaal stenen sjouwen niet gewend.

980

01:12:03,900 --> 01:12:04,790

Helemaal niet, natuurlijk niet.

981

01:12:04,790 --> 01:12:05,200

Jij was een bontwerker.

982

01:12:05,200 --> 01:12:11,435

Ik ga u even vertellen hoe het ging. Als je niet genoeg stenen nam, werd je in elkaar geslagen. Als

983

01:12:11,435 --> 01:12:17,482

je niet hard genoeg liep, want je liep niet op je gemakke hè, ik heb ze altijd zo gedragen, ik

984

01:12:17,482 --> 01:12:23,528

heb hier nog een litteken zitten van het stenen dragen, weet u. Ik heb ze altijd zo gedragen, ik

985

01:12:23,528 --> 01:12:29,701

vond dat zo het makkelijkste, maar je kon ze ook zo dragen. Maar als je niet hard genoeg liep werd

986

01:12:29,701 --> 01:12:35,810

je in elkaar geslagen. Dan liep je naar die stenen toe, dan gooide je ze neer en dan liep je weer

987

01:12:35,810 --> 01:12:41,857

terug, maar alles im Laufschrift hè, alles in de looppas. Er waren natuurlijk mensen die konden

988

01:12:41,857 --> 01:12:48,156

dat niet. Maar goed, in ieder geval, dat was mijn commando waar ik terechtkwam. Alleen, ik heb geluk

989

01:12:48,156 --> 01:12:54,265

gehad. Ik moet u zeggen, mensen vragen wel eens: hoe komt het dat je het kamp hebt overleefd? Dat

990

01:12:54,265 --> 01:13:00,627

is heel simpel, dat is gewoon het lot geweest. Dat heeft niets te maken met je eigen kunnen, je eigen

991

01:13:00,627 --> 01:13:06,988

kracht of wat dan ook, of je handigheid, het is gewoon het lot. Ik zeg gewoon, dat is het lot geweest

992

01:13:06,988 --> 01:13:13,035

en ik ga u in dit geval vertellen hoe het gegaan is. Op een gegeven ogenblik zijn alle villa's

993

01:13:13,035 --> 01:13:19,900

die in de omgeving van het kamp Vught lagen; want kamp Vught lag in een bos, officieel heet het Herzogenbusch

994

01:13:19,900 --> 01:13:22,924

hè, en de IJzeren Man heb je daar bijvoorbeeld.

995

01:13:23,680 --> 01:13:24,280

Ja, natuurlijk.

996

01:13:24,280 --> 01:13:28,090

Dat is een uitspanning en je hebt daar echte mooie villa's staan van

997

01:13:28,090 --> 01:13:31,845

voor de oorlog, schitterende woningen. Al die woningen zijn onteigend

998

01:13:32,230 --> 01:13:36,658

door de SS en in die woningen die vrijkwamen gingen de SS-officieren

999

01:13:36,658 --> 01:13:40,304

wonen die hun vrouw en kinderen mochten laten overkomen.

1000

01:13:40,980 --> 01:13:46,838

Begrijpt u wel? Dus wat hebben de Duitsers gedaan in dat kamp? Die hebben een commando opgericht en

1001

01:13:46,838 --> 01:13:53,170

dat heette Handwerkerunterkunft. Handwerker betekent dus vakman, je bent timmerman, elektriciën, behanger,

1002

01:13:53,170 --> 01:13:59,562

noem maar op. Handwerkerunterkunft is onderkomen, dus daar zaten elektriciëns en timmerlieden en metselaars

1003

01:13:59,562 --> 01:14:05,480

en noem maar op. Het was niet zo groot dat commando, vijfendertig, veertig man. En die hadden op een

1004

01:14:05,480 --> 01:14:11,398

gegeven ogenblik een krullenjongen nodig. Als ik dat woord gebruik, krullenjongen, in mijn lezingen,

1005

01:14:11,398 --> 01:14:17,197

dan weet niemand wat het is, want het is een woord, zoals zoveel woorden, wat uitgestorven is. Een

1006

01:14:17,197 --> 01:14:23,174

krullenjongen is iemand die je overal voor kan gebruiken, een manusje van alles. Want ik was helemaal

1007

01:14:23,174 --> 01:14:26,725

geen vakman, ik kwam zo van school af bij wijze van spreken.

1008

01:14:27,140 --> 01:14:27,280

Maar lekker klein en handig.

1009

01:14:27,280 --> 01:14:33,647

Maar ze hadden een mannetje nodig die de boel aanveegde en die de metselaars stenen aangaf

1010

01:14:33,647 --> 01:14:40,015

en de schilder hielp, enzovoorts, en voor allerlei baantjes. Nou, ik werd aangewezen, want

1011

01:14:40,015 --> 01:14:46,524

je kon natuurlijk nooit van commando veranderen zonder toestemming van de SS of van de Kapo.

1012

01:14:46,524 --> 01:14:52,821

Kapo, dat hoef ik niet uiteen te zetten. Nou, in ieder geval, ik werd aangewezen voor dat

1013

01:14:52,821 --> 01:14:59,047

commando Handwerkerunterkunft en iedere morgen marcheerden we het kamp uit en dan gingen

1014

01:14:59,047 --> 01:15:03,646

we naar een van die villa's, omgeven door SS-ers en dan liep de

1015

01:15:04,000 --> 01:15:10,609

SS altijd met honden. Dat is niet zo bekend, maar ze hebben veel gewerkt met honden, de SS-bewaking.

1016

01:15:10,609 --> 01:15:17,020

In ieder geval, omgeven met honden en SS liepen we naar één van die villa's toe en dan gingen

1017

01:15:17,020 --> 01:15:23,827

we aan het werk. Daar zijn wij op een gegeven ogenblik in één van die villa's aan het werk geweest,

1018

01:15:23,827 --> 01:15:30,503

dat was voorheen een manege geweest en alleen de kopkant, hij was rechthoekig, dus alleen de kopkant,

1019

01:15:30,503 --> 01:15:37,442

dat was een woning en vanuit de woning kon je rechtstreeks die manege inkomen. Alleen, het was natuurlijk

1020

01:15:37,442 --> 01:15:43,853

geen manege meer, maar een hele grote ruimte en wij waren daar aan het werk in dat huis, dus niet

1021

01:15:43,853 --> 01:15:50,132

in dat magazijn of de manege, hoe je het noemen wilt. Op een gegeven moment zag ik die deur die

1022

01:15:50,132 --> 01:15:56,477

toegang gaf tot de vroegere manege. Ik doe die deur open en wat zie ik daar? Daar zijn ontelbare

1023

01:15:56,477 --> 01:16:02,756

bontvesten, zoals ik ze zelf had gemaakt. Dat punt in Vught, dat huis, die vroegere manege, dat

1024

01:16:02,756 --> 01:16:09,034

was het centrale punt geworden voor heel Nederland waar alle bontvesten die overal in Nederland

1025

01:16:09,034 --> 01:16:12,009

geproduceerd werden, naartoe werden gebracht.

1026

01:16:12,670 --> 01:16:12,970

Zo.

1027

01:16:12,970 --> 01:16:19,094

Ja, dat is stom toeval, maar dat is zo. Ik ben na de oorlog in militaire dienst geweest, drie

1028

01:16:19,094 --> 01:16:25,021

jaar ben ik militair geweest. Wij zijn, mijn vrouw en ik, al meer dan zestig jaar getrouwd

1029

01:16:25,021 --> 01:16:31,013

en destijds kregen wij verkering. Weet je het nog, Bep [lacht], ja? Wij kregen verkering en

1030

01:16:31,013 --> 01:16:37,072

ik was hartstikke verliefd en ik kreeg dus de primary-training in Vught. Ik moest opkomen in

1031

01:16:37,072 --> 01:16:43,196

Vught, kan je nagaan, als militair, dienstplicht wel te verstaan. En de eerste zondag mochten

1032

01:16:43,196 --> 01:16:49,386

we, eerste en tweede zondag, wil ik vanaf zijn, mochten we niet de poort uit en we hadden drie

1033

01:16:49,386 --> 01:16:55,511

appèls, 's morgens, 's middags en 's avonds, maar tussen de appèls waren we vrij, dus

1034

01:16:55,511 --> 01:17:01,569

dan mocht je de poort uit. Ik denk, weet je wat, ik bel mijn vriendin op, of mijn verloofde.

1035

01:17:01,569 --> 01:17:05,323

Waren we al verloofd of niet? Dat weet ik niet eens meer.

1036

01:17:05,850 --> 01:17:13,200

Nee, ik denk het niet. Ik bel mijn vriendin op en ik zeg: Bep kom jij nou naar Vught toe en tussen

1037

01:17:13,200 --> 01:17:20,400

die appèls door gaan we lekker in de bossen lopen, enzovoorts. Nou, oké, zij kwam en wij lopen

1038

01:17:20,400 --> 01:17:27,375

in de bossen daar en ik zeg op een gegeven ogenblik tegen haar, ik ben hier meer geweest. Zij

1039

01:17:27,375 --> 01:17:34,650

was erbij, en dat was die bewuste manege en ik heb aangebeld. Er kwam een mevrouw, zij was erbij,

1040

01:17:34,650 --> 01:17:41,625

en ik zeg tegen die mevrouw: dit huis en alles wat er achter lag, is dat gevorderd geweest in

1041

01:17:41,625 --> 01:17:49,125

de oorlog? Ze zegt: ja. Ik zeg: hebben hier bontvesten opgeslagen gelegen, is dit een opslag geweest

1042

01:17:49,125 --> 01:17:56,400

van bontvesten? Ja, zegt ze. Zij wist het, ik heb nog even met haar gesproken en toen ben ik weer

1043

01:17:56,400 --> 01:18:03,375

verder gegaan en vanaf toen is die geschiedenis met die bontvesten mij bijgebleven. Want weet

1044

01:18:03,375 --> 01:18:10,800

u wat er gebeurd is? Ik heb u al gezegd, wij waren daar aan het werk en ik heb die deur opengemaakt

1045

01:18:10,800 --> 01:18:17,775

en ik zie al die bontvesten. Kijk, als gevangene zijnde probeer je altijd zoveel mogelijk te,

1046

01:18:17,775 --> 01:18:21,300

hoe noem je dat, tegen te werken, te saboteren.

1047

01:18:21,300 --> 01:18:22,050

Ja, natuurlijk.

1048

01:18:22,050 --> 01:18:27,932

Dus ik denk, weet je wat ik ga doen? Ik ga zo'n bontvest pikken. Dat was midden in de zomer, maar

1049

01:18:27,932 --> 01:18:33,636

dan had ik het onder mijn streepjasje gedaan, maar alleen maar om te saboteren, want wat moet ik

1050

01:18:33,636 --> 01:18:39,400

ermee? Ik trek er zo'n bontvest tussenuit, maar dan moet je echt rukken en trekken, want dat is

1051

01:18:39,400 --> 01:18:45,104

zwaar, dus ik trek er zo eentje tussenuit en ik ga dat passen. Terwijl ik aan het passen ben -de

1052

01:18:45,104 --> 01:18:50,808

eerste die ik paste die was veel te groot, dus ik moest een kleinere hebben, want dat moest niet

1053

01:18:50,808 --> 01:18:56,988

onderuit komen- terwijl ik aan het passen ben komt er een Landwachter binnen. Landwachter waren destijds

1054

01:18:56,988 --> 01:19:02,870

mensen die de buitendienst deden in Vught. Hadden zich vrijwillig gemeld voor de SS, gingen vechten

1055

01:19:02,870 --> 01:19:08,634

daar in het Oostfront, dat moesten ze allemaal maar zelf weten, maar in ieder geval, die ziet wat

1056

01:19:08,634 --> 01:19:14,457

ik daar aan het doen ben. Die had het direct door. Het was een Limburger, een hele grote vent. Die

1057

01:19:14,457 --> 01:19:21,052

heeft me ter plekke in elkaar geslagen. Ik moest dat bontvest aanhouden en toen we 's avonds terugmarcheerden

1058

01:19:21,052 --> 01:19:26,875

naar het kamp werd ik gemeld bij de wacht en toen kreeg ik twee straffen. De eerste straf was dit.

1059

01:19:26,875 --> 01:19:32,817

Kijk, als je gehurkt zit, dat kan je lang volhouden, heel lang volhouden, maar als je half doorzakt,

1060

01:19:32,817 --> 01:19:38,581

dus niet helemaal gehurkt, half doorzakt, dat hou je niet lang vol. Als je daarbij dan ook nog je

1061

01:19:38,581 --> 01:19:44,404

armen vooruit moet steken, begrijpt u? Dat hou je niet lang vol. Dus op een gegeven ogenblik moest

1062

01:19:44,404 --> 01:19:50,168

ik bij de poort gaan zitten, in Vught. Er kwam een SS-er naast me staan en iedere keer, die armen

1063

01:19:50,168 --> 01:19:56,050

hou je wel vol, maar dat half doorzakken, dat hou je niet vol, dus langzaam maar zeker ga je zakken

1064

01:19:56,050 --> 01:20:01,754

en iedere keer dat ik zakte werd ik weer overeind getrapt. Ik kan u niet precies zeggen hoe lang

1065

01:20:01,754 --> 01:20:07,459

dat geduurd heeft, je had geen klokkie, je had natuurlijk helemaal niks, maar ik schat tussen de

1066

01:20:07,459 --> 01:20:13,163

twintig minuten en dertig minuten, zoiets dergelijks. Mijn tweede straf was dat ik zehn am Arsch

1067

01:20:13,163 --> 01:20:14,411

kreeg. Zehn am Arsch.

1068

01:20:14,411 --> 01:20:15,540

Ja, dat begrijp ik.

1069

01:20:15,540 --> 01:20:23,136

Tien stokslagen. Alleen in Vught -en dat heb ik in geen enkel ander kamp meegemaakt en ik heb in een

1070

01:20:23,136 --> 01:20:31,113

stuk of tien, twaalf kampen gezeten- daar hadden ze een speciaal apparaat voor gebouwd, als je stokslagen

1071

01:20:31,113 --> 01:20:38,710

kreeg. Dat was een houten bok, die liep taps toe, er waren allemaal latjes en dat ding liep taps toe

1072

01:20:38,710 --> 01:20:45,092

en dat was van de grond af, pakweg, een meter hoog, eh, zestig, zeventig centimeter.

1073

01:20:45,092 --> 01:20:45,320

Daar moest je overheen buigen.

1074

01:20:45,320 --> 01:20:49,943

En daar moest je overheen gaan liggen en dan kreeg je tien stokslagen. Ik heb in Birkenau

1075

01:20:49,943 --> 01:20:54,462

er nog eens een keer vijftien gehad, die hebben me niet zo'n pijn gedaan als die tien

1076

01:20:54,462 --> 01:20:58,566

die ik in Vught heb gekregen. U moet goed nagaan, als je dus op zo'n bok ligt

1077

01:20:58,670 --> 01:20:59,690

Als je ja, ja, absoluut.

1078

01:20:59,690 --> 01:21:01,100

dat geeft geen millimeter toe.

1079

01:21:01,100 --> 01:21:01,280

Nee.

1080

01:21:01,280 --> 01:21:08,077

Dus iedere klap is honderd procent raak, terwijl, als je zo gebukt staat, ja, dan zit er toch

1081

01:21:08,077 --> 01:21:14,216

nog enigszins vering in, hoe gek dat ook klinkt. Nou ja, dat is me gebeurd in Vught.

1082

01:21:14,290 --> 01:21:14,870

Was je ziek daarna?

1083

01:21:14,870 --> 01:21:15,300

Wat zegt u? Was je ziek daarna?

1085

01:21:15,300 --> 01:21:16,486

Nee, ik ben er niet ziek van geweest, maar je kan niet gaan zitten

1086

01:21:16,486 --> 01:21:17,422

natuurlijk. Het is pijnlijk, het is gewoon pijnlijk.

1088

01:21:17,440 --> 01:21:24,342

En voor de rest is er niks gebeurd. Nou ja. Maar ik vind ook leuk om te vertellen: ik loop in het

1089

01:21:24,342 --> 01:21:31,388

kamp Vught op een gegeven ogenblik en ik zat al bij de Handwerkerunterkunft, dat wel een veel beter

1090

01:21:31,388 --> 01:21:38,148

commando was. Ik zat bij de Handwerkerunterkunft. Kijk, ik heet Robert Cohen, maar ik word door

1091

01:21:38,148 --> 01:21:44,980

vrienden en kennissen altijd Bob genoemd. Dus ik hoor roepen 'Bob' en ik kijk om. Ja, ik zie een

1092

01:21:44,980 --> 01:21:51,883

stel gevangen, allemaal hetzelfde pakkie aan, hetzelfde keppie op, ik herkende niemand. Ik loop

1093

01:21:51,883 --> 01:21:59,070

weer door, ik hoor weer roepen: Bob! Ja, dan moet het voor mij zijn en toen bleek het te zijn Gerrit,

1094

01:21:59,070 --> 01:22:06,116

waarvan ik vertelde dat die keeper bij Ajax was geweest. Die man was opgepakt wegens illegaal werk,

1095

01:22:06,116 --> 01:22:13,303

een niet-Joodse man, zat dus ook in Vught en die was opgepakt en naar Amersfoort gestuurd.
Amersfoort

1096

01:22:13,303 --> 01:22:16,790

is een beduidend slechter kamp geweest dan Vught.

1097

01:22:17,360 --> 01:22:17,670

Ja.

1098

01:22:17,670 --> 01:22:23,319

Ze hebben bijvoorbeeld in Amersfoort, om u een voorbeeld te geven, Kapo's over laten komen uit Duitsland.

1099

01:22:23,319 --> 01:22:27,807

Wist u dat? Dergelijke dingen bijvoorbeeld. Nou, dat was een beduidend slechter kamp.

1100

01:22:27,860 --> 01:22:33,150

Kijk wat er gebeurt. We stoppen even.

1101

01:22:35,240 --> 01:22:36,980

Er kwam een Verwalter.

1102

01:22:37,860 --> 01:22:45,313

Ja, er is een Verwalter bij ons thuis benoemd op een gegeven ogenblik en wat hield dat in?

1103

01:22:45,313 --> 01:22:53,098

Die man werd gewoon de baas, de chef in de zaak en mijn ouders hadden niets meer te vertellen.

1104

01:22:53,098 --> 01:23:00,635

Om daar maar een voorbeeldje van te geven, mijn ouders mochten niet meer in de kassa komen.

1105

01:23:00,635 --> 01:23:08,006

Hij rekende af en hij maakte de kas op, enzovoorts. En als mijn ouders geld nodig hadden,

1106

01:23:08,006 --> 01:23:15,294

dan moesten ze dat vragen aan meneer de Verwalter, wat uiteraard natuurlijk een NSB'er

1107

01:23:15,294 --> 01:23:22,997

was en -daarom vertel ik het eigenlijk- het volgende is gebeurd. Kijk, meubels en dergelijke,

1108

01:23:22,997 --> 01:23:30,451

die werden nadat je gedeporteerd was, eerst gearresteerd en daarna gedeporteerd, opgehaald

1109

01:23:30,451 --> 01:23:35,420

door, in Amsterdam, door een firma die heette de firma Puls.

1110

01:23:36,000 --> 01:23:36,440

Ja.

1111

01:23:36,440 --> 01:23:42,523

En er ontstond toen een nieuw werkwoord, dat heette pulsen. Mensen zeiden tegen elkaar: is die en

1112

01:23:42,523 --> 01:23:48,794

die Joodse woning al gepulst? Met andere woorden, leeghalen tot op de bodem. Als jij werd weggehaald

1113

01:23:48,794 --> 01:23:55,442

dan werd daarna de deur met een zegeltje verzegeld, dus ze konden altijd zien dat iemand daar onrechtmatig

1114

01:23:55,442 --> 01:24:01,588

ingekomen was of niet. En dan kwam de firma Puls de volgende morgen vroeg met één van zijn grote

1115

01:24:01,588 --> 01:24:07,546

verhuishagens en dan werd de hele reutemeteut ingeladen en dat ging naar de Hoogte Kadijk, daar

1116

01:24:07,546 --> 01:24:13,754

bij die magazijnen die daar waren en daar werd het opgeslagen. Was er weer genoeg, dan ging de hele

1117

01:24:13,754 --> 01:24:19,712

reutemeteut naar Duitsland. Nou, hoe is het bij ons gegaan? Ik ben er niet bij geweest, maar ik

1118

01:24:19,712 --> 01:24:27,112

weet dat het zo gegaan moet zijn, want dat kan niet anders. Na de oorlog is er een zogenaamde Schade-enquêtecommissie

1119

01:24:27,112 --> 01:24:33,070

geweest en ik kon als enigste erfgenaam van mijn ouders een claim indienen op de inventaris die

1120

01:24:33,070 --> 01:24:39,530

verdwenen was en ik dacht dat het net zoals bij anderen gegaan was, dat die naar Duitsland was verhuisd

1121

01:24:39,530 --> 01:24:45,864

uiteindelijk. Dat is niet het geval, want er is boekhouding van geweest, maar onze zaak wordt nergens

1122

01:24:45,864 --> 01:24:52,073

vermeld of genoemd. Dus ik ga ervan uit dat nadat mijn ouders opgepakt waren, die Verwalter de hele

1123

01:24:52,073 --> 01:24:58,219

zaak leeggehaald heeft. Die heeft de sleutels gehad en alles en die kon er zo bij. Maar het gevolg

1124

01:24:58,219 --> 01:25:04,239

is geweest dat ik uiteraard nooit een uitkering daarvoor heb gekregen. Begrijp je wel? Zodoende.

1125

01:25:04,239 --> 01:25:10,134

Maar dat laatste heb ik dus gewoon zelf bedacht, maar dat kan haast niet anders zijn geweest.-

1126

01:25:10,950 --> 01:25:14,800

Maar dat hij kwam, zat hij ook de hele dag in de winkel?

1127

01:25:14,800 --> 01:25:15,060

De hele dag in de winkel.

1128

01:25:15,060 --> 01:25:17,950

Dat moet toch heel onaangenaam zijn geweest.

1129

01:25:18,050 --> 01:25:22,640

Ja, dat zal het zeker zijn geweest of dat is het zeker geweest.

1130

01:25:22,640 --> 01:25:24,320

Je hebt het niet meer meegemaakt?

1131

01:25:24,460 --> 01:25:28,466

Ik heb het nog meegemaakt, ik heb het nog meegemaakt. Ik heb het nog meegemaakt.

1132

01:25:28,466 --> 01:25:32,323

Als wij binnen aan het eten waren bijvoorbeeld, de Verwalter was altijd in de

1133

01:25:32,323 --> 01:25:35,879

winkel. Die was altijd in de winkel en hij heeft gestolen bij de raven.

1134

01:25:35,980 --> 01:25:37,290

At hij niet?

1135

01:25:37,290 --> 01:25:38,040

Wat zegt u?

1136

01:25:38,040 --> 01:25:38,920

Waar at hij dan?

1137

01:25:38,920 --> 01:25:42,610

Dat weet ik niet, kan me niet herinneren. Het is zoveel jaar geleden.

1138

01:25:42,610 --> 01:25:43,130

Ja, tuurlijk.

1139

01:25:43,130 --> 01:25:49,308

Dat zijn aardige kleinigheden, maar hij heeft nooit binnen bij ons gegeten, dat niet, of misschien

1140

01:25:49,308 --> 01:25:55,108

is hij tussen de middag wel weggegaan, ik weet het niet. Dat weet ik niet meer, maar ik weet

1141

01:25:55,108 --> 01:26:00,971

wel dat hij over de kassa ging en niemand anders. Want dat zijn de dingen die je bij blijven,

1142

01:26:00,971 --> 01:26:07,086

weet u wel, bij mij blijven altijd, de dingen die ik voornaam vind, die kan ik me goed herinneren

1143

01:26:07,086 --> 01:26:11,057

en de rest kan ik laten vallen als zand, bij wijze van spreken.

1144

01:26:11,310 --> 01:26:16,070

Maar het huis dat je verliet was dus eigenlijk al heel erg aan het veranderen?

1145

01:26:16,070 --> 01:26:23,380

Toen ik mij vrijwillig meldde, toen draaide alles nog wel vrij redelijk.

1146

01:26:23,380 --> 01:26:24,040

Ja?

1147

01:26:24,040 --> 01:26:29,704

Maar toen was er wel al een Verwalter, ja, dat is waar, toen was er wel al een Verwalter. En mijn

1148

01:26:29,704 --> 01:26:35,251

ouders vonden het niks prettig hoor, dat die vent er was. Nou, dat is logisch hè, als je onder

1149

01:26:35,610 --> 01:26:36,930

curatele wordt gesteld. Tuurlijk.

1151

01:26:36,930 --> 01:26:44,710

Nou ja, goed. En nou is het in Vught ook zo geweest, dat je in Vught pakjes mocht ontvangen.

1153

01:26:44,710 --> 01:26:51,212

En je mocht in Vught ook brieven ontvangen, dus ik was wel op de hoogte dat op een

1154

01:26:51,212 --> 01:26:57,160

gegeven ogenblik mijn ouders zijn weggehaald en dat mijn broer opgepakt is.

1155

01:26:57,240 --> 01:26:58,720

Ja, dat kwam u te weten?

1156

01:26:58,720 --> 01:27:03,700

Ja, dat wist ik al in Vught. Dat had ik gehoord van mensen en ik zal dat ook in een

1157

01:27:03,700 --> 01:27:08,380

brief hebben gekregen, want die ene oom, weet u wel, die broer van mijn vader.

1158

01:27:08,380 --> 01:27:08,440

Ja.

1159

01:27:08,440 --> 01:27:14,958

Die heeft ook geschreven naar mij, dus daar was ik van op de hoogte. Ik moet u zeggen, toen ik uiteindelijk

1160

01:27:14,958 --> 01:27:20,868

in Westerbork terecht kwam heb ik altijd gehoopt zo gauw mogelijk op transport gesteld te worden.

1161

01:27:20,868 --> 01:27:27,082

Weet u waarom? Ik dacht, als ik ook op transport gesteld word, als ik ook gedeporteerd word, misschien

1162

01:27:27,082 --> 01:27:31,347

zie ik mijn ouders en mijn broer wel. Zelfs na Vught dacht ik dat nog.

1163

01:27:32,370 --> 01:27:33,300

Zo naïef.

1164

01:27:33,300 --> 01:27:39,993

Zo naïef, zo naïef, ja. Nogmaals, het is moeilijk je in te denken dat je maar domweg vermoord

1165

01:27:39,993 --> 01:27:45,629

wordt. Ik, ik, tssss, als behoorlijk opgevoed mens kan je dat toch niet geloven?

1166

01:27:45,629 --> 01:27:45,700

Nee, natuurlijk niet.

1167

01:27:45,700 --> 01:27:49,310

Je kan het niet geloven, hè? Nee.

1169

01:27:49,310 --> 01:27:54,940

En op Westerbork probeerde iedereen zo lang mogelijk te blijven.

1170

01:27:54,940 --> 01:27:55,850

Maar jij wilde weg?

1171

01:27:55,850 --> 01:28:01,668

Ik wilde dolgraag gedeporteerd worden. En het stomme is, toen ik aan kwam in Westerbork, ja, dat

1172

01:28:01,668 --> 01:28:07,548

kan je haast niet geloven wat ik nou zeg, toen werd ik aangewezen. Ik werd speciaal aangewezen om

1173

01:28:07,548 --> 01:28:13,548

te gaan werken in de beddenmakerij. Want de mensen uit Vught, die moesten op een matras slapen.
Nou

1174

01:28:13,548 --> 01:28:19,367

moet u daar niet teveel waarde aan hechten. Ik heb vier maanden in Westerbork gezeten, tegen wil

1175

01:28:19,367 --> 01:28:25,489

en dank, en waarom? Ik moest in de beddenmakerij gaan werken en als u even denkt aan uw eigen matras,

1176

01:28:25,489 --> 01:28:30,216

daar zit een stoffen omhulsel omheen en dat noem je een tijk, als die leeg is.

1177

01:28:30,520 --> 01:28:31,590

Ja.

1178

01:28:31,590 --> 01:28:37,511

Wat moest ik nou doen? Ik moest die tijken vullen met stro, dan werden ze dichtgebonden

1179

01:28:37,511 --> 01:28:43,091

en daarop werd geslapen. En ik heb dat vier maanden gedaan, tot ik plotseling werd

1180

01:28:43,091 --> 01:28:49,285

aangewezen. Nou ja, dat werd kenbaar gemaakt op A4-tjes en het werd in de barak omgeroepen.

1181

01:28:49,285 --> 01:28:55,002

Totdat ik wist op een gegeven moment dat ik gedeporteerd werd. Op maandag maakten ze

1182

01:28:55,002 --> 01:28:59,017

dat al kenbaar en op dinsdag, nou ja, hup, en daar ging je.

1183

01:29:00,900 --> 01:29:03,490

Je vertelt, je ging van Vught naar Westerbork.

1184

01:29:03,490 --> 01:29:03,600

Ja.

1185

01:29:03,600 --> 01:29:07,350

Wil je dat even uitleggen?

1186

01:29:07,350 --> 01:29:13,320

Ja, dat wil ik wel uitleggen. U weet, in Vught heb ik gewerkt bij die Handwerkerunterkunft.

1187

01:29:13,320 --> 01:29:13,740

Ja.

1188

01:29:13,740 --> 01:29:20,770

Dat was dus een goed commando en plotseling werden wij op transport gesteld. Ik weet

1189

01:29:20,770 --> 01:29:28,135

nog niet waarom, ik niet alleen, maar een heel stelletje Joodse mensen -niet van Philips

1190

01:29:28,135 --> 01:29:35,166

overigens, die daar naar Vught waren toegestuurd- die werden bij elkaar gezet en die

1191

01:29:35,166 --> 01:29:41,108

moesten gedeporteerd worden en dat deporteren, dat ging via Westerbork.

1192

01:29:41,940 --> 01:29:46,390

Dus toen zijn we ook met een personentrein in Westerbork terechtgekomen.

1193

01:29:47,020 --> 01:29:48,170

Beschrijf eens je aankomst?

1194

01:29:48,170 --> 01:29:55,148

Westerbork, ik zeg altijd Westerbork was geen concentratiekamp. Waarom niet? Ik ga er een paar oorzaken

1195

01:29:55,148 --> 01:30:01,721

voor noemen. Ten eerste, in die wachttorens die daar waren, daar zaten geen SS-ers. Een SS-er zat

1196

01:30:01,721 --> 01:30:08,361

wel altijd in een wachttoren in Vught en iedere SS-er, in alle kampen waar ik gezeten heb, die had

1197

01:30:08,361 --> 01:30:14,933

dan bij zich een verrekijker, die had bij zich een zoeklicht en die had bij zich een mitrailleur.

1198

01:30:14,933 --> 01:30:22,251

Begrijpt u wel? Was dat in Westerbork anders? Ja, dat was anders, want ten eerste zat daar een marechaussee,

1199

01:30:22,251 --> 01:30:28,755

daar beginnen we al, Hollandse marechaussee wel te verstaan. Ten tweede was het prikkeldraad dat

1200

01:30:28,755 --> 01:30:35,328

eromheen was niet elektrisch, niet dodelijk en er was geen dubbele afrastering. Ten derde, als je

1201

01:30:35,328 --> 01:30:42,239

in Westerbork zat liep je niet in gevangenskleren, maar doodgewoon in je burgerkleren. En ten vierde,

1202

01:30:42,239 --> 01:30:48,743

wat zeer belangrijk is, niet voor mij in dit geval, maar voor velen wel, als je met familie was,

1203

01:30:48,743 --> 01:30:55,451

je vrouw en kinderen, je zag ze iedere dag. Er was zelfs een veld beschikbaar gesteld, daar stonden

1204

01:30:55,451 --> 01:31:01,956

twee doelen, daar kon je voetballen, voor de gevangenen. Je had daar het cabaret van Nelson, was

1205

01:31:01,956 --> 01:31:08,528

bijna volledig, niet allemaal, maar waren gevluchte Joden allemaal, die zaten daar in Westerbork.

1206

01:31:08,528 --> 01:31:15,236

Er waren ook Hollanders bij, zoals Louis de Wijze, die u waarschijnlijk wel gekend hebt. Ik heb hem

1207

01:31:15,236 --> 01:31:21,944

heel goed gekend. Maar in ieder geval, die gaven daar één keer per week een cabaret of een revue,

1208

01:31:21,944 --> 01:31:28,991

moet ik eigenlijk zeggen, tegenwoordig zou je dat een soort musical noemen. Het is iets tussen variété

1209

01:31:28,991 --> 01:31:35,698

en musical in. Nou, dat werd daar één keer per week gegeven en daar zat voorin de SS. Er was maar

1210

01:31:35,698 --> 01:31:42,406

weinig SS in Westerbork overigens. Zat op de eerste rij en de gevangenen zaten daarachter. Nou, dat

1211

01:31:42,406 --> 01:31:48,911

kan je toch geen concentratiekamp meer noemen? En je loopt in je burgerkleden, en er was, en dat

1212

01:31:48,911 --> 01:31:55,890

moet ik nog steeds een keer uitzoeken, ook geld in omloop in Westerbork. Ik heb zo'n setje overigens,

1213

01:31:55,890 --> 01:32:02,394

maar ik kan me niet herinneren waarvoor dat gebruikt is en wie dat kreeg. Daar weet ik eigenlijk

1214

01:32:02,394 --> 01:32:09,102

niks van, dat wil ik nog steeds informeren en ik vergeet dat steeds. Maar ik heb daar een setje van

1215

01:32:09,102 --> 01:32:15,810

op die tentoonstelling waar ik net over sprak, dan is dat zichtbaar, want daar laat ik dat allemaal

1216

01:32:15,810 --> 01:32:16,149

zien.

1217

01:32:17,640 --> 01:32:20,140

Ben je ooit opgetreden?

1218

01:32:20,140 --> 01:32:22,070

Ik ben nooit opgetreden in Westerbork.

1219

01:32:23,440 --> 01:32:23,880

Ook niet in Vught?

1220

01:32:23,880 --> 01:32:25,120

Ook niet in Vught, nee.

1221

01:32:25,250 --> 01:32:25,980

Nee.

1222

01:32:26,050 --> 01:32:35,090

Nee, nee, dat heb ik nooit gedaan. Maar wel in Auschwitz-Birkenau, maar daar komen we nog wel aan.

1223

01:32:35,090 --> 01:32:35,400

Ja.

1224

01:32:35,400 --> 01:32:40,770

Nou, goed, ik heb dus vier maanden in die beddenmakerij gewerkt.

1225

01:32:40,770 --> 01:32:43,030

Weet je waarom je werd aangewezen?

1226

01:32:43,030 --> 01:32:50,930

Nee. Precies, ik werd aangewezen, terwijl ik nog wel zo graag gedeporteerd zou worden.

1227

01:32:50,930 --> 01:32:53,650

Dat is een rare zin hè: ik wilde zo graag gedeporteerd worden [lacht].

1228

01:32:53,650 --> 01:32:59,361

Ja, dat zal je niet vaak horen, maar u begrijpt, als mijn ouders en mijn familie, en je

1229

01:32:59,361 --> 01:33:05,204

nog zo naïef bent ondanks Vught, begrijp je wel? Nou ja, om kort te gaan, ik werd op een

1230

01:33:05,204 --> 01:33:11,440

gegeven ogenblik gedeporteerd en dat deporteren, die andere twee keer dat waren personenwagens,

1231

01:33:11,440 --> 01:33:17,414

maar nu was er sprake van een goederenwagon, dichte, worden ook wel veewagons genoemd. Nou,

1232

01:33:17,414 --> 01:33:23,191

als je van te voren, voor je op transport gaat in zo'n goederenwagon rondkijkt, dan is

1233

01:33:23,191 --> 01:33:27,261

die volkomen leeg en dan staat er in de hoek een zinken emmer.

1234

01:33:28,280 --> 01:33:34,639

In zo'n trein, in zo'n goederenwagon word je gepropt, ik gebruik met opzet het woord propfen,

1235

01:33:34,639 --> 01:33:41,326

met tussen de vijfenzeventig en tachtig man. Het aantal wordt met krijt op de wagon geschreven.
Waarom

1236

01:33:41,326 --> 01:33:47,686

gebruik ik het woord proppen? Nou, als je met vijfenzeventig tot tachtig man in zo'n wagon zit,

1237

01:33:47,686 --> 01:33:54,439

dan is het echt niet zo dat je languit eens even kan gaan liggen. Bovendien zit in zo'n goederenwagon

1238

01:33:54,439 --> 01:34:00,733

een openingetje en dat openingetje, dat kun je nog zien, dat zit in iedere goederenwagon, dat is

1239

01:34:00,733 --> 01:34:07,158

ongeveer zo breed en zo hoog en daar zaten natuurlijk tralies voor. Het was sowieso te klein om er

1240

01:34:07,158 --> 01:34:14,108

doorheen te kruipen, maar afgezien daarvan. Ik had als ik gewild had in Westerbork best kunnen ontsnappen,

1241

01:34:14,108 --> 01:34:20,533

dat was niet zo moeilijk. Er was geen elektrisch draad en als je dat nou maar goed deed, dan lukte

1242

01:34:20,533 --> 01:34:27,023

dat wel. Ik heb dat niet gedaan, ten eerste omdat ik graag gedeporteerd wou worden. Ten tweede, als

1243

01:34:27,023 --> 01:34:33,383

je ontsnapte, wat echt in Westerbork niet moeilijk was, dan werden er tien procent mensen meer op

1244

01:34:33,383 --> 01:34:40,464

transport gesteld en eventueel familie die er nog was, die werd achter elkaar opgehaald en ook gedeporteerd.

1245

01:34:40,464 --> 01:34:46,758

Dus ik had er geen motivatie voor om daar te ontsnappen. Nou, ik heb het over die trein. Je werd

1246

01:34:46,758 --> 01:34:53,052

daar ingepropt en het is een verschrikking geweest, die trein. Waarom? U kunt wel nagaan, als je

1247

01:34:53,052 --> 01:34:59,346

één zo'n goederenwagon hebt waar, laten we maar uitgaan van vijfenzeventig man inzitten, die

1248

01:34:59,346 --> 01:35:06,361

moeten ook naar het toilet en daarvoor was die zinken emmer en u kunt wel nagaan, als je daar vierentwintig

1249

01:35:06,361 --> 01:35:12,786

uur in zit, dan gaat zo'n zinken emmer overstromen. Dus het wordt, het spijt me, maar ik kan het

1250

01:35:12,786 --> 01:35:19,276

niet anders uitdrukken, het wordt een vieze, stinkende, smerige boel. U moet nagaan, er zitten, wat

1251

01:35:19,276 --> 01:35:25,636

zit er in die trein? Daar zitten ook baby's en kinderen, zwangere vrouwen, invaliden, ouden van

1252

01:35:25,636 --> 01:35:26,029

dagen.

1253

01:35:27,210 --> 01:35:30,020

Welk jaargetij was het?

1254

01:35:30,020 --> 01:35:30,770

Jaargetij?

1255

01:35:30,770 --> 01:35:32,130

Ja, was het warm, koud?

1256

01:35:32,130 --> 01:35:42,150

Ik ben begin maart in Auschwitz gekomen, dus het was begin maart, februari, maart, ja. Wel koud.

1258

01:35:42,150 --> 01:35:42,721

Ja, maar dat is niet koud als je met zoveel mensen in zo'n

1259

01:35:42,721 --> 01:35:43,160

trein zit [lacht], dan heb je geen last van de

1260

01:35:43,170 --> 01:35:43,560

Nee, maar goed, maar

1261

01:35:44,050 --> 01:35:47,420

het is toch wat anders bij vijfendertig graden.

1262

01:35:47,420 --> 01:35:54,094

Ja, ja, natuurlijk. Goed. En dan moet u ook nog even indenken, die kinderen die er in zitten,

1263

01:35:54,094 --> 01:36:00,338

die jonge kinderen die blèren aan één stuk door. Bovendien is het hartstikke donker.

1264

01:36:00,410 --> 01:36:01,140

Ja.

1265

01:36:01,140 --> 01:36:06,705

Kijk, door dat kleine raampje is al het licht dat binnenkomt en als je 's nachts

1266

01:36:06,705 --> 01:36:12,067

rijdt, wat je ook doet, is het pikke, pikke donker. Het stinkt, mensen die ziek

1267

01:36:12,067 --> 01:36:17,497

zijn. Er zijn ook verscheidene mensen alleen al tijdens die reis overleden. Niet

1268

01:36:17,497 --> 01:36:22,316

in mijn wagon overigens, maar ik weet mensen die dat hebben meegemaakt.

1269

01:36:22,670 --> 01:36:23,300

Maart

1270

01:36:23,300 --> 01:36:25,530

Mijn wagon is vierentwintig uur onderweg geweest.

1271

01:36:26,100 --> 01:36:26,710

Maart 1943.

1272

01:36:26,710 --> 01:36:31,655

Ja, begin maart. Mijn wagon is vierentwintig uur onderweg

1273

01:36:31,655 --> 01:36:35,733

geweest, wat betrekkelijk kort is, want je hebt [hoest]

1275

01:36:35,820 --> 01:36:41,372

er die zelfs twee keer vierentwintig uur onderweg zijn, en je hebt zelfs een enkeling die zelfs

1276

01:36:41,372 --> 01:36:46,983

drie dagen, drie etmalen onderweg zijn geweest. U moet goed nagaan, vierentwintig uur is op zich

1277

01:36:46,983 --> 01:36:52,535

al lang. Waarom? Je bent een trein met gevangenen en alles heeft voorrang, alles heeft voorrang

1278

01:36:52,535 --> 01:36:58,146

hè, en die treinen, daar waren die Duitsers veel van afhankelijk, dus we stonden af en toe uren

1279

01:36:58,146 --> 01:37:03,640

en uren stil. Maar goed, ik ga het nu hebben over de aankomst in Auschwitz-Birkenau. De deuren

1280

01:37:03,640 --> 01:37:09,134

gaan open op een gegeven ogenblik. Er stappen drie gevangenen naar binnen. We wisten niet waar

1281

01:37:09,134 --> 01:37:14,803

we waren of wat dan ook en één van die drie die naar binnenstapte was een Hollander. Het hadden

1282

01:37:14,803 --> 01:37:21,408

net zo goed drie buitenlanders kunnen zijn, want er zaten gevangenen van heel bezet Europa in Auschwitz-Birkenau.

1283

01:37:21,408 --> 01:37:26,902

Er komen drie gevangenen naar binnen en één daarvan was Hollander en die zei maar één ding

1284

01:37:26,902 --> 01:37:33,156

tegen ons, ze mochten niet met ons praten, laat ik daarmee beginnen. Waren ook lid van het Kanada-Kommando,

1285

01:37:33,156 --> 01:37:35,435

maar dat was een mobiel Kanada-Kommando [hoest]

1287

01:37:36,020 --> 01:37:40,190

wat niet in een apart lager zat. Je had ook een Kanada-Kommando

1288

01:37:40,190 --> 01:37:43,963

wat in een apart Lager zat, het zogenaamde Effektenlager.

1289

01:37:44,030 --> 01:37:49,390

Kanada-Kommando was het opruimen van de spullen van de gevangenen.

1290

01:37:49,390 --> 01:37:51,020

Ja, ja. Ik kom daar nog op.

1291

01:37:51,020 --> 01:37:52,000

Ik zeg het even voor de band.

1292

01:37:52,000 --> 01:37:54,230

Ja, ik, maar ik kom daar nog op terug, op

1293

01:37:54,230 --> 01:37:57,300

het mobiele kom ik terug en op het andere Kanada-Kommando

1294

01:37:57,300 --> 01:38:03,761

kom ik nog terug. Daar kwamen dus drie mensen naar binnen van dat mobiele Kanada-Kommando, wat gewoon

1295

01:38:03,761 --> 01:38:09,966

in het D-lager gehuisvest was en [lacht] tussen twee haakjes, ik ging daar wel eens naartoe, naar

1296

01:38:09,966 --> 01:38:16,235

die barak en dan ging ik bietsen, want die jongens hadden altijd wel wat, wat ze achterover hadden

1297

01:38:16,235 --> 01:38:22,568

gedrukt en dan kreeg je bijvoorbeeld een stukje brood of een, nou ja, niet belangrijk. Dus die komt

1298

01:38:22,568 --> 01:38:28,773

naar binnen en één van die jongens zegt, en dat zei die heel stiekem, nogmaals, ze mochten niet

1299

01:38:28,773 --> 01:38:34,978

met ons praten, maar in de wagon heeft de SS geen zicht erop wat er gebeurt, en die zei: zeg niet

1300

01:38:34,978 --> 01:38:41,439

dat je ziek bent, zeg niet dat je ziek bent, zeg niet dat je ziek bent. Dat is het enige wat hij zei.

1301

01:38:41,439 --> 01:38:47,901

En ik verklaarde die kerel echt voor hartstikke gek. Later heb ik dat wel begrepen. Je kan niet tegen

1302

01:38:47,901 --> 01:38:54,106

die mensen gaan zeggen van, kijk over een paar uur zijn jullie hartstikke dood, althans, laten we

1303

01:38:54,106 --> 01:39:00,311

zeggen tachtig procent, dat is het gemiddelde zo ongeveer, hè, tachtig procent ongeveer. Dat kan

1304

01:39:00,311 --> 01:39:06,644

je toch niet tegen die mensen gaan vertellen? Dan zeggen zij alleen: zeg niet dat je ziek bent, zeg

1305

01:39:06,644 --> 01:39:13,041

je niet ziek bent. Stap je uit, waarom zei die dat? Dan zie je bijvoorbeeld een militaire ziekenauto

1306

01:39:13,041 --> 01:39:19,374

staan, die zijn dus groenachtig, en dan kreeg je een groot wit cirkel met een rood kruis erin. Daar

1307

01:39:19,374 --> 01:39:25,707

stonden er twee van op de Rampe. De Rampe is dus het perron waar je uitstapte. Dus: zeg niet dat je

1308

01:39:25,707 --> 01:39:31,976

ziek bent, zeg niet dat je ziek bent. Goed. En waarom kwamen ze nog meer naar binnen, die jongens?

1309

01:39:31,976 --> 01:39:38,246

Die kwamen om te helpen met het, kijk, je mocht handbagage meenemen en die kwamen om te helpen die

1310

01:39:38,246 --> 01:39:44,835

handbagage uit te laden. Nou, toen de hele reutemeteut uitgestapt was en alle handbagage was uitgepakt,

1311

01:39:44,835 --> 01:39:51,360

toen moesten wij de handbagage dus ter plekke op de Rampe laten liggen, dus dat was iedereen al kwijt.

1312

01:39:51,360 --> 01:39:57,757

Toen moesten we een kwartdraai maken en toen moesten we langs een groepje SS-ers gaan en nou ja, dat

1313

01:39:57,757 --> 01:40:04,154

is allemaal wel bekend, één van die SS-ers, die zei: jij gaat naar links en de ander zei, jij gaat

1314

01:40:04,154 --> 01:40:10,423

naar rechts. Gaan we die rij volgen die naar links ging en dan moet u zich indenken, wie ging naar

1315

01:40:10,423 --> 01:40:17,204

links toe? Alle ouderen die boven de, ja, dat is moeilijk aan te geven, de één ziet er met vijfenveertig

1316

01:40:17,204 --> 01:40:23,409

jaar uit als dertig en de ander ziet er met vijfenveertig jaar uit als zestig, maar het komt erop

1317

01:40:23,409 --> 01:40:29,934

neer, als ze dachten, die man kan wel werken, dan ging die naar de rechterkant toe en alles wat jonger

1318

01:40:29,934 --> 01:40:36,267

was dan vijftien jaar, denk je eens in, jonger dan vijftien jaar, ging ook naar links toe. Zodoende

1319

01:40:36,267 --> 01:40:42,728

ben ik één van de jongste die het overleefd heeft. Tenzij je in het experimentenblok kwam. Begrijpt

1320

01:40:42,728 --> 01:40:42,856

u?

1321

01:40:44,520 --> 01:40:46,400

Want je was toen zestien?

1322

01:40:46,400 --> 01:40:48,720

Ik was toen zeventien. Zeventien jaar.

1324

01:40:48,720 --> 01:40:56,440

In '43 en ik ben van '26, dus ik was zeventien toen ik aankwam in Auschwitz-Birkenau.

1325

01:40:56,440 --> 01:41:00,300

Nou, ik ken wel mensen van vijftien die het overleefd hebben.

1326

01:41:00,300 --> 01:41:02,870

Dan zagen ze eruit als zestien of zeventien.

1327

01:41:02,870 --> 01:41:03,070

Ja, maar die waren er.

1328

01:41:03,070 --> 01:41:09,769

Begrijp je wel, dat is allemaal mogelijk. Het is allemaal mogelijk. In ieder geval is het zo dat

1329

01:41:09,769 --> 01:41:16,748

ongeveer tachtig procent ging naar die kant toe, oude van dagen, zieke mensen, et cetera, et cetera.

1330

01:41:16,748 --> 01:41:23,517

Als je mismaakt was of wat dan, nou, die mensen gingen rechtstreeks naar het crematorium toe. Het

1331

01:41:23,517 --> 01:41:30,705

crematorium is een verkeerde naam, laat ik daarmee beginnen, want in het crematorium worden uitsluitend

1332

01:41:30,705 --> 01:41:37,335

stoffelijke overschotten verbrand. Deze crematoria hadden tevens gaskamers, en ik heb gewerkt

1333

01:41:37,335 --> 01:41:44,244

op een gegeven ogenblik in een Lager wat grensde aan crematorium vier en vijf, dus ik had een enorm

1334

01:41:44,244 --> 01:41:50,874

zicht op dat crematorium. Hoe ging dat? Mensen kwamen aan daar en dan moesten ze een brede trap

1335

01:41:50,874 --> 01:41:55,131

af, die trappen kan je nog zien, betonnen trap van de muur af

1336

01:41:55,730 --> 01:41:58,000

ik schat zo ongeveer een meter of twee breed,

1337

01:41:58,000 --> 01:41:59,990

dus dat is een brede betonnen trap.

1338

01:41:59,990 --> 01:42:00,420

Ja.

1339

01:42:00,420 --> 01:42:06,700

Daar gingen ze naar beneden en dan kwamen ze in een ruimte. Voor je die ruimte binnenging

1340

01:42:06,700 --> 01:42:12,557

stond erop Auskleideraum, uitkleedkamer. Gingen die ruimtes in en ik moet u zeggen,

1341

01:42:12,557 --> 01:42:18,202

Nederlandse transporten hebben nog steeds niet geweten wat speelde, want er werd

1342

01:42:18,202 --> 01:42:22,718

ze gezegd, je moet ontluisd worden, net zoals dat in Vught ging.

1343

01:42:22,930 --> 01:42:24,540

U was vies.

1344

01:42:24,540 --> 01:42:31,887

Wat? Ja, oké, voor de Duitsers was je vies natuurlijk. Maar goed, oké, in ieder geval, mensen

1345

01:42:31,887 --> 01:42:39,388

gingen dus die ontkleedruimte om het zo maar te noemen, in. Er waren zelfs haakjes aan de kanten,

1346

01:42:39,388 --> 01:42:46,735

ze moesten onthouden waar ze hun kleren hielden. Dan ging er weer een deur open. Boven die deur

1347

01:42:46,735 --> 01:42:54,237

stond Doucheraum. In die deur zat een patrijspoort, dat is een rond ruitje. Dus je kon ook binnen

1348

01:42:54,237 --> 01:43:01,584

kijken vanuit het Auskleideraum wat er gebeurde. Nou, mensen gingen spiernaakt die doucheruimte

1349

01:43:01,584 --> 01:43:09,318

binnen en inderdaad, zaten vol met douchekoppen, vol met douchekoppen. Als de mensen een keer binnen

1350

01:43:09,318 --> 01:43:16,897

waren dan ging die deur dicht, dan kwam er een SS-er, ging boven op het dak. Die had een gasmasker

1351

01:43:16,897 --> 01:43:24,321

op. En dan moet u weten, er is een Joodse wetenschapper geweest, ver voor de oorlog, die is erin

1352

01:43:24,321 --> 01:43:31,745

geslaagd om blauwzuurgas om te zetten in een vaste stof. En die vaste stof zag er als volgt uit:

1353

01:43:31,745 --> 01:43:39,247

dat waren kristalletjes van doorsnede van twee, drie millimeter, ja, twee millimeter en die waren

1354

01:43:39,247 --> 01:43:46,671

zeer onregelmatig gevormd en die bewaarden ze in een conservenblik en die dingen werden gebruikt

1355

01:43:46,671 --> 01:43:54,018

voor ruimtes te ontsmetten. Dus dat bestond al, dat dodelijke gas, voor de oorlog. In feite was

1356

01:43:54,018 --> 01:44:01,520

het blauwzuurgas, wat natuurlijk hartstikke dodelijk is. Dus toen kwam er een SS-er, die ging het

1357

01:44:01,520 --> 01:44:09,099

dak op, die stortte een paar van die blikken en dan kreeg je die kristalletjes op je en je kan wel

1358

01:44:09,099 --> 01:44:16,524

nagaan wat er dan gebeurt als je daar in zo'n doucheruimte, zogenaamde doucheruimte staat, dan

1359

01:44:16,524 --> 01:44:24,335

doe je zo en die kristalletjes die vallen op de grond en als het aan lucht wordt blootgesteld -daarom

1360

01:44:24,335 --> 01:44:27,892

zit het in conservenblikken, afgesloten en al-

1361

01:44:29,130 --> 01:44:36,017

dan wordt het weer het originele, dodelijke blauwzuurgas. Die procedure duurde ongeveer vijftien

1362

01:44:36,017 --> 01:44:43,550

tot twintig minuten en dan was je hartstikke dood. Als die deuren dan opengingen voor het Sonderkommando,

1363

01:44:43,550 --> 01:44:50,151

dat was ook een Joods commando wat in die lagere waar die crematoria gevestigd waren werkte,

1364

01:44:50,151 --> 01:44:57,325

als die deuren dan weer opengingen dan lagen de sterkste mensen altijd boven, want een mens probeert

1365

01:44:57,325 --> 01:45:04,141

van nature altijd zo lang mogelijk te leven. En dan werden die stoffelijke overschotten met een

1366

01:45:04,141 --> 01:45:10,741

soort liftje naar boven getransporteerd en als ze één keer boven waren dan werden eerst de

1367

01:45:10,741 --> 01:45:17,629

gouden tanden en kiezen er uitgetrokken. Ik spreek wel over gouden tanden en kiezen, maar u moet

1368

01:45:17,629 --> 01:45:24,373

zich indenken, het was maar een heel dun laagje goud, want wat er inzit, dat weet ik niet, wat

1369

01:45:24,373 --> 01:45:31,189

voor rommel er inzat, maar er omheen, alleen het omhulsel was een heel dun laagje goud. Je ziet

1370

01:45:31,189 --> 01:45:38,076

het nog wel eens van mensen die, nieuwe Nederlanders noemen we dat tegenwoordig hè, ja precies.

1371

01:45:38,076 --> 01:45:40,372

Nou, dat is een heel dun laagje.

1372

01:45:41,090 --> 01:45:47,712

Ja, dat is een dun laagje goud dus. We hebben er vier gehad in Auschwitz-Birkenau, vier crematoria,

1373

01:45:47,712 --> 01:45:54,400

die ieder een capaciteit hadden van tweeduizend man per keer. Ik herhaal het nog maar eens een keer,

1374

01:45:54,400 --> 01:46:01,223

want ik noem het zo gladjes op, maar het is een onvoorstelbare hoeveelheid mensen. Daar hadden we vier

1375

01:46:01,223 --> 01:46:08,113

crematoria. Als die mensen vergast waren, dan werden ze met een soort liftje naar boven getransporteerd

1376

01:46:08,113 --> 01:46:14,802

en dan kwamen ze in het crematorium. In dat crematorium werden door het Sonderkommando, dat waren de

1377

01:46:14,802 --> 01:46:21,624

Joden die daar werkten, met een tang die gouden tanden er uitgebroken en dan bleef er uiteindelijk van

1378

01:46:21,624 --> 01:46:28,313

die hele tand een heel dun stukje goud over en dan moet u weten dat ieder crematorium, waarvan we er

1379

01:46:28,313 --> 01:46:34,935

dus vier hadden, per maand ongeveer veertig kilogram goud opbracht. Dat goud ging uiteindelijk naar

1380

01:46:34,935 --> 01:46:41,624

Duitsland, daar werden broodjes van gemaakt en dat ging dan naar de Schweizerische Nationalbank, die

1381

01:46:41,624 --> 01:46:48,380

precies wist waar die broodjes vandaan kwamen, waar dat goud vandaan kwam. Men spreekt vaak na oorlog

1382

01:46:48,380 --> 01:46:55,269

over het neutrale Zwitserland, maar ik weet wel beter. Zwitserland werd helemaal omgeven door de Duitse

1383

01:46:55,269 --> 01:47:01,891

troepen en had zijn zogenaamde neutraliteit. Nou, ik moet het anders zeggen: is nooit bezet geweest

1384

01:47:01,891 --> 01:47:08,982

door de Duitsers, want er was geen noodzaak. Want als de Duitsers tegen de Zwitserse regering bijvoorbeeld

1385

01:47:08,982 --> 01:47:15,604

zeiden, we willen niet dat jullie gevluchte Duitse Joden opnemen, er zijn veel Duitse Joden geweest

1386

01:47:15,604 --> 01:47:22,895

die naar Zwitserland, dan werden ze aan de grens geweigerd en weer teruggestuurd om maar eens een voorbeeldje

1387

01:47:22,895 --> 01:47:29,517

te geven. Er zijn er ook een stel in geslaagd om wel door te komen, maar dat is een andere zaak. Ik

1388

01:47:29,517 --> 01:47:36,406

wil daarmee alleen zeggen: de Zwitsers die lijken neutraal te zijn geweest, maar hebben tot op de komma

1389

01:47:36,406 --> 01:47:43,496

uitgevoerd wat de Duitsers hun hebben voorgeschreven, dus ze wisten ook precies, om weer bij het originele

1390

01:47:43,496 --> 01:47:50,319

verhaal terecht te komen, waar dat Duitse goud vandaan kwam, want ze hadden natuurlijk enorme behoefte

1391

01:47:50,319 --> 01:47:51,189

aan deviezen.

1392

01:47:52,460 --> 01:47:54,230

Maar ik wil zo graag van jou weten wat er toen met jou gebeurde.

1393

01:47:54,230 --> 01:47:54,350

Oké.

1394

01:47:54,350 --> 01:47:56,940

Want het verhaal van Auschwitz

1395

01:47:56,940 --> 01:47:57,570

Ja? Is bekend?

1396

01:47:57,570 --> 01:47:58,030

Hoop ik.

1398

01:47:58,030 --> 01:48:02,740

Wat gebeurde er met jou?

1399

01:48:02,740 --> 01:48:09,655

Oké, ik kwam bij die twintig procent en wij gingen echt naar de sauna, net zoals in Vught en

1400

01:48:09,655 --> 01:48:16,570

daar was eigenlijk alles precies hetzelfde [hoest]: uitkleden, je werd geknipt, je ging onder

1401

01:48:16,570 --> 01:48:23,336

de douche, je moest je weer insmeren met één of ander vies stinkend goedje, wat zogenaamd

1402

01:48:23,336 --> 01:48:30,251

tegen luis was. Er was één verschil, er was één verschil met Vught. Dat was, je kreeg ook

1403

01:48:30,251 --> 01:48:37,018

een nummer, wat hier zat, maar datzelfde nummer werd ook ingetatoeëerd en ik laat het maar

1404

01:48:37,018 --> 01:48:42,818

even zien, dit nummer werd getatoeëerd en dat is alleen in Auschwitz geweest.

1405

01:48:43,190 --> 01:48:45,090

Wacht even, en ik neem even een foto. Oké.

1407

01:48:45,090 --> 01:48:53,680

We gaan weer door.

1408

01:48:53,680 --> 01:49:00,624

Nou, dus dat nummer werd getatoeëerd. Dat is het enige wat anders was dan in Vught. Dus datzelfde

1409

01:49:00,624 --> 01:49:07,640

nummer wat je in je arm had, dat had je hier ook. Ik moet eventjes zeggen, dat goedje waarmee je je

1410

01:49:07,640 --> 01:49:14,797

insmeerde was dus tegen de luis en dergelijke. Voor zover dat nodig was, heeft dat geholpen in Vught,

1411

01:49:14,797 --> 01:49:22,805

want er zijn nooit besmettelijke ziekten geweest. Daarentegen heb ik een periode meegemaakt in Auschwitz-Birkenau

1412

01:49:22,805 --> 01:49:29,821

waar veel mensen last hadden van vlektyfus, dysenterie, dat soort ziektes dat heerste [hoest]. Zult

1413

01:49:29,821 --> 01:49:36,978

u zeggen [hoest], daar zal de SS ook wel last van hebben gehad. Dat is niet het geval, want die waren

1414

01:49:36,978 --> 01:49:43,923

ertegen ingeënt, maar wij natuurlijk niet. Er zijn diverse slachtoffers aan gevallen. En dan, als

1415

01:49:43,923 --> 01:49:50,868

u weet hoe wij sliepen in Auschwitz. Je had drie etages britsen, houten britsen en daar lag je in,

1416

01:49:50,868 --> 01:49:57,742

lepeltje-lepeltje. Met lepeltje-lepeltje bedoel ik, als Pietje zijn gezicht daar naartoe had, dan

1417

01:49:57,742 --> 01:50:04,829

lagen we allemaal met ons gezicht daar naartoe. Zo lag je op en in elkaar gepropt en dat goedje waar

1418

01:50:04,829 --> 01:50:12,341

wij ons mee insmeerden heeft totaal niet gewerkt, want iedereen zat onder de luizen en er waren ontzettend

1419

01:50:12,341 --> 01:50:19,569

veel besmettelijke ziekten. Wat ik gedaan heb, om me tot mijn eigen verhaal te beperken, ik heb iedere

1420

01:50:19,569 --> 01:50:26,514

dag alles uitgetrokken en ben luizen gaan vangen, zo tussen twee duimen. Heb ik iedere dag gedaan.

1421

01:50:26,514 --> 01:50:33,529

Ik weet niet, ik ben nooit ziek geweest in dat kamp. Misschien heeft dat er iets mee te maken, maar

1422

01:50:33,529 --> 01:50:40,616

ik vertel in ieder geval, ik ben niet de enige die dat gedaan heeft overigens, maar het is een plaag

1423

01:50:40,616 --> 01:50:47,703

geweest. Dus na de sauna werd me een barak aangewezen. In een barak heb je dan altijd een zogenaamde

1424

01:50:47,703 --> 01:50:54,647

Blokälteste. Wat was een Blokälteste? Dat is een gevangene en die gevangene had altijd een groen

1425

01:50:54,647 --> 01:51:01,521

driehoekje, dus misdadiger. Hoe noemden de Duitsers dat? Krimi, nou ja, is niet zo belangrijk. Of

1426

01:51:01,521 --> 01:51:08,466

je had een rood driehoekje. Rood driehoekje was een politiek gevangene en een groen driehoekje was

1427

01:51:08,466 --> 01:51:15,978

dus een misdadiger, en daarboven dat nummer. Die Blokälteste -als je het letterlijk vertaalt barakoudste,

1428

01:51:15,978 --> 01:51:23,702

het heeft niets met leeftijd te maken- maar die Blokälteste was dus de baas in de barak en die Blokältesten

1429

01:51:23,702 --> 01:51:31,356

die waren soms nog erger dan de SS. Dat waren rotzakken en die hadden het voor het zeggen. Die Blokältesten

1430

01:51:31,356 --> 01:51:38,513

die sliepen niet tussen de gewone gevangenen in, maar die sliepen apart in een kamertje en die hebben

1431

01:51:38,513 --> 01:51:45,387

zich, en dat kunt u wel nagaan, ontzettend veel vergrepen en dan in seksueel opzicht ten opzichte

1432

01:51:45,387 --> 01:51:50,490

van gevangenen, begrijpt u? Ze hebben zich in alle opzichten misdragen.-

1433

01:51:52,120 --> 01:51:53,050

En het was wel mannen en vrouwen gescheiden?

1434

01:51:53,050 --> 01:51:57,087

Ja, man en vrouw, ja, dat is altijd. In ieder concentratiekamp is dat altijd geweest, man

1435

01:51:57,087 --> 01:52:01,351

en vrouw, behalve Westerbork en dan nog sliepen ze niet bij elkaar, maar wel altijd gescheiden

1436

01:52:01,351 --> 01:52:04,799

gehouden. Maar ik heb u al gezegd, Westerbork vond ik geen concentratiekamp.

1437

01:52:04,890 --> 01:52:07,630

Suggereer je dat mannelijke blokoudsten zich aan jongens vergrepen?

1438

01:52:07,630 --> 01:52:11,210

Ja, ja, ja, ja, zonder meer.

1439

01:52:11,210 --> 01:52:12,740

Nee, daarom, ik vraag er even precies om.

1440

01:52:12,740 --> 01:52:19,946

Ja, ja, dat is juist. Dat is juist, dat is legio keren gebeurd. Maar wat deed zo'n Blokälteste bijvoorbeeld?

1441

01:52:19,946 --> 01:52:26,762

Nou, die kon je bijvoorbeeld in een ploeg zetten dat je dus niet op commando ging -met op commando bedoel

1442

01:52:26,762 --> 01:52:33,839

ik dat je buiten de barak moest werken- maar dat je de Stubedienst deed. Dan moest je de barakken schoonmaken

1443

01:52:33,839 --> 01:52:40,396

bijvoorbeeld. En wat de Blokälteste ook altijd moest doen, voordat je naar het officiële appèl toe

1444

01:52:40,396 --> 01:52:47,278

ging kreeg je eerst een appèl van de Blokälteste. Want als er, ik noem maar even wat, als er achthonderd

1445

01:52:47,278 --> 01:52:54,029

man in een barak zat, moet er niet achthonderdeen zitten en moeten er ook nog achthonderdnegeenzeventig

1446

01:52:54,029 --> 01:52:57,600

zijn, want hij moest weer rapport uitbrengen aan de SS.

1447

01:52:58,670 --> 01:53:04,904

En die SS'er die moest weer aan de Lagerkommandant rapport uitbrengen. In ieder geval, dat aantal

1448

01:53:04,904 --> 01:53:11,075

moest kloppen. Als het niet klopte, ik heb dat in Auschwitz praktisch niet meegemaakt, maar wel in

1449

01:53:11,075 --> 01:53:17,309

Vught. O, in Vught klopten die aantallen nooit. Nou, nooit, dat is overdreven, maar heel vaak is er

1450

01:53:17,309 --> 01:53:23,669

geen bal van terechtgekomen. En dan moest je vierentwintig, dan stond je vierentwintig uur op appèl,

1451

01:53:23,669 --> 01:53:30,092

net zolang tot ze wisten wat er gebeurd was. Meerdere malen gebeurd, dat is geen uitzondering geweest.

1452

01:53:30,092 --> 01:53:36,263

Kijk, ik was jong en jij hebt je ausdauer, enzovoorts, maar als er iemand naast je bijvoorbeeld in

1453

01:53:36,263 --> 01:53:42,561

elkaar zakte, vierentwintig uur staan, doe het maar eventjes, en je probeerde die man dan weer op te

1454

01:53:42,561 --> 01:53:48,795

tillen, dan werd je zelf in elkaar geslagen, weet je wel, dus daar moest je van afblijven, je moest

1455

01:53:48,795 --> 01:53:53,266

stram blijven staan. In Auschwitz is dat veel minder geweest, gelukkig.

1456

01:53:53,770 --> 01:53:55,500

Hoe was jouw verhouding tot zo'n blokoudste?

1457

01:53:55,500 --> 01:53:56,180

Slecht.

1458

01:53:56,660 --> 01:53:59,730

Heb je een persoonlijke verhouding gehad met één?

1459

01:53:59,830 --> 01:54:02,430

Nee, nee, nee, nee.

1460

01:54:02,430 --> 01:54:09,790

Er zijn legio verhalen van ook niet-seksuele, maar goede contacten.

1461

01:54:09,790 --> 01:54:13,603

Ik heb nog nooit een goede Blokälteste meegemaakt. Ik heb het nog nooit meegemaakt.

1462

01:54:13,603 --> 01:54:16,554

Die Blokältesten die ik heb gehad zijn altijd rotzakken geweest.

1463

01:54:16,600 --> 01:54:17,950

En ook tegen jou?

1464

01:54:17,950 --> 01:54:18,640

Ook tegen mij.

1465

01:54:18,640 --> 01:54:19,100

Als klein jongetje?

1466

01:54:19,100 --> 01:54:21,970

Ja, zeker, zeker, zeker. Ja. Ja.

1468

01:54:21,970 --> 01:54:28,407

Maar goed, in ieder geval, die Blokältesten die hielden dus appèl en ik heb u al gezegd,

1469

01:54:28,407 --> 01:54:34,702

ze waren soms veel erger nog dan de SS. Nou, als het appèl achter de rug was, dan kreeg

1470

01:54:34,702 --> 01:54:41,283

je: arbeidscommando's formeren. Een commando is een werkgroep, dus dan moest je gaan staan

1471

01:54:41,283 --> 01:54:47,649

bij de groep waar je moest gaan werken. Maar als je nieuw was, dan werd je ingedeeld door

1472

01:54:47,649 --> 01:54:52,513

de SS in een bepaald commando en ik kwam als mijn eerste commando in

1473

01:54:52,800 --> 01:54:52,990

Auschwitz. Wat zegt u?

1474

01:54:52,990 --> 01:54:54,960

Was je toen

1475

01:54:54,960 --> 01:54:55,380

Tjezus

1476

01:54:56,640 --> 01:54:58,630

Oeh.

1477

01:55:01,560 --> 01:55:02,250

Even stoppen.

1478

01:55:02,250 --> 01:55:04,460

U werd ingedeeld in een commando.

1479

01:55:04,460 --> 01:55:09,987

Ja, mijn eerste commando is geweest het zogenaamde Kartoffelkommando. Het Duitse woord

1480

01:55:09,987 --> 01:55:15,321

Kartoffel betekent aardappelcommando. En 's morgens vroeg marcheerden we het kamp

1481

01:55:15,321 --> 01:55:20,656

uit, weer precies hetzelfde, omgeven door SS, enzovoorts. En dan liepen we naar het

1482

01:55:20,656 --> 01:55:25,991

spoorwegemplacement toe waar ook een groot magazijn was en dat spoorwegemplacement,

1483

01:55:25,991 --> 01:55:30,682

daar stonden dan een stelletje goederentreinen, maar open goederenwagens.

1484

01:55:30,940 --> 01:55:33,240

En met open goederenwagens bedoel ik dat er geen dak op zit.

1485

01:55:33,410 --> 01:55:39,271

En daar waren dus aardappelen ingestort, in die open goederenwagens. En dan kwamen wij

1486

01:55:39,271 --> 01:55:45,065

aan, dan moesten we eerst het magazijn in en als je in het magazijn was, daar stonden

1487

01:55:45,065 --> 01:55:51,064

houten bakken opgestapeld en die houten bakken die waren ongeveer, ik schat zo 1.80-1.90

1488

01:55:51,064 --> 01:55:55,835

lang, dus dat is vrij lang, maar ze waren zo smal en ze waren zo diep.

1489

01:55:56,460 --> 01:56:02,477

Maar wel erg lang. En aan de uiteinden zaten twee houten paaltjes en aan de andere uiteinden zaten

1490

01:56:02,477 --> 01:56:08,188

twee houten paaltjes, dus je kon een bak nooit in je eentje dragen, altijd met z'n tweeën.

1491

01:56:08,250 --> 01:56:12,439

Eén man liep voor en die had die paaltjes vast, waar die bak aan vastzat en één man liep

1492

01:56:12,439 --> 01:56:16,213

achter, die had die paaltjes vast en dan was die bak vóór hem. Is dat duidelijk?

1493

01:56:16,260 --> 01:56:16,770

Hmhm.

1494

01:56:16,770 --> 01:56:23,599

[hoest] Welnu, in dat commando kwam ik terecht en dan gingen we eerst het magazijn in en dan moest

1495

01:56:23,599 --> 01:56:30,499

je met [hoest] twee man [hoest] een bak pakken en -dan moet je goed indenken wat er nou gebeurt als

1496

01:56:30,499 --> 01:56:37,538

ik zeg dat je zo'n bak met twee man moet pakken- dan ben je volkomen weerloos, want je moet die bak

1497

01:56:37,538 --> 01:56:44,507

vasthebben. Dus iedere klap is voor honderd procent raak, dat is duidelijk. Goed, dan liepen we naar

1498

01:56:44,507 --> 01:56:51,895

die trein toe en dan werden die deuren geopend. Dan donderstraalde een hele hoop aardappelen naar beneden,

1499

01:56:51,895 --> 01:56:58,864

die ging je oprapen, die deed je in die bak, dan bracht je ze naar binnen toe, in het magazijn. Daar

1500

01:56:58,864 --> 01:57:05,764

gooide je ze leeg, ging je weer naar buiten toe en dat ging zo tot alle aardappelen opgeraapt waren

1501

01:57:05,764 --> 01:57:12,803

en dan werd er een plank neergelegd, die was niet breder als zo hoor, ik overdrijf het echt niet. Dat

1502

01:57:12,803 --> 01:57:19,912

was zo'n plank ongeveer en die liep van de grond zo naar de ingang van de goederenwagon, dus schuin,

1503

01:57:19,912 --> 01:57:26,881

dat is duidelijk. Nou, en dan moest je dus met twee man met je bak naar binnen toe, met je lege bak,

1504

01:57:26,881 --> 01:57:31,063

maar aan weerszijde van die schuine plank, daar stond de SS.

1505

01:57:31,760 --> 01:57:37,747

En het enige wat ze deden, want dat was een heel berucht commando, het Kartoffelkommando, het enige wat

1506

01:57:37,747 --> 01:57:43,618

ze deden dat was rammen, rammen, rammen. Dan kwam je, ging je die wagon in, dan ging je dus vullen en

1507

01:57:43,618 --> 01:57:49,605

dan ging je er weer uit, want een metertje verderop was een zelfde plank en die ging weer naar beneden.

1508

01:57:49,605 --> 01:57:55,476

Daar stond ook aan weerszijde SS en alleen maar slaan, slaan en rammen, verschrikkelijk. Wij sleepten

1509

01:57:55,476 --> 01:58:01,812

iedere dag mee pakweg zeven, acht, negen, tien man of zoiets dergelijks, die doodgeslagen waren, doodgeslagen

1510

01:58:01,812 --> 01:58:07,683

waren, let wel. En ik denk, ja, vroeg of laat ben ik ook aan de beurt en je probeert daar onderuit te

1511

01:58:07,683 --> 01:58:13,613

komen, maar je kon niet van commando wisselen. Dat was in Vught ook, het is altijd onmogelijk geweest,

1512

01:58:13,613 --> 01:58:19,716

want als een commando honderdvijftig man is, dan moeten er honderdvijftig man zijn. Nou, om kort te gaan,

1513

01:58:19,716 --> 01:58:25,704

wat heb ik gedaan als ze 's morgens kwamen? Dan heb ik me verborgen in dat magazijn en ben ik de hele

1514

01:58:25,704 --> 01:58:31,517

dag blijven zitten en 's avonds dan marcheerden we weer terug, heb ik me gauw weer bij die anderen

1515

01:58:31,517 --> 01:58:37,853

gevoegd. Dat is een tijdje goed gegaan tot op een gegeven ogenblik, toen ik me weer bij die andere gevangenen

1516

01:58:37,853 --> 01:58:43,724

voegde, een SS-er mij in de gaten had. En wat ik nou zo kenmerkend vond dat is, hij heeft me met geen

1517

01:58:43,724 --> 01:58:49,711

vinger aangeraakt. Dat was toen we weer teruggingen hè. Hij zegt: en morgen maken we jou kapot. Zonder

1518

01:58:49,711 --> 01:58:55,524

zich kwaad te maken, zonder me met een vinger aan te raken of wat dan ook. Het was zo dagelijks werk

1519

01:58:55,524 --> 01:59:01,453

voor hun. Begrijpt u wel? Hij zegt: en morgen maken we jou kapot, want hij wist, ik kon toch geen kant

1520

01:59:01,453 --> 01:59:08,022

op. We zijn naar het kamp toe gemarcheerd, weer een stelletje, kijk, we gingen er bijvoorbeeld met honderdvijftig

1521

01:59:08,022 --> 01:59:14,183

man in, maar dan moet je ook honderdvijftig man terugkomen, dus dan moest je die stoffelijke overschotten,

1522

01:59:14,183 --> 01:59:20,055

die moest je meesjouwen. Nou, dat deden we dan en als je dan bij de ingang van het kamp kwam, dan had

1523

01:59:20,055 --> 01:59:25,984

je ook een commando, dat heette het Lagerorkest, er waren overigens vijf Lagerorkesten. Maar één van

1524

01:59:25,984 --> 01:59:31,797

die Lagerorkesten, die speelden bij de ingang, ook bij de uitgang. Dus als we dan aankwamen gesleept

1525

01:59:31,797 --> 01:59:37,668

dan speelde het Lagerorkest. We marcheerden het kamp binnen en het was wel eens gebeurd dat er mensen

1526

01:59:37,668 --> 01:59:43,597

geprobeerd hadden te ontsnappen of zoiets dergelijks en die werden altijd gepakt met honden. Bovendien

1527

01:59:43,597 --> 01:59:49,933

is er een Kette geweest, ik weet niet of u dat weet? Je had die wachttorens en wij dachten in onze naïviteit

1528

01:59:49,933 --> 01:59:55,920

weer, dat dat het einde was van de bewaking. Je had twee elektrische hekken om het kamp heen en dan had

1529

01:59:55,920 --> 02:00:01,791

je die wachttorens en wij dachten altijd als je daar voorbij bent, dan ben je in de vrije wereld. Dat

1530

02:00:01,791 --> 02:00:07,604

was helemaal niet zo, want er is nog een zogenaamde Kette of Ketting, hoe je het noemde, geweest, op

1531

02:00:07,604 --> 02:00:13,708

een grote afstand van het kamp. En dat hebben wij nooit geweten. Dat ben ik ook pas na de oorlog te weten

1532

02:00:13,708 --> 02:00:19,521

gekomen. Om kort te gaan, als we dan terugkwamen, dan waren er wel eens mensen die geprobeerd hadden

1533

02:00:19,521 --> 02:00:25,392

te ontsnappen en die waren dan natuurlijk gepakt. Je had geen schijn van kans, je sprak de taal niet,

1534

02:00:25,392 --> 02:00:31,205

je had je gevangenskleren aan, je had een kale kop en dergelijke. Psss, kansloos. Polen, die hebben

1535

02:00:31,205 --> 02:00:37,425

het wel eens geprobeerd, is het ook wel eens gelukt, maar dan zijn ze bijvoorbeeld onderin een vuilniswagen

1536

02:00:37,425 --> 02:00:40,506

gaan zitten of zo en zo zijn ze het kamp uitgekomen.-

1537

02:00:42,250 --> 02:00:42,780

Maar spraken de taal.

1538

02:00:42,780 --> 02:00:47,901

Wat zegt u? Natuurlijk, voor hun was het veel makkelijker dan voor ons. Maar er waren

1539

02:00:47,901 --> 02:00:52,962

een paar mensen die hadden geprobeerd te ontsnappen en die waren gepakt en wat deden

1540

02:00:52,962 --> 02:00:57,842

ze dan? Dan werden ze op stokken of op scheppen aan de poort waar wij naar binnen

1541

02:00:57,842 --> 02:01:01,939

toe marcheerden, dat was niet de hoofdboort hoor, overigens, maar de

1542

02:01:02,120 --> 02:01:02,550

Achterpoort.

1543

02:01:02,550 --> 02:01:08,420

Aan de achterkant. En dan kwamen we daar naar binnen toe en dan hadden ze daar bijvoorbeeld een paar

1544

02:01:08,420 --> 02:01:14,350

van die doodgeslagen mensen, die hadden ze op scheppen gezet. Weet je wel, dat iedereen maar goed kon

1545

02:01:14,350 --> 02:01:20,455

zien wat er gebeurt als je probeerde te ontsnappen. Nou ja, het maakte niet uit of je zus of zo vermoord

1546

02:01:20,455 --> 02:01:26,502

werd, vermoord werd je toch wel. Maar in ieder geval, dat was mijn eerste commando. En toen ik dus 's

1547

02:01:26,502 --> 02:01:32,783

avonds weer in het D-lager zat, dat was het zogenaamde Arbeitslager, toen hoorde ik op een gegeven ogenblik

1548

02:01:32,783 --> 02:01:38,948

een gerucht -dat is op zich wel komisch wat ik nu ga vertellen- ik hoorde het gerucht dat ze bij de poort

1549

02:01:38,948 --> 02:01:45,053

mensen aanwezig voor het Kanada-Kommando. Die geintjes hadden ze wel meer, dat ze zeiden: wie van jullie

1550

02:01:45,053 --> 02:01:51,041

willen er in het Kanada-Kommando? en dan stonden er gevangenen te dringen om aangewezen te worden. Dat

1551

02:01:51,041 --> 02:01:57,147

was het beste commando wat er was. Ik hoorde dat gerucht, maar ik wist dat het de volgende ochtend stond

1552

02:01:57,147 --> 02:02:03,076

te gebeuren, dus ik ben toch maar naar die poort toe gegaan en ik werd aangewezen en nou krijgt u het

1553

02:02:03,076 --> 02:02:06,422

grote wonder, wij gingen inderdaad naar het Kanada-Lager.

1554

02:02:07,010 --> 02:02:09,210

Want in andere gevallen betekende het?

1555

02:02:09,210 --> 02:02:12,240

Ja, dan kwam je bijvoorbeeld in het Scheisskommando terecht. Ja.

1557

02:02:12,240 --> 02:02:18,170

Kijk, er is een tijd geweest, dat is een echt voorbeeld, echt gebeurd.

1558

02:02:18,170 --> 02:02:23,796

Vroegen ze weer, wie wil er in het Kanada-Kommando en dan werden er weer een paar aangewezen

1559

02:02:23,796 --> 02:02:29,238

en dan kwamen ze bijvoorbeeld in het Scheisslager terecht, in het Scheisskommando. Ik zeg

1560

02:02:29,238 --> 02:02:33,947

voor de duidelijk even wat het betekent, Scheisskommando, het strontkommando.

1561

02:02:34,160 --> 02:02:38,551

Het is namelijk gebeurd. Er was één latrine, er is één barak, dat zijn

1562

02:02:38,551 --> 02:02:43,180

latrines. Daar zijn allemaal pleeën naast elkaar en daar moest je je behoefte

1563

02:02:43,180 --> 02:02:46,741

op doen, maar daar zat wel een riolering van onder aan vast.

1564

02:02:46,860 --> 02:02:51,768

Dus dat werd wel afgevoerd, maar er is een periode geweest dat er een storing is geweest

1565

02:02:51,768 --> 02:02:56,621

in dat systeem, in dat afvoersysteem. Daar weet ik voor de rest ook niet wat er gebeurt

1566

02:02:56,621 --> 02:03:01,473

is. In ieder geval, toen kon je niet naar die latrines toe en hoe moest je dat doen? Er

1567

02:03:01,473 --> 02:03:06,326

waren van die rechthoekige kuilen en daar was, aan de lange kant, eh, boomstammetjes op

1568

02:03:06,326 --> 02:03:10,286

kniehoogte, aan weerszijden lange kant en dan moest je dus over die eh,

1569

02:03:10,510 --> 02:03:10,600

Tak

1570

02:03:10,600 --> 02:03:16,799

die eh, ja, dat boompje, die rechte boompjes je behoefte doen, in die kuil. En als die kuil vol was,

1571

02:03:16,799 --> 02:03:22,874

dan kwam, waar ze vandaan kwamen weet ik niet, dan kwam dat Scheisskommando binnen met karren waar

1572

02:03:22,874 --> 02:03:29,011

zulke grote wielen op zaten, houten wielen met ijzer er omheen. En die werden dan normaal getrokken

1573

02:03:29,011 --> 02:03:35,334

door paarden uiteraard, maar in dit geval natuurlijk door gevangenen. Dus dan kwam dat Scheisskommando

1574

02:03:35,334 --> 02:03:41,781

binnen en dan konden ze die rechthoek die vol was met derrie, gaan leegscheppen. Was een verschrikkelijk

1575

02:03:41,781 --> 02:03:47,856

commando. Dus ik geloofde het toen ik hoorde dat ze mensen nodig hadden bij het Kanada-Kommando en

1576

02:03:47,856 --> 02:03:51,948

ben ik er wel naartoe gegaan, alleen omdat ik wist dat ik, dat ik,

1577

02:03:52,320 --> 02:03:53,130

Je was toch ten dode opgeschreven.

1578

02:03:53,130 --> 02:03:59,321

Ja, ik was ten dode opgeschreven en dan had je nog kans om het te overleven, want die kerels, je had

1579

02:03:59,321 --> 02:04:06,256

altijd dezelfde bewaking. Iemand die bewaakt bij het Kartoffelkommando bewaakte je niet bij het Scheisskommando,

1580

02:04:06,256 --> 02:04:12,263

daar zaten weer andere SS'ers, begrijpt u wel? En dan had je nog allemaal verschillende Lagers,

1581

02:04:12,263 --> 02:04:18,455

dus ze wisten nooit waar ze je moesten zoeken en trouwens, ze hadden wel wat anders te doen. Je ging

1582

02:04:18,455 --> 02:04:24,832

er toch kapot, dus dat maakte niet zoveel uit. Nou, het gevolg is geweest dat ik naar die poort toeging

1583

02:04:24,832 --> 02:04:30,838

en inderdaad werd aangewezen en naar het Kanada-Lager ben vertrokken. En hoe komt het nou dat het

1584

02:04:30,838 --> 02:04:36,906

Kanada-Kommando uitgebreid moest worden? Ik heb daar al iets over gezegd, geloof ik. In Hongarije,

1585

02:04:36,906 --> 02:04:43,098

daar kwam in maart, april, Hitler erachter dat ze nog nooit Joden hadden gedeporteerd. Ze werden wel

1586

02:04:43,098 --> 02:04:49,290

onderdrukt in Hongarije, maar ze zijn nog nooit gedeporteerd geweest. Toen heeft Hitler speciaal aan

1587

02:04:49,290 --> 02:04:55,420

Eichmann opgedragen, Adolf Eichmann, om die Hongaarse Joden zo snel mogelijk te deporteren, zo snel

1588

02:04:55,420 --> 02:05:01,488

mogelijk en daar heeft hij zelfs enkele treinen voor beschikbaar gesteld. Dat betekende heel veel,

1589

02:05:01,488 --> 02:05:07,557

treinen beschikbaar te stellen op het einde van de oorlog, want een Duitse luchtmacht bestond niet

1590

02:05:07,557 --> 02:05:13,748

meer, dus alles moest per trein aangevoerd worden en vervoerd worden en die werden beschoten als een

1591

02:05:13,748 --> 02:05:20,064

gek, die treinen, ik heb het zelf meegemaakt. Om kort te gaan, er zijn vierhonderdvijftigduizend Joden

1592

02:05:20,064 --> 02:05:26,256

in Auschwitz terecht gekomen, Auschwitz-Birkenau. De meeste transporten hebben geneens een selectie

1593

02:05:26,256 --> 02:05:27,371

gehad, die zijn zo

1594

02:05:28,300 --> 02:05:34,867

rechtstreeks de gaskamer ingegaan. Dat Kanada-Kommando moest uitgebreid worden, want de taak

1595

02:05:34,867 --> 02:05:41,292

van het Kanada-Kommando, niet van het mobiele Kanada-Kommando maar van het Kanada-Kommando

1596

02:05:41,292 --> 02:05:47,645

wat in het Effektenlager was, want Effektenlager was eigenlijk de officiële naam van het

1597

02:05:47,645 --> 02:05:53,999

Kanada-Kommando, daar kwam terecht alle bagage die je op de Rampe achtergelaten had. Daar

1598

02:05:53,999 --> 02:06:00,352

kwam terecht alle kleren van de mensen die vergast waren en als dat in dat Lager gebracht

1599

02:06:00,352 --> 02:06:06,705

werd, dan moest het Kanada-Kommando, waar ik dus lid van geworden, alles uitpakken en als

1600

02:06:06,705 --> 02:06:13,487

alles uitgepakt was moest het gefouilleerd worden en dat ging zelfs zover dat je tandpastatubes

1601

02:06:13,487 --> 02:06:18,270

leeg moest knijpen. Dat werd heel serieus gedaan. Zomen van revers,

1602

02:06:18,770 --> 02:06:22,010

zomen van rokken, alles, alles moest.. Gecontroleerd.

1604

02:06:22,010 --> 02:06:29,194

..ja, gecontroleerd worden en als dat gebeurd was, of gefouilleerd worden eigenlijk hè, en als dat gebeurd

1605

02:06:29,194 --> 02:06:36,311

was, dan werd het gesorteerd. Dat wil dus zeggen, sjaaltje bij sjaaltjes en broeken bij broeken, brillen

1606

02:06:36,311 --> 02:06:43,838

bij brillen, enfin, noem maar op. Er waren dingen die natuurlijk heel erg volumineus waren, zoals bijvoorbeeld

1607

02:06:43,838 --> 02:06:50,681

kinderwagens, zoals bijvoorbeeld koffers. Wij hadden op een gegeven ogenblik zo verschrikkelijk veel

1608

02:06:50,681 --> 02:06:57,934

koffers en zo verschrikkelijk veel kinderwagens, die werden niet meer in barakken bewaard, maar die werden

1609

02:06:57,934 --> 02:07:02,587

tussen de barakken bewaard. Stapels vol met koffers. Stapels vol met

1610

02:07:02,930 --> 02:07:04,270

Ja, het was één grote diefstal.

1611

02:07:04,270 --> 02:07:10,684

ja, natuurlijk, natuurlijk, tot en met. En wat er van tevoren al was gestolen natuurlijk, door individuele

1612

02:07:10,684 --> 02:07:17,039

SS'ers! Ik kreeg altijd het nare gevoel als ik bijvoorbeeld op de televisie kijk en ik zie bijvoorbeeld

1613

02:07:17,039 --> 02:07:23,333

een Duitser, ik heb geen hekel aan Duitsers, laat ik dat zeggen, wel aan degenen die dat destijds gedaan

1614

02:07:23,333 --> 02:07:29,445

hadden. Waarom heb ik geen hekel aan Duitsers? Dat wil ik ook wel eventjes snel tussendoor zeggen. Ik

1615

02:07:29,445 --> 02:07:35,920

ben ervan overtuigd dat er precies hetzelfde had kunnen gebeuren in Rusland, of in Amerika, of in Engeland,

1616

02:07:35,920 --> 02:07:42,033

of in Frankrijk, of in Nederland onder dezelfde slechte economische omstandigheden. Als er dan iemand

1617

02:07:42,033 --> 02:07:48,024

opstaat, zoals Hitler die een fantastische flux de bouche had, die geweldige massaredevoeringen kon

1618

02:07:48,024 --> 02:07:54,439

houden, als hetzelfde zou gebeurd zijn in één van die landen die ik net noem, ik bedoel, dan had precies

1619

02:07:54,439 --> 02:08:00,491

hetzelfde gebeurd, daar ben ik van overtuigd. Ik heb nog nooit, kijk, zeden en gewoonten verschillen

1620

02:08:00,491 --> 02:08:06,966

van mensen, begrijpt u wel? Maar karaktereigenschappen zijn hetzelfde, iedereen is bijvoorbeeld egoïstisch

1621

02:08:06,966 --> 02:08:13,139

en bij de negertjes in Afrika, ik zeg maar wat, daar vinden ze imitaties, diamantjes mooi of pareltjes

1622

02:08:13,139 --> 02:08:19,312

of wat maar, en wij vinden geld mooi of goud mooi of noem maar op, het maakt allemaal niet zoveel uit,

1623

02:08:19,312 --> 02:08:25,606

maar in principe blijft het allemaal precies hetzelfde. Dat is mijn opvatting daarover. Maar die daders,

1624

02:08:25,606 --> 02:08:31,597

die haat ik tot en met. Dat is ook een van de redenen dat ik me bijvoorbeeld direct toen ik daarvan

1625

02:08:31,597 --> 02:08:37,770

hoorde opgegeven heb voor het Sobibor-proces. Eén van de redenen, want ik heb er veel meer. Goed, ik,

1626

02:08:37,770 --> 02:08:39,162

ik dwaal een beetje af.

1627

02:08:40,070 --> 02:08:41,630

Weet je, Rob ik zou zo graag met je terug willen gaan.

1628

02:08:41,630 --> 02:08:42,060

Naar?

1629

02:08:42,060 --> 02:08:47,550

Voordat je aan het Kanada-Kommando begint, aan die eerste periode in Auschwitz.

1630

02:08:47,550 --> 02:08:54,780

Ja, dat is goed dat u dat vraagt. Dan neem ik eens even de eerste dag dat ik daar ben aangekomen.

1631

02:08:54,780 --> 02:08:56,490

Precies, zo iets zou ik willen weten van je.

1632

02:08:56,490 --> 02:08:59,120

Nou, dat staat me zo haarscherp voor de geest.

1633

02:08:59,120 --> 02:08:59,710

Precies.

1634

02:08:59,710 --> 02:09:06,089

Dat kan ik uittekenen. Moet u luisteren. Er was mij een barak aangewezen, in die en die

1635

02:09:06,089 --> 02:09:12,321

barak moet je slapen. Oké. Ik heb dat verhaal verteld van die Blokälteste. Allemaal

1636

02:09:12,321 --> 02:09:18,627

niet belangrijk. Ik loop 's avonds, ik kende daar niemand. Ik ben alleen gekomen, ik

1637

02:09:18,627 --> 02:09:24,933

kende niemand. Ik had althans nog geen bekende ontmoet. Ik loop daar in dat kamp rond,

1638

02:09:24,933 --> 02:09:30,506

de eerste avond en ik loop zo langs dat hek, het hek wat onder stroom stond.

1639

02:09:30,800 --> 02:09:31,140

Ja.

1640

02:09:31,140 --> 02:09:36,629

Die omheining. Je had een prikkeldraadomheining, twee stuks. Daartussenin had je een strook

1641

02:09:36,629 --> 02:09:41,817

gras, een meter of zes. Beide omheiningen stonden onder dodelijke stroom. Nou, ik loop

1642

02:09:41,817 --> 02:09:47,187

zo langs dat draad, je mocht er niet te dichtbij komen, want dan werd er meteen geschoten

1643

02:09:47,187 --> 02:09:52,495

vanuit die torens, maar die weg nam ik en ik loop daar rond en ik zie om te beginnen dat

1644

02:09:52,495 --> 02:09:56,718

vuur uit die crematoria, die hebben dag en nacht gewerkt, let wel, dag

1645

02:09:56,960 --> 02:10:02,639

en nacht gewerkt. Er zaten twee schoorstenen op, op ieder crematorium. Daar kwamen vier meter hoge

1646

02:10:02,639 --> 02:10:08,203

vlammen uit en als je dan 's avonds daar loopt, nou, dan zie je ze heel goed en het eerste wat

1647

02:10:08,203 --> 02:10:13,940

ik gevraagd heb toen ik in het kamp was: waar is de rest van de transport gebleven? Want ik was die

1648

02:10:13,940 --> 02:10:19,504

twintig procent, maar ik was nieuwsgierig waar die tachtig procent was gebleven. En toen werd er

1649

02:10:19,504 --> 02:10:25,299

nooit gezegd 'die zijn vergast' door andere gevangenen. Die term is nooit gebruikt, die heb ik nooit

1650

02:10:25,299 --> 02:10:29,820

gehoord. Ze zeiden altijd: zie je die schoorstenen, de Kamine hè, heette dat,

1651

02:10:30,110 --> 02:10:35,360

zie je die schoorstenen? Ja. Zie je die vlammen? Ja. Nou, zo zijn ze gegaan. Met

1652

02:10:35,360 --> 02:10:40,544

andere woorden, ze zijn verbrand. Dus ik wist wat er gebeurd was. Dat is één.

1653

02:10:40,610 --> 02:10:43,350

Herinner je je nog het moment?

1654

02:10:43,780 --> 02:10:44,630

Dat ik dat hoorde? Ja.

1656

02:10:44,630 --> 02:10:46,440

Ja, daar was ik erg van onder de indruk.

1657

02:10:46,440 --> 02:10:50,020

Kan je me dat vertellen?

1658

02:10:51,360 --> 02:10:53,230

Ja, mag ik dit verhaal even afmaken?

1659

02:10:53,230 --> 02:10:53,590

Ja.

1660

02:10:53,590 --> 02:11:00,736

Want ik ben dus 's avonds gaan lopen en toen was ik dus al ergens van op de hoogte. Dus ik loop langs

1661

02:11:00,736 --> 02:11:07,606

dat hek, toen zie ik -en dat had ik nog nooit gezien, en let wel, ik was geen groentje meer, ik had

1662

02:11:07,606 --> 02:11:14,406

toch al zeven maanden in Vught gezeten, ik had toch al vier maanden in Westerbork gezeten, ik wist

1663

02:11:14,406 --> 02:11:21,553

wat een kamp was- ik loop langs dat draad, op gepaste afstand, en ik zag diverse mensen en ik heb groot

1664

02:11:21,553 --> 02:11:28,353

respect voor die mensen. Wat hadden die gedaan? Die waren niet opgewassen tegen het strenge regime

1665

02:11:28,353 --> 02:11:35,292

wat je had in Auschwitz-Birkenau, en die namen een aanloopje, of die hadden een aanloopje genomen en

1666

02:11:35,292 --> 02:11:42,439

die waren op dat elektrische draad gesprongen. Dat vond ik zo'n moedige daad van die mensen. Achteraf

1667

02:11:42,439 --> 02:11:49,516

hoor, op dat moment was ik verschrikkelijk geschokt, want dat had ik nog nooit gezien, want die bleven

1668

02:11:49,516 --> 02:11:56,594

in de meest vreemde houdingen aan dat draad hangen. Dat maakt een enorme indruk als je daar plotseling

1669

02:11:56,594 --> 02:12:03,463

mee geconfronteerd wordt. Dat wist ik. Ik wist dus dat die mensen vergast en verbrand waren. Ik zag

1670

02:12:03,463 --> 02:12:10,610

die mensen daar tegen dat prikkeldraad op. Ik had bovendien geen waardigheid meer. Weet u wat ik bedoel

1671

02:12:10,610 --> 02:12:17,549

met waardigheid? De eerste de beste SS'er die naar je toekwam, en die grapjes hadden ze vaak hoor,

1672

02:12:17,549 --> 02:12:24,488

als het bijvoorbeeld net aan het dooien was of dat er een modderplas lag of zo, dan stond je daar en

1673

02:12:24,488 --> 02:12:31,427

dan zeiden ze plotseling: hinleggen, wammes, en dan ging je plat. Aufstehen, hinlegen. In die rotzooi

1674

02:12:31,427 --> 02:12:38,504

hè, hoe meer rotzooi, sneeuw of wat dan ook, hoe meer er lag, hoe mooier. Hinlegen, aufstehen.
Vonden

1675

02:12:38,504 --> 02:12:45,304

ze leuk. Leuk spelletje voor hun. Of het was bijvoorbeeld eh, robben. Robben wil zeggen dat je ook

1676

02:12:45,304 --> 02:12:52,174

plat gaat, maar dat je dan met je ellebogen moet voortbewegen, alleen met je ellebogen, begrijp je?

1677

02:12:52,174 --> 02:12:59,043

Nou, dat zijn die spelletjes die ze prachtig vonden. Om kort te gaan, ik liep daar dus, ik had geen

1678

02:12:59,043 --> 02:13:05,843

waardigheid meer. Als je zo door de modder moet kruipen voor zo'n rotzak, dan begrijpt u wel dat

1679

02:13:05,843 --> 02:13:12,713

van waardigheid niks meer bestaat. Je had geen naam meer, want je was een nummer. Je had het nummer

1680

02:13:12,713 --> 02:13:19,513

zelfs ingetatoeëerd op je arm en het nummer hier. Je bezat helemaal niks meer, niets maar dan ook

1681

02:13:19,513 --> 02:13:26,937

helemaal niets meer en ja, als je al deze emoties bij elkaar krijgt, daarom zei ik u, ik kan het uittellen,

1682

02:13:26,937 --> 02:13:33,945

en dat is volkomen nieuw voor je, een ontzuivering. U weet, ik had graag gedeporteerd willen worden,

1683

02:13:33,945 --> 02:13:40,884

omdat ik dacht verenigd te zullen worden met mijn ouders en mijn broer. Nou, die hoop kon je dan ter

1684

02:13:40,884 --> 02:13:47,823

plekke al opgeven en ja, ik heb me nooit de illusie gemaakt dat mijn ouders of mijn broer het zouden

1685

02:13:47,823 --> 02:13:55,247

overleven. Als je die rotzooi één keer hebt meegemaakt, dan eh, nou ja. Ik heb me twee dingen voorgenomen

1686

02:13:55,247 --> 02:14:02,186

die avond: niet meer emotioneel raken, me laten raken, want dat is natuurlijk de bedoeling in zo'n

1687

02:14:02,186 --> 02:14:09,125

kamp en het tweede, proberen te overleven. Niet dat je daarmee meer kans maakt, maar ik dacht nog in

1688

02:14:09,125 --> 02:14:16,064

mijn kinderlijkheid, die mensen hier in dat kamp, die zijn allemaal gek geworden. Daarbuiten zal het

1689

02:14:16,064 --> 02:14:23,280

wel anders zijn, daar zullen wel normale mensen zijn. Ik wil vertellen wat hier gebeurd is. Niet wetende

1690

02:14:23,280 --> 02:14:30,497

dat ik ooit nog eens een keer lezingen zou gaan houden, maar dat heb ik me die avond voorgenomen, zoveel

1691

02:14:30,497 --> 02:14:37,644

mogelijk op mezelf blijven, niet bevriend raken met iemand, mezelf zoveel mogelijk isoleren en proberen

1692

02:14:37,644 --> 02:14:40,488

te overleven voor zover dat mogelijk is.-

1693

02:14:42,640 --> 02:14:44,490

Vanwaar die strategie van isoleren?

1694

02:14:44,490 --> 02:14:46,010

Nou, omdat het, je

1695

02:14:46,010 --> 02:14:47,360

bent zo kwetsbaar.

1696

02:14:47,400 --> 02:14:47,870

Dat wist je al?

1697

02:14:47,870 --> 02:14:48,020

Ja.

1698

02:14:48,020 --> 02:14:49,460

Je was zestien.

1699

02:14:49,460 --> 02:14:51,740

Ja. Ik was zeventien.

1700

02:14:51,740 --> 02:14:53,550

Maar je had dat bedacht?

1701

02:14:53,550 --> 02:14:54,700

Ja. Dan word je kwetsbaar.

1702

02:14:54,700 --> 02:14:58,610

Had je dat van Vught geleerd?

1703

02:14:58,610 --> 02:15:05,378

Ik weet niet hoe dat bij me opkwam, maar ik weet dat je dan kwetsbaar bent, hoe meer mensen je kent.

1704

02:15:05,378 --> 02:15:12,214

Ik was er alleen gekomen en ik wou er ook alleen blijven en alleen zien te overleven om ooit nog eens

1705

02:15:12,214 --> 02:15:18,779

een keer te vertellen wat mensen elkaar kunnen aandoen. En dat is heel grappig, maar dat is echt,

1706

02:15:18,779 --> 02:15:25,616

het is eigenlijk een vorm van naïviteit, een klein beetje. Want ik dacht, de mensen buiten het kamp,

1707

02:15:25,616 --> 02:15:32,181

de eerste dag dat ik daar was, die zijn anders, want eigenlijk kwam ik, Vught en Westerbork oké,

1708

02:15:32,181 --> 02:15:38,949

je zat daar in het kamp, maar ik kwam uit een normale wereld, dus ik dacht, het zijn normale mensen.

1709

02:15:38,949 --> 02:15:45,785

Later als je volwassen bent, dan zie je dat die mensen, die volwassen mensen, het gros deugt ook niet

1710

02:15:45,785 --> 02:15:52,554

voor een halve cent, maar dat is een andere zaak, want dat wist ik toen nog niet. Dus toen dacht ik,

1711

02:15:52,554 --> 02:15:59,255

ik moet dat naar buiten kunnen brengen wat hier gebeurt, dat is helemaal niet normaal meer. Begrijp

1712

02:15:59,255 --> 02:16:05,820

je wel? Ja, in de loop der tijden heb ik wel gemerkt dat het anders in elkaar zit. Maar die avond

1713

02:16:05,820 --> 02:16:12,521

werd je dus geconfronteerd met alles wat je maar [zucht], laat ik zeggen, iedere waarde om te leven

1714

02:16:12,521 --> 02:16:19,222

ontbrak. De enige waarde voor mij om te blijven leven, dat was wat ik net zei: vertel ooit wat hier

1715

02:16:19,222 --> 02:16:25,922

gebeurt, schandalig als het is. En het gekke was, toen ik terugkwam, eindelijk in Nederland weer na

1716

02:16:25,922 --> 02:16:32,961

zoveel jaar, zoveel maanden, toen wou niemand erover praten. Als je dus zei, ik heb in het kamp
gezeten,

1717

02:16:32,961 --> 02:16:39,730

dan zeiden ze, nou ja, maar, pff, wij hebben hier de Hongerwinter gehad, we hebben ook nogal wel wat

1718

02:16:39,730 --> 02:16:46,566

meegemaakt. Natuurlijk hebben die mensen wat meegemaakt, maar ze hadden er geen oren naar om
nog meer

1719

02:16:46,566 --> 02:16:53,334

ellende te horen in het algemeen. Dus ik heb, pfff, ik heb er eigenlijk na de oorlog nooit meer over

1720

02:16:53,334 --> 02:16:59,967

gesproken, tot ongeveer vijftien, zestien jaar terug. Toen ben ik er pas mee begonnen. Toen ben ik

1721

02:16:59,967 --> 02:17:01,321

er pas mee begonnen.

1722

02:17:02,540 --> 02:17:03,570

Ook niet tegen haar?

1723

02:17:03,570 --> 02:17:09,237

Wel tegen mijn vrouw. Mijn vrouw was overal van op de hoogte. Mijn dochter niet. Ik heb nooit

1724

02:17:09,237 --> 02:17:14,966

met mijn dochter over de oorlog gesproken. Ik heb er nooit over gesproken. Dat neemt niet weg,

1725

02:17:14,966 --> 02:17:20,816

ik heb daar verscheidene redenen voor gehad hoor. Ik zal u er een paar vertellen waarom ik nooit

1726

02:17:20,816 --> 02:17:26,545

over de oorlog met haar heb gesproken. Ten eerste houdt ze zielsveel van haar vader, en als ik

1727

02:17:26,545 --> 02:17:32,334

haar ga vertellen, die dingen, zoals je vernederd bent en ja, wat er allemaal gebeurd is en wat

1728

02:17:32,334 --> 02:17:38,063

je hebt meegemaakt, dat is voor een kind, denk ik dan altijd bij mezelf, iets verschrikkelijks

1729

02:17:38,063 --> 02:17:43,974

om te horen. Je gaat haar dan opvoeden en je hebt kans dat er van allerlei dingen uit voortkomen.

1730

02:17:43,974 --> 02:17:48,423

Zo zag ik het. Er zijn ook veel mensen die het heel anders hebben gedaan.

1731

02:17:48,423 --> 02:17:48,850

Ja.

1732

02:17:48,850 --> 02:17:55,202

Er was nog een tweede reden dat ik haar dat niet wou vertellen. Ik wou dat kind niet in haat opvoeden,

1733

02:17:55,202 --> 02:18:01,679

weet u? En nou, en als je nou het resultaat van die opvoeding wilt weten, het is een moordkind geworden,

1734

02:18:01,679 --> 02:18:07,906

geweldig fijn kind, alleen, ze heeft een hekel aan Duitsers, een haat aan Duitsers, dat is niet voor

1735

02:18:07,906 --> 02:18:14,134

te stellen. Want ze heeft natuurlijk haar scholing gehad, enzovoorts, dus ze weet natuurlijk precies

1736

02:18:14,134 --> 02:18:20,362

wat er wel gebeurd is. Maar ze wil het niet van haar eigen vader horen, dat je eigen vader dat heeft

1737

02:18:20,362 --> 02:18:26,652

meegemaakt. Daarom ben ik dus pas vijftien jaar geleden, toen was ze inmiddels volwassen en getrouwd,

1738

02:18:26,652 --> 02:18:32,755

of ietsje langer, zestien, zeventien jaar geleden, begonnen me te uiten, weet u wel. Er is ook een

1739

02:18:36,554 --> 02:18:36,554

boek geschreven, weet je. En ben ik ook lezingen gaan houden.

1740

02:18:36,990 --> 02:18:36,990

Zullen we even het boek opnemen?

1741

02:18:36,990 --> 02:18:37,900

Wat zegt u?

1742

02:18:37,900 --> 02:18:52,500

Misschien moeten we even het boek opnemen? Dat kan zo. Nou, oké.

1743

02:18:52,500 --> 02:18:59,250

Ik heb trouwens ook een eigen website, heb ik ook al jaren en jaren. Ik heet Robert Cohen,

1744

02:18:59,250 --> 02:19:05,925

dat weet u, maar iedereen, eh, afkorting is Rob Cohen, dus als je robcohen.nl intikt, dan

1745

02:19:05,925 --> 02:19:11,700

krijgt u een website en die heeft zoiets van elf, twaalf, dertien pagina's.

1746

02:19:11,850 --> 02:19:16,870

Ik heb het al gezien. Rob, we gaan terug naar Auschwitz.

1747

02:19:17,390 --> 02:19:19,370

Ja, oké.

1748

02:19:19,370 --> 02:19:26,370

Ik heb je gevraagd: wanneer hoorde je het? Wanneer wist je het?

1749

02:19:26,370 --> 02:19:28,290

Eh, dat is

1750

02:19:28,290 --> 02:19:30,770

Wie zei het tegen je voor het eerst, dat moment.

1751

02:19:30,770 --> 02:19:38,876

Ja, nou, dat zal ik u vertellen. Om te beginnen, nadat ik zag wat er in Auschwitz gebeurde

1752

02:19:38,876 --> 02:19:46,622

was ik voor mezelf al zeker dat mijn ouders en mijn broer het niet zouden overleven of

1753

02:19:46,622 --> 02:19:54,458

er zou een wonder moeten gebeuren. Dus toen ik uiteindelijk in Amsterdam kwam, via heel

1754

02:19:54,458 --> 02:20:02,024

veel omzwervingen weer in Amsterdam kwam, bij vrienden van mijn ouders; nee, ik kwam

1755

02:20:02,024 --> 02:20:07,969

in Amsterdam, kreeg op het station vijftwintig gulden uitgereikt

1756

02:20:08,480 --> 02:20:12,962

en voor de rest, dahag met je handje. En ik had geen huis, ik had helemaal niks meer en ik

1757

02:20:12,962 --> 02:20:17,545

denk, waar moet ik naartoe? Want dat wist ik natuurlijk niet. Ik denk, ik ga maar lopen naar

1758

02:20:17,545 --> 02:20:21,480

dat huis waar ik gewoond heb, wel wetende dat er nu andere mensen zouden wonen.

1759

02:20:21,580 --> 02:20:22,090

Ja.

1760

02:20:22,090 --> 02:20:27,750

Wat inderdaad het geval was, en die je er natuurlijk niet uit kan zetten, want dat is te gek voor woorden,

1761

02:20:27,750 --> 02:20:33,144

maar afgezien daarvan. Ik loop op weg naar huis toe via de Zeedijk. Ik kom op de Zeedijk tegen meneer

1762

02:20:33,144 --> 02:20:38,485

Lups. Die naam zegt u niks, maar als ik zeg dat het de vader van de jeugdherberg was, dat zegt u wel

1763

02:20:38,485 --> 02:20:43,826

wat. Ik ben niet zo vlak na de oorlog teruggekomen, maar heb er wat langer over gedaan, omdat ik nog

1764

02:20:43,826 --> 02:20:49,380

hele andere dingen heb gedaan. Toen kom ik tegen op de Zeedijk meneer Lups, de vader van de jeugdherberg

1765

02:20:49,380 --> 02:20:54,720

en die ziet mij en die schrikt zich dood. Ja, ik zeg, schrikt zich dood, maar die schrok enorm, want

1766

02:20:54,720 --> 02:21:00,168

die dacht dat ik ook dood was, net zoals alle anderen, want de mensen die niet teruggekomen waren, die

1767

02:21:00,168 --> 02:21:05,989

waren zeer waarschijnlijk dood. Daar was geen officieel bericht van, maar nou ja, ik had het zelf meegemaakt,

1768

02:21:05,989 --> 02:21:11,490

ik ging van mezelf daarvan uit. Hij ziet me, hij liep tegenovergestelde richting van mij en kwam meteen

1769

02:21:11,490 --> 02:21:16,777

naar me toe, sloeg zijn arm om me heen: god, jongen, dat jij het overleefd hebt, wat geweldig leuk,

1770

02:21:16,777 --> 02:21:22,491

enzovoorts, je gaat met me mee naar huis toe, naar de jeugdherberg. En daar zat zijn vrouw en zijn dochter,

1771

02:21:22,491 --> 02:21:27,832

enzovoorts. En ik durfde die man niet te vragen, gek, ik wist dat het zo was, maar ik durfde die man

1772

02:21:27,832 --> 02:21:33,279

niet te vragen: heb je nog iets gehoord van mijn broer of van mijn ouders. Hij sprak er met geen woord

1773

02:21:33,279 --> 02:21:35,255

over en ik durfde het niet te vragen.

1774

02:21:35,950 --> 02:21:42,287

We zijn naar die jeugdherberg toegegaan, daar woonden ze dus ook, in de jeugdherberg en over koetjes

1775

02:21:42,287 --> 02:21:48,498

en kalfjes en overal over gesproken en ik durfde het maar steeds niet te vragen en zij zeiden maar

1776

02:21:48,498 --> 02:21:54,582

steeds niks. Uiteindelijk heb ik het gevraagd en dat heeft misschien wel een uur geduurd en toen

1777

02:21:54,582 --> 02:22:00,793

zeiden ze: nee, we hebben niks van ze gehoord, we weten het niet, maar we weten wel dat je oom nog

1778

02:22:00,793 --> 02:22:06,878

in leven is. Dat was een broer van mijn vader die gemengd gehuwd was, weet u wel, heb ik aan het

1779

02:22:06,878 --> 02:22:13,025

begin verteld. Was gemengd gehuwd. Nou, [zucht] daar ben ik naartoe gegaan en ik ben daar niet zo

1780

02:22:13,025 --> 02:22:19,616

lang geweest. Toen ben ik op kamers gaan wonen en toen ben ik bij haar in huis gekomen, op logeerkamers.

1781

02:22:19,616 --> 02:22:25,891

Uiteindelijk zijn we verloofd, getrouwd. Ik weet niet precies wanneer ik het officieel gehoord heb,

1782

02:22:25,891 --> 02:22:32,038

maar ik denk dat het is geweest 1945 of 1946 dat ik een officieel papier kreeg van het Rode Kruis

1783

02:22:32,038 --> 02:22:38,186

waarop stond dat mijn vader en moeder en broer vermoord waren in Sobibor, met datum en al. En dat

1784

02:22:38,186 --> 02:22:44,270

papier, ik heb me rot gezocht om dat te vinden, maar kan ik niet vinden, kan het nergens vinden.

1785

02:22:44,270 --> 02:22:47,502

Ik moet het hebben, maar ik kan het nergens vinden.

1786

02:22:48,800 --> 02:22:53,670

Daar heb ik het toen officieel gehoord. Het was geen

1787

02:22:53,670 --> 02:22:58,446

verrassing meer voor me natuurlijk, dat is logisch.

1788

02:22:58,590 --> 02:23:03,630

Mijn vraag was een andere. Ik heb je bewust niet onderbroken, omdat dit hartstikke belangrijk is.

1789

02:23:03,630 --> 02:23:04,630

Ja.

1790

02:23:04,630 --> 02:23:09,243

Mijn vraag was, je was in Auschwitz de eerste dag en op een gegeven ogenblik

1791

02:23:09,243 --> 02:23:13,129

heb je je iets gerealiseerd, dat dat vuur, dat dat mensen waren.

1792

02:23:13,190 --> 02:23:15,850

Ja, nou dat heb ik net gezegd.

1793

02:23:15,850 --> 02:23:17,560

Maar dat moment, kan je je dat herinneren?

1794

02:23:17,560 --> 02:23:24,291

Ja, dat moment, dat is een moment geweest dat ik inderdaad gebroken ben, om dat zo maar eens te

1795

02:23:24,291 --> 02:23:31,732

zeggen. Ik heb altijd geprobeerd, dat zei ik net al, om mezelf te isoleren, alleen uit veiligheidsoogpunt

1796

02:23:31,732 --> 02:23:39,030

al, enzovoorts. Ik vond dat prettig. Ik denk, ik dop mijn eigen boontjes wel. Ik heb ook nooit gehuild.

1797

02:23:39,030 --> 02:23:46,046

Ook als ik een lezing of wat dan ook geef, ik probeer altijd, en dat is me negenennegentigdriekwart

1798

02:23:46,046 --> 02:23:52,848

procent altijd gelukt, om geen emoties te tonen, bewust. Als ik alleen ben wil ik daar overigens

1799

02:23:52,848 --> 02:23:57,525

wel eens aan toegeven, maar dan moet ik echt helemaal alleen zijn.

1800

02:23:57,525 --> 02:23:57,880

Ja.

1801

02:23:57,880 --> 02:24:05,724

Maar die avond ben ik inderdaad gebroken, want toen wist ik dus, nou, ik wist het niet zeker, maar

1802

02:24:05,724 --> 02:24:13,489

ik dacht: ook mijn ouders en mijn broer. Ik dacht dat ze ook naar Auschwitz waren gegaan. Ik wist

1803

02:24:13,489 --> 02:24:21,814

niet dat er meerdere lagere waren, dus ik dacht dat zij daar ook vermoord waren, maar dat bleek achteraf

1804

02:24:21,814 --> 02:24:29,579

dan Sobibor te zijn geweest. En die andere mensen, die tachtig procent, die daar ook eventjes die

1805

02:24:29,579 --> 02:24:37,344

ovens ingestopt waren, daar vermoord waren. En die mensen die ik daar zag hangen, enzovoorts, aan

1806

02:24:37,344 --> 02:24:45,189

dat draad, al die dingen die ik net genoemd heb. Ja, toen heb ik inderdaad een beetje, toen heb ik

1807

02:24:45,189 --> 02:24:53,034

echt gehuild, ja, in mijn eentje, ja. Dat is een heel emotioneel moment geweest. Wat ik altijd, ik

1808

02:24:53,034 --> 02:25:01,519

zeg het nogmaals, altijd probeer te onderdrukken [hoest]. Nou ja, ik ben dus in dat Kanada terechtgekomen.

1809

02:25:01,519 --> 02:25:09,204

Ik heb het dus relatief gezien, naar omstandigheden gezien, goed gehad de laatste maanden, omdat

1810

02:25:09,204 --> 02:25:17,449

ik in dat Kanada-Kommando zat. Ik zal u iets vertellen uit dat Kanada-Kommando. Het is niet te geloven.

1811

02:25:17,449 --> 02:25:25,134

Er is een Hauptscharführer geweest, die werkte ook in het Kanada-Lager en die Hauptscharführer

1812

02:25:25,134 --> 02:25:32,899

heette Moll, Hauptscharführer Moll, dubbel I. Die is later benoemd, dus onderscheiden, bevorderd

1813

02:25:32,899 --> 02:25:40,824

tot Unterscharführer. Die is later geworden commandant van alle vier de crematoria om te beginnen,

1814

02:25:40,824 --> 02:25:48,749

promotie gemaakt. Dit is een moordenaar geweest, daar heeft u geen idee van. Daar heeft u geen idee

1815

02:25:48,749 --> 02:25:56,513

van. Die vent, nou ja, het is niet te vertellen allemaal. Die vent is later vermoord in Gleiwitz,

1816

02:25:56,513 --> 02:26:04,598

door de Joden. Gleiwitz was het eerstvolgende lager waar we naartoe zijn gelopen toen er geëvacueerd

1817

02:26:04,598 --> 02:26:13,484

werd. Die vent is daar vermoord door de Joden, maar dat terzijde. Ik heb u nu verteld wie die
Hauptscharführer

1818

02:26:13,484 --> 02:26:21,809

was. Ik heb u ook verteld dat ik graag musicus wou worden en dat ik aardig viool kon spelen, enzovoorts.

1819

02:26:21,809 --> 02:26:29,574

Komt op een gegeven ogenblik in het Kanada-Lager een SS'er naar binnen en die zegt, wie wil bij

1820

02:26:29,574 --> 02:26:37,499

ons 's avonds in de kantine spelen? Nou hadden ze dus een kantine bij het SS, waar de SS sliepen.

1821

02:26:37,499 --> 02:26:45,424

Was een hele grote kantine, was een heel groot gebouw, staat er nog steeds. Maar, er was maar één

1822

02:26:45,424 --> 02:26:52,869

Lager, want het hele grote Auschwitz-Birkenau was onderverdeeld in allemaal kleine Lagertjes-

1823

02:26:54,470 --> 02:26:54,570

Ja.

1824

02:26:54,570 --> 02:27:01,442

A, B, C, D, E, F, G, H. Nou ja, enzovoorts, enzovoorts. En één van die onderverdeelde Lagers was

1825

02:27:01,442 --> 02:27:08,454

het Kanada-Lager en één van die onderverdeelde lagers was bijvoorbeeld waar de crematoria stonden.

1826

02:27:08,454 --> 02:27:15,327

Vier, vijf stonden in een apart Lager en twee en drie en één, crematorium één, maar dat is een

1827

02:27:15,327 --> 02:27:22,059

heel kleintje, dat is afgebroken, stond ook apart. Maar goed, er waren er dus vier. En nou is er

1828

02:27:22,059 --> 02:27:29,492

maar één Lager geweest waar een SS-kantine stond, één onderverdeeld lager en dat was het Kanada-Lager.

1829

02:27:29,492 --> 02:27:36,154

Daar stonden een klein kantine-tje, uitsluitend voor de SS natuurlijk, niet voor de gevangenen.

1830

02:27:36,154 --> 02:27:42,956

Die SS'er komt binnen en die zegt, wie van jullie wil 's avonds bij ons in de kantine spelen?

1831

02:27:42,956 --> 02:27:49,829

Toen heb ik gezegd: ik, en er was nog iemand die dat deed, dat was een Pool, die speelde accordeon

1832

02:27:49,829 --> 02:27:56,701

en daar hebben wij dus 's avonds soms wel drie, vier keer in de week, 's avonds in die kantine

1833

02:27:56,701 --> 02:28:03,433

gespeeld. Het gevolg is geweest dat ze mij kenden, want als je dus speelt daar, samen met zo'n

1834

02:28:03,433 --> 02:28:10,165

accordeon, en je komt daar vaak in die kantine, dan weten ze wie je bent. Wat heb ik nou gedaan?

1835

02:28:10,165 --> 02:28:17,529

Wat heb ik nou gedaan? In het Kanada-Kommando heb ik op een gegeven ogenblik -we moesten alles fouilleren

1836

02:28:17,529 --> 02:28:24,681

en alles sorteren- ik had op een gegeven ogenblik een heel doosje vol met sieraden, echt met sieraden,

1837

02:28:24,681 --> 02:28:31,624

waardevol. Dat gunde je niet aan die Duitsers. En wij hadden ook altijd iemand op wacht staan, want

1838

02:28:31,624 --> 02:28:38,496

in dat Kanada-Kommando, daar was niet constant SS-bewaking in de barak, maar alleen, ze liepen wel

1839

02:28:38,496 --> 02:28:39,268

patrouille,

1840

02:28:41,120 --> 02:28:46,522

dus ze kwamen plotseling met twee of drie SS'er naar binnen, vaak met honden en dan keken

1841

02:28:46,522 --> 02:28:52,162

ze of er goed gewerkt werd en dan gingen ze weer weg, klaar. Wat hebben wij dus gedaan, altijd,

1842

02:28:52,162 --> 02:28:57,802

en dat is heel vaak gebeurd, hebben we een wachtpost uitgezet en die keek alleen of er SS'ers

1843

02:28:57,802 --> 02:29:03,264

aankwamen, of die patrouille er aankwam. En kwam die eraan, dan werd er geroepen: wago waga,

1844

02:29:03,264 --> 02:29:08,844

dat is een Pools woord voor attentie, opletten of ze riepen: vingtdeux, vingtdeux betekent wel

1845

02:29:08,844 --> 02:29:14,306

tweeëntwintig, maar in plat Frans betekent dat ook opletten, attentie en dan wisten wij dus

1846

02:29:14,306 --> 02:29:19,709

dat de SS eraan kwam en dan werkten we dus goed. Nou, op het moment dat het veilig was, dat

1847

02:29:19,709 --> 02:29:23,924

wil zeggen dat er dus geen patrouille aankwam, heb ik zo'n doosje met

1848

02:29:24,340 --> 02:29:26,070

Sieraden.

1849

02:29:26,070 --> 02:29:32,950

ja, met sieraden genomen, heb ik de barak uitgedaan. Kijk, die barakken zijn rechthoekig

1850

02:29:33,360 --> 02:29:40,007

en ik wou het tussen de barakken begraven, was ook een beetje struikgewas, en ik wou het tussen die

1851

02:29:40,007 --> 02:29:46,923

barakken begraven. Denk niet dat ik de enige was die dat deed, er zijn meerderen die dat gedaan hebben,

1852

02:29:46,923 --> 02:29:53,705

dus het was niks bijzonders. Maar in ieder geval, ik loop die barak uit en dan heeft zo'n barak een

1853

02:29:53,705 --> 02:30:00,353

rechte hoek, hè, en je kan niet kijken of er om de hoek een SS-er aankomt. Ik kom bij die hoek, ga

1854

02:30:00,353 --> 02:30:07,135

die hoek om en precies aan de andere kant van die hoek komt die bewuste Hauptscharführer Moll aan en

1855

02:30:07,135 --> 02:30:14,051

die zegt tegen mij: wat heb jij daar? En dan, je springt in de houding, enzovoorts en ik had dat doosje

1856

02:30:14,051 --> 02:30:20,833

vast en dan kan je niet zeggen natuurlijk 'heb je niks mee te maken'. Dus ik doe dat ding open en hij

1857

02:30:20,833 --> 02:30:27,547

ziet al die sieraden liggen, kan je nagaan, zo'n moordenaar, er zijn geen menselijke termen om die

1858

02:30:27,547 --> 02:30:34,262

man te beschrijven. Hij zegt tegen mij, en dat is ongelooflijk, het is een ongelooflijk verhaal, als

1859

02:30:34,262 --> 02:30:41,044

ik het zelf vertel kan ik het niet geloven, het is echt, echt gebeurd, hij zegt tegen mij: dat had ik

1860

02:30:41,044 --> 02:30:47,826

van jou nooit verwacht. Dat zei die. Hij heeft me met geen vinger aangeraakt, geen vinger aangeraakt.

1861

02:30:47,826 --> 02:30:54,608

Ik heb het terug moeten brengen naar de barak en ik heb er nooit meer wat van gehoord. Weet u nog dat

1862

02:30:54,608 --> 02:31:01,322

ik in die barak speelde? Dat was het voordeel, dat hij me kende. Hij heeft me niet aangeraakt en hij

1863

02:31:01,322 --> 02:31:08,037

heeft dingen gedaan, u houdt het niet voor mogelijk, u houdt het niet voor mogelijk! Nou, dat wil ik

1864

02:31:08,037 --> 02:31:14,752

dan ook wel vertellen uit het Kanada-Kommando. In het Kanada-Kommando was natuurlijk een leven, niet

1865

02:31:14,752 --> 02:31:21,534

te vergelijken met toen ik in het Arbeitslager, in het D-Lager zat. Dat was een honds leven. Maar wij

1866

02:31:21,534 --> 02:31:28,383

in de Kanada hadden prima ondergoed aan, bijvoorbeeld. Kijk, ik ben in Auschwitz gebleven tot ongeveer

1867

02:31:28,383 --> 02:31:35,098

twintig, eenentwintig, ik ben één van de laatste transporten geweest die Auschwitz heeft verlaten.

1868

02:31:35,098 --> 02:31:41,879

Waarom vertel ik dat? Kijk, de laatste dagen van Auschwitz is een chaos geweest. Zo goed als het kamp

1869

02:31:41,879 --> 02:31:48,661

aanvankelijk was, de laatste dagen was een chaos en voor die tijd zijn ze er al mee begonnen, denk ik

1870

02:31:48,661 --> 02:31:55,443

-juli, want ze wisten dat ze die oorlog- hebben ze gewoon duizend man aangewezen, [maakt fluitgeluid]

1871

02:31:55,443 --> 02:32:02,158

lopen! De bewuste dodenmars. En daar had de SS nog de brutaliteit om hun bagage te laten dragen door

1872

02:32:02,158 --> 02:32:03,702

de gevangenen, weet je?

1873

02:32:05,180 --> 02:32:05,800

Ja.

1874

02:32:05,800 --> 02:32:12,966

Die uitgemergelde mensen. Kijk, je moet mij niet rekenen. Toen ik geëvacueerd was, was ik goed

1875

02:32:12,966 --> 02:32:20,133

doorvoed. Ik had zelfs drie worsten bij me, drie worsten had ik bij me. Ja, dat was geen kunst,

1876

02:32:20,133 --> 02:32:27,074

ik kwam uit dat, hoe heet dat, het Kanada-Kommando. En waarom vertel ik dat verhaal nou? Ja,

1877

02:32:27,074 --> 02:32:32,883

dat het zo'n rotzooi was, en ze waren al begonnen met die dodentransporten,

1878

02:32:33,220 --> 02:32:39,629

zo werden ze genoemd, aan te wijzen. En dat is steeds maar doorgedaan en op een gegeven ogenblik

1879

02:32:39,629 --> 02:32:46,172

is het gebeurd dat de mensen die in het Sonderkommando werkten, doordat het zo'n chaos was, zich

1880

02:32:46,172 --> 02:32:52,648

ook onder de andere gevangenen konden mengen, want er moesten mensen aangewezen worden; wat nooit

1881

02:32:52,648 --> 02:32:59,257

de bedoeling is geweest dat die mensen van het Sonderkommando het zouden overleven, want die werden

1882

02:32:59,257 --> 02:33:06,000

iedere drie maanden zelf vergast. Iedere drie maanden werden die zelf vergast. Er zijn diverse mensen

1883

02:33:06,000 --> 02:33:13,077

en ik heb daar documentaires over, te kust en te keur, van mensen die het Sonderkommando hebben overleefd.

1884

02:33:13,077 --> 02:33:19,887

Ze hebben dat proberen te herstellen en toen hebben ze gezegd: mensen die in het Sonderkommando zitten

1885

02:33:19,887 --> 02:33:26,296

moeten austreten, uit de rij [hoest]. Nou, dat hebben ze natuurlijk niet gedaan hè, en die zijn

1886

02:33:26,296 --> 02:33:32,973

dus ook geëvacueerd. Ik ben weggegaan als één van de laatste transporten denk ik, en we zijn gaan

1887

02:33:32,973 --> 02:33:39,515

lopen naar Gleiwitz, zo hoog de sneeuw. Dat was januari. Dat was dus de bewuste Hongerwinter. Nou,

1888

02:33:39,515 --> 02:33:46,993

u weet het, er is een hele strenge winter geweest. Wij zijn gaan lopen en dat lopen is ook iets verschrikkelijks

1889

02:33:46,993 --> 02:33:53,402

geweest. Nogmaals, met mij hoeft niemand medelijden te hebben, ik had goed schoeisel aan. Ik had

1890

02:33:53,402 --> 02:33:55,338

te eten bij me, ik had alles.

1891

02:33:56,140 --> 02:33:56,640

En je was jong.

1892

02:33:56,640 --> 02:34:02,552

En ik was jong. Maar mensen die uit het D-Arbeitslager kwamen, nog geen muzelman, u weet wat

1893

02:34:02,552 --> 02:34:08,786

een muzelman is? Ja, geen muzelmannen, maar moesten dus gaan lopen. Nou, dat konden ze natuurlijk

1894

02:34:08,786 --> 02:34:14,699

niet volhouden, dus als je achteraan de rij kwam, dan kreeg je een nekschot en lieten zo die

1895

02:34:14,699 --> 02:34:20,805

lijken, psst, zo op de weg liggen, provinciale wegen. En later hebben ze dat ietsje, een beetje

1896

02:34:20,805 --> 02:34:27,103

aangepast. Als we dus door een bos kwamen, gingen we even het bos in, daar werden er een stelletje

1897

02:34:27,103 --> 02:34:32,888

gefusilleerd die het slechtste eruitzagen en dan liepen we weer door. Zo ging dat. En waar

1898

02:34:32,888 --> 02:34:38,865

ging je 's avonds naar toe? We liepen op provinciale wegen, hier een boerderijtje, daar een

1899

02:34:38,865 --> 02:34:44,713

boerderijtje en die hebben allemaal van die stallen, die grote, bij zo'n boerderij en dan

1900

02:34:44,713 --> 02:34:48,055

werd zo'n stal gevorderd en daar gingen we dan in.

1901

02:34:48,570 --> 02:34:48,790

Ja.

1902

02:34:48,790 --> 02:34:55,361

En het is wel zo gebeurd, ik heb het zelf niet meegemaakt, maar het mag wel eens verteld worden,

1903

02:34:55,361 --> 02:35:02,001

het is wel eens zo geweest dat niet alle gevangenen 's nachts in zo'n stal konden. Die hebben

1904

02:35:02,001 --> 02:35:08,984

ze dan nat gespoten en dan zeiden ze: ga maar, ga maar wieberen. Nou, die vroren natuurlijk hartstikke

1905

02:35:08,984 --> 02:35:15,624

dood en afgezien daarvan, als ze niet doodvroren, dan werden ze wel door die Polen ontvangen. Nou

1906

02:35:15,624 --> 02:35:22,127

ja, in ieder geval, ik ben gelopen naar Gleiwitz en in Gleiwitz kwam het wonder. Wij zijn op de

1907

02:35:22,127 --> 02:35:28,699

trein gezet. We waren een van de laatste transporten en die Russen kwamen veel sneller dan de SS

1908

02:35:28,699 --> 02:35:35,544

verwacht had en wij zijn toen tien dagen in die treinen gebleven. Dat waren ook open goederenwagens.

1909

02:35:35,544 --> 02:35:42,253

En wat ik nou vertel ben ik niet trots op, maar ik vertel het dan toch maar een keer. Het volgende

1910

02:35:42,253 --> 02:35:49,304

is gebeurd. Wij waren met vijftien man van de Kanada, dus weer zo'n transport van pakweg achthonderd,

1911

02:35:49,304 --> 02:35:56,012

duizend man, maar we waren met vijftien man van de Kanada en we kwamen in Gleiwitz aan en wij zijn

1912

02:35:56,012 --> 02:35:59,435

bij elkaar gebleven als groepje, die vijftien man.

1913

02:36:00,800 --> 02:36:05,980

En we werden ingeladen in een goederenwagon, open goederenwagons, van boven geen dak. Daar

1914

02:36:05,980 --> 02:36:11,102

zijn we tien dagen in gebleven, tien dagen. Let wel, niks te eten, niks te drinken, niks.

1915

02:36:11,160 --> 02:36:12,080

Poolse winter.

1916

02:36:12,080 --> 02:36:18,408

Ja. Nou, het enige voordeel was, het sneeuwde, dus dan heb je te drinken, begrijp je wel? Maar te eten

1917

02:36:18,408 --> 02:36:24,674

hebben we niks gekregen. Wel in Gleiwitz, daar kregen we te eten. Voor mij was het niet erg, ik heb u

1918

02:36:24,674 --> 02:36:31,189

al verteld, ik had drie worsten bij me, maar daar kregen we dus te eten, in Gleiwitz. We werden ingeladen

1919

02:36:31,189 --> 02:36:37,766

in die open goederenwagens en toen zijn we tien dagen in de rondte gereden. We zijn door Tsjecho-Slowakije

1920

02:36:37,766 --> 02:36:43,970

heen gereden, we zijn door Duitsland heen gereden. Ik herinner me nog dat we stonden in Tjecheslowa,

1921

02:36:43,970 --> 02:36:50,981

ja, in Pilsen, in Pilsen stonden we, vlak voor de Singer fabrieken. Ja, dat kon je zien hè, open goederenwagens,

1922

02:36:50,981 --> 02:36:57,186

dus daar kon je met je hoofd bovenuit en toen kwam de locomotief. Waren stoomlocomotieven, die reden

1923

02:36:57,186 --> 02:37:03,452

dus aan die kant, die locomotief en plotseling ging die draaien en dan gingen we weer terug, weet je.

1924

02:37:03,452 --> 02:37:09,781

Dat herinner ik ook nog. Ik herinner me ook nog iets en dat is eigenlijk wel heel grappig, we waren in

1925

02:37:09,781 --> 02:37:13,441

Tsjecho-Slowakije en daar was een spoorbrug, ja? Spoorbrug.

1926

02:37:14,080 --> 02:37:20,164

Maar een spoorbrug alleen voor voetgangers, dus je ging het trappetje op, dan liep je over het spoor

1927

02:37:20,164 --> 02:37:26,310

heen, op die brug, en dan ging je het trappetje weer af en dan kwam je weer op de gewone weg terecht.

1928

02:37:26,310 --> 02:37:32,152

Dus het was niet voor verkeer. En wij stonden om de haverklap stil met die trein. Waarom stonden

1929

02:37:32,152 --> 02:37:38,176

we stil? Alles, alles had voorrang boven een trein met Joden, dat is duidelijk. En wij stonden weer

1930

02:37:38,176 --> 02:37:44,504

stil, maar een gedeelte van de trein stond net onder dat spoorbruggetje en dat stroomde binnen seconden,

1931

02:37:44,504 --> 02:37:50,589

kan ik wel zeggen, vol, want die mensen stonden op die trein en die keken zo naar beneden, die zagen

1932

02:37:50,589 --> 02:37:54,544

zo die ellende van al die goederenwagons. Nou, je kan wel nagaan.

1933

02:37:54,910 --> 02:37:56,900

Wat wil je vertellen?

1934

02:37:56,900 --> 02:37:57,580

Wat zegt u?

1935

02:37:57,580 --> 02:37:58,790

Wat wilde je vertellen? Je was begonnen iets te vertellen.

1936

02:37:59,620 --> 02:38:06,369

Ja, daar kom ik direct op terecht. Die mensen die op die brug stonden, die gooiden van alles naar

1937

02:38:06,369 --> 02:38:13,258

beneden toe. Die gooiden van alles naar beneden toe wat ze maar konden missen, in die treinen. Maar

1938

02:38:13,258 --> 02:38:20,008

de SS zag dat ook natuurlijk en die heeft een salvo afgegeven, niet op die mensen geschoten, maar

1939

02:38:20,008 --> 02:38:27,176

een salvo in de lucht, mitrailleursalvo en toen psst, en toen was de hele brug leeg, maar u kan nagaan,

1940

02:38:27,176 --> 02:38:34,482

toen werd ik dus geëvacueerd. Wat ik nou wou vertellen is het navolgende. Toen wij in die goederenwagons

1941

02:38:34,482 --> 02:38:41,163

zijn geladen in Gleiwitz hebben wij op een gegeven ogenblik met z'n vijftien gezegd tegen de

1942

02:38:41,163 --> 02:38:48,121

rest van die wagon -ik weet niet hoeveel mensen er in zaten, dus laten er nog eens zeventig, tachtig

1943

02:38:48,121 --> 02:38:54,871

man in hebben gezeten- hebben we gezegd: kijk, dit gedeelte van de trein is van ons. Want wij met

1944

02:38:54,871 --> 02:39:01,900

z'n vijftienen, misschien ietsje meer, waren sterker dan de hele rest, dus wij zeiden: dit gedeelte

1945

02:39:01,900 --> 02:39:08,858

is van ons. En wij konden dus languit gaan liggen. Daarom zei ik aan het begin, ik ben er niet trots

1946

02:39:08,858 --> 02:39:15,678

op wat ik nu ga vertellen, begrijpt u wel? Want dat is eigenlijk een rotstreek geweest. Wij hebben

1947

02:39:15,678 --> 02:39:22,428

het ons zo makkelijk mogelijk gemaakt in die trein en wat zich in die trein heeft afgespeeld, dat

1948

02:39:22,428 --> 02:39:29,108

laat zich ook niet vertellen. Ik zal u een paar dingen noemen. Kannibalisme bijvoorbeeld. Mensen

1949

02:39:29,108 --> 02:39:35,927

die stierven, die werden à la minute uitgekleeft, want iedereen verrekte van de kou. Tien dagen en

1950

02:39:35,927 --> 02:39:43,025

ook tien nachten in een open goederenwagon, kan u nagaan. Mensen die overleden waren werden dus meteen

1951

02:39:43,025 --> 02:39:49,706

uitgekleed. Dat niet alleen, die werden aanvankelijk ook nog gebruikt als kussen om met je hoofd

1952

02:39:49,706 --> 02:39:56,803

op te liggen, bijvoorbeeld. Die dingen hebben zich in die trein afgespeeld. En nou ook eventjes zeggen

1953

02:39:56,803 --> 02:40:03,971

waarom we tien dagen in de rondte zijn gereden. We zijn bij diverse Lagers gekomen, bij diverse Lagers.

1954

02:40:03,971 --> 02:40:10,999

En al die concentratiekampen waar wij kwamen, die zeiden dan: we zijn vol, [fluitgeluid] rijden maar.

1955

02:40:10,999 --> 02:40:17,749

Maar uiteindelijk zijn wij terechtgekomen in een kamp dat heette Dora. Dat ligt in het Hartzgebe-

1956

02:40:17,749 --> 02:40:18,097

rgte.

1957

02:40:19,350 --> 02:40:19,950

Ja.

1958

02:40:19,950 --> 02:40:22,030

En daar werden dus

1959

02:40:22,190 --> 02:40:22,990

Ondergrondse gangen.

1960

02:40:22,990 --> 02:40:24,560

Ja, alles ondergronds.

1961

02:40:24,560 --> 02:40:24,660

Ja.

1962

02:40:24,660 --> 02:40:26,660

Ook een heel berucht kamp, Dora.

1963

02:40:26,660 --> 02:40:26,890

Ja.

1964

02:40:26,890 --> 02:40:31,495

Niet zo bekend, maar zeer berucht. Daar werd de V1 en de

1965

02:40:31,495 --> 02:40:35,607

V2 geassembleerd en werden zelfs V2's afgeschoten.

1966

02:40:36,760 --> 02:40:36,900

Ja.

1967

02:40:36,900 --> 02:40:41,713

Ja, de V2 werd afgeschoten vanuit Dora. Nou, wat heb ik gedaan daar in

1968

02:40:41,713 --> 02:40:46,321

Dora? Daar heb ik dus tunnels gemaakt, dat is allemaal ondergronds.

1969

02:40:46,321 --> 02:40:46,390

Ja.

1970

02:40:46,390 --> 02:40:53,561

En dat ging als volgt. Denk erom, noodverlichting, dus dat moet je je even indenken, helemaal ondergronds.

1971

02:40:53,561 --> 02:40:59,921

Dan kwamen er eerst burgers, die hadden boormachines bij zich. Die boormachines die waren, nou

1972

02:40:59,921 --> 02:41:06,552

dat waren zulke boormachines, maar daar zat een boor in, die was nog veel langer, die was ongeveer

1973

02:41:06,552 --> 02:41:11,627

één tot één meter tien en die had zo'n diameter. Ja? Zo'n diameter,

1974

02:41:11,910 --> 02:41:18,098

zoals ik nou liet zien, een centimeter of acht. Die boorde overal gaten in het gebergte. Dan werd er

1975

02:41:18,098 --> 02:41:24,348

kruit in gestopt, dan werd er een lontje, een prop ingestopt van hout, houten prop met een lontje. Al

1976

02:41:24,348 --> 02:41:30,598

die gaten werden met elkaar verbonden en dan lieten ze het springen en dan kwamen wij opdraven en dan

1977

02:41:30,598 --> 02:41:36,848

kon je geen hand voor ogen meer zien hoor. Het was al heel schimmig met die noodverlichting, maar dan

1978

02:41:36,848 --> 02:41:43,222

was het grijs. Zoals u daar nou zit en zoals ik hier zit, we zitten pakweg anderhalve meter uit elkaar,

1979

02:41:43,222 --> 02:41:50,029

dan zou ik u niet kunnen zien. Net als het gesprongen was, was het zo een stof rotzooi, dat is onvoorstelbaar.

1980

02:41:50,029 --> 02:41:56,527

Maar goed, dat trekt op een gegeven ogenblik op. En wij moesten dan railsen gaan leggen en als we railsen

1981

02:41:56,527 --> 02:42:02,839

hadden gelegd dan kwamen er lorries. U weet wat een lorrie is? Die heeft vier wielen. De meeste mensen

1982

02:42:02,839 --> 02:42:09,027

weten dat niet, er zit zo'n schuine bak op en die schuine bak kun je kantelen. Wat moesten wij dan

1983

02:42:09,027 --> 02:42:15,215

doen? Dan moesten we die stenen die gesprongen waren en die natuurlijk her en der lagen, die moesten

1984

02:42:15,215 --> 02:42:21,589

we in die lorrie doen en dan wegrijden. Wij werkten in zogenaamde Stollen, Stolle eins, zwei, drie, nou

1985

02:42:21,589 --> 02:42:28,334

ja, en ik had het geluk dat ik op een gegeven moment werd benoemd tot Vorarbeiter. Dat is eigenlijk hetzelfde

1986

02:42:28,334 --> 02:42:31,057

als Kapo, maar Kapootje in het klein spelen.

1987

02:42:32,100 --> 02:42:32,260

Ja.

1988

02:42:32,260 --> 02:42:35,930

Want er waren maar vijftien man in één zo'n gang bezig.

1989

02:42:35,930 --> 02:42:36,740

Ploegleider. Ploegleider.

1990

02:42:36,740 --> 02:42:42,567

Ja, dat is een goede vertaling. Ja. Ik was Vorarbeiter. En dan hoefde je zelf niet te werken en

1991

02:42:42,567 --> 02:42:48,333

ik had altijd een stok bij me natuurlijk, dat hoorde zo en kwam de SS, dan begon ik natuurlijk

1992

02:42:48,333 --> 02:42:54,099

te schelden als wat, van: loss! arbeiten! En eh, nou ja, van alles wat je maar in je hoofd kan

1993

02:42:54,099 --> 02:42:59,804

halen. En dan ging de SS weer weg. Ging goed allemaal. Tot op een gegeven ogenblik, komt weer

1994

02:42:59,804 --> 02:43:05,692

SS, stond net een lorrie vol met stenen en die dingen zijn verrekt zwaar hè, en dan kon het wel

1995

02:43:05,692 --> 02:43:11,581

eens gebeuren dat ze aan het duwen waren, ik hoefde dan zelf niet te werken hè, dat die jongens

1996

02:43:11,581 --> 02:43:16,181

aan het duwen waren, maar ze konden die lorrie niet van hun plaats krijgen,

1997

02:43:16,550 --> 02:43:19,230

want er lag wel eens een steentje op de rails.

1998

02:43:19,230 --> 02:43:19,510

Ja.

1999

02:43:20,650 --> 02:43:23,970

Kijk, als er een steentje op de rails ligt en die lorrie is in gang,

2000

02:43:23,970 --> 02:43:27,241

dan wordt dat pffff, verbrijzeld, maar als hij nog niet in gang is,

2001

02:43:27,290 --> 02:43:31,186

dus stilstaat, probeer hem maar weg te krijgen, je krijgt hem niet van zijn

2002

02:43:31,186 --> 02:43:35,394

plaats af. Dus die jongens aan het duwen en ik aan het schreeuwen: ihr Schweinen!

2003

02:43:35,394 --> 02:43:38,356

en je scheldt ze verrot, want die SS die staat te kijken.

2004

02:43:38,460 --> 02:43:39,800

Moest je ook slaan?

2005

02:43:39,800 --> 02:43:40,580

Wat zegt u?

2006

02:43:40,580 --> 02:43:41,380

Moest je slaan?

2007

02:43:41,380 --> 02:43:46,119

Nee, heb ik niet gedaan. Ik ben eerst aan het schreeuwen gegaan als een gek en toen ben ik gaan

2008

02:43:46,119 --> 02:43:51,009

voelen of er soms een steentje voor een van de wielen lag, want dat gebeurde wel meer. Dus ik voel

2009

02:43:51,009 --> 02:43:55,799

voor het eerste wiel, voelde voor het tweede, voel voor het derde wiel, op dat moment kregen die

2010

02:43:55,799 --> 02:43:59,840

jongens die lorrie in gang en kijk, u kunt het zien, deze vinger die zit vol met,

2011

02:43:59,990 --> 02:44:02,280

die is over het topje heen gereden.

2013

02:44:02,280 --> 02:44:06,240

Ik laat het hier maar even zien, dan ziet u hier een, door de nagel heen loopt een litteken.

2014

02:44:06,240 --> 02:44:06,950

letsje hoger.

2015

02:44:06,950 --> 02:44:08,110

En, nou ja. Wat zegt u?

2016

02:44:08,110 --> 02:44:08,770

letsje hoger.

2017

02:44:08,770 --> 02:44:08,990

Ja, nou ja, zo?

2018

02:44:08,990 --> 02:44:11,560

Ja, zo is het goed.

2019

02:44:11,560 --> 02:44:16,919

Oké. En hier zit een littekentje. Enfin, er zitten overal littekentjes over dat topje, want

2020

02:44:16,919 --> 02:44:22,046

over dat topje, daar is dus dat wiel gegaan. Gevolg is geweest dat ik die vinger wel kan

2021

02:44:22,046 --> 02:44:27,172

buigen, maar nooit verder dan zo uit mezelf. Als u dan weet dat ik musicus wou worden en

2022

02:44:27,172 --> 02:44:31,775

dat ik negen jaar vioolles heb gehad, is dat achteraf natuurlijk een hele grote

2023

02:44:31,950 --> 02:44:32,810

belasting geweest. Is een ramp.

2025

02:44:32,810 --> 02:44:38,114

Ik heb er voor de rest geen last van, maar zo zit het. Op dat moment heb ik daar natuurlijk

2026

02:44:38,114 --> 02:44:43,535

helemaal niet aan gedacht. En wat gebeurt er? Je hebt geen enkele medische zorg, maar dan ook

2027

02:44:43,535 --> 02:44:48,373

geen enkele medische zorg, dus je krijgt op een gegeven ogenblik bloedvergiftiging.

2028

02:44:48,490 --> 02:44:48,840

Ja.

2029

02:44:48,840 --> 02:44:52,371

En als je bloedvergiftiging kreeg, dat heb ik dus zelf meegemaakt,

2030

02:44:52,371 --> 02:44:55,206

dan krijg je hier dus een rode, een ader die helemaal rood wordt.

2032

02:44:55,260 --> 02:44:55,740

Ja.

2033

02:44:55,740 --> 02:45:01,956

En dat gaat langzaam oplopen en als het op een gegeven ogenblik hier voorbij is, zeg dan maar dag

2034

02:45:01,956 --> 02:45:08,428

dag met je handje, want dan is het gebeurd. Goed. Ik kreeg dus inderdaad bloedvergiftiging. Je krijgt

2035

02:45:08,428 --> 02:45:15,029

een enorme koorts erbij en wat gebeurde op dat moment? Vanuit het zuiden kwamen de Amerikanen opgerukt,

2036

02:45:15,029 --> 02:45:21,181

dus dat kamp moest geëvacueerd worden. En wij werden dus geëvacueerd, maar ik had al koorts en

2037

02:45:21,181 --> 02:45:27,590

dat ding dat liep op en het zweerde als een gek natuurlijk, want geen enkele medische zorg nogmaals.

2038

02:45:27,590 --> 02:45:33,678

Dus we werden weer ingeladen in treinen en we hebben maar een halve dag gereden en toen kwam ik

2039

02:45:33,678 --> 02:45:37,715

bij een SAW-kamp terecht. SAW-kamp is Strafabteilung Wehrmacht.

2040

02:45:38,420 --> 02:45:42,410

Daar zat de zogenaamde strafafdeling van de Wehrmacht, van het leger en daar

2041

02:45:42,410 --> 02:45:46,400

zaten zogenaamde Erziehungshäftlingen, opvoedingsgevangenen. Daar zaten dus

2042

02:45:46,400 --> 02:45:50,285

alleen maar Duitse soldaten van de Wehrmacht, alleen maar Duitse soldaten.

2043

02:45:50,390 --> 02:45:50,840

Die iets verkeerd hadden gedaan, ja.

2044

02:45:50,840 --> 02:45:56,453

En die bleven daar één of twee, die hadden een heel licht vergrijp gedaan. Die hadden bijvoorbeeld

2045

02:45:56,453 --> 02:46:01,954

tegen een officier gezegd of een sergeant of wat dan ook: doe het zelf maar of krijg de zenuwen of

2046

02:46:01,954 --> 02:46:07,511

weet ik veel wat ze gezegd hebben. Dus die kregen straf en dan gingen ze bijvoorbeeld één week of

2047

02:46:07,511 --> 02:46:12,451

twee weken, als het lang was misschien drie weken, naar zo'n kamp toe, zo'n SAW-kamp

2048

02:46:12,900 --> 02:46:18,688

en dan gingen ze weer door naar het front. Maar daar zaten alleen maar en uitsluitend Wehrmacht.

2049

02:46:18,688 --> 02:46:24,416

Maar ze hadden die trein nodig, dus ze hebben het eerste de beste Lager genomen was, en dat was

2050

02:46:24,416 --> 02:46:30,808

dat SAW-kamp en dat was vlakbij de spoorwegen. Toen wij uitstapten uit die trein met onze gevangeniskleren

2051

02:46:30,808 --> 02:46:36,476

aan, enzovoorts, toen kon ik niet meer lopen, dus twee jongens hebben me zo genomen en dat was

2052

02:46:36,476 --> 02:46:42,084

gelukkig vrij dichtbij het kamp en zo zijn we naar dat kamp toe gesukkeld, dat SAW-kamp. Maar

2053

02:46:42,084 --> 02:46:47,752

dan kom je meteen op de appèlplaats, dat is het eerste wat er altijd gebeurt. Alleen ik niet,

2054

02:46:47,752 --> 02:46:51,008

ik ging rechtdoor of linksaf moet ik eigenlijk zeggen,

2055

02:46:51,370 --> 02:46:56,300

naar het ziekenhuis. Er was een ziekenhuis.

2057

02:46:56,690 --> 02:46:59,900

En ze wisten niet dat ik Jood was .

2058

02:46:59,900 --> 02:47:00,730

Waarom niet?

2059

02:47:00,770 --> 02:47:01,730

Dat wisten ze niet.

2060

02:47:01,730 --> 02:47:03,810

Je was toch gevangene?

2061

02:47:03,810 --> 02:47:04,290

Ja, was ik.

2062

02:47:04,290 --> 02:47:06,820

Je had Kanada, je had een pakje aan en een gele

2063

02:47:06,820 --> 02:47:11,734

Ja, maar die SS die ons begeleidde, die heeft niks met dat

2064

02:47:11,734 --> 02:47:16,395

kamp te maken, die heeft het daar niet voor het zeggen.

2065

02:47:16,395 --> 02:47:16,480

Je hebt toch een gele ster op? Wat zegt u?

2067

02:47:16,480 --> 02:47:18,400

Je had toch een gele ster?

2068

02:47:18,400 --> 02:47:24,169

Ja, dat vraag ik me nog steeds af, dat moet wel, maar bij mij is het in ieder geval

2069

02:47:24,169 --> 02:47:30,148

zo gegaan, ik ben dat kamp ingekomen, ik ben rechtstreeks naar de Krankenbau gebracht.

2070

02:47:30,148 --> 02:47:35,500

Ze hebben dat schoongemaakt. Ze hebben injecties gegeven, Prontosil-injectie.

2071

02:47:35,640 --> 02:47:35,700

Ja.

2072

02:47:35,700 --> 02:47:41,784

Ik heb Prontosil-tabletten gekregen. We zijn er maar één nachtje gebleven. De volgende dag zijn we

2073

02:47:41,784 --> 02:47:47,990

weer [lacht] verder gegaan. Ik ben de eerste, de enige en de laatste Jood geweest, uiteraard, die daar

2074

02:47:47,990 --> 02:47:54,074

geholpen is, want mijn bloedvergiftiging is weggegaan, mijn koorts is weggegaan en ik heb het gered.

2075

02:47:54,074 --> 02:47:59,367

Het is niet te geloven, maar die dingen maak je mee. Waar zijn we vanaf dat SAW gegaan?

2076

02:47:59,550 --> 02:48:01,570

Maar misschien geloofden die soldaten ook allang niet meer in de oorlog.

2077

02:48:01,570 --> 02:48:03,070

Nou ja, het liep op het eindje natuurlijk.

2078

02:48:03,070 --> 02:48:04,600

Het liep op een eindje, ja.

2079

02:48:04,600 --> 02:48:06,540

Dat weet ik allemaal niet. Dat weet ik allemaal niet. Je was te ziek.

2081

02:48:06,540 --> 02:48:09,170

In ieder geval zijn we toen gegaan naar Dora.

2082

02:48:09,170 --> 02:48:10,470

Ja.

2083

02:48:10,470 --> 02:48:12,110

Eh, nee, eh, kwam ik dus eh,

2084

02:48:12,110 --> 02:48:13,060

Kwam uit Dora

2085

02:48:13,060 --> 02:48:16,340

van het SAW-kamp en toen ben ik gegaan, ja, ik weet niet of u daar wel eens van

2086

02:48:16,340 --> 02:48:19,578

gehoord heeft, van de eerste SS-Bouwbrigade? Hebt u daar wel eens van gehoord?

2087

02:48:19,620 --> 02:48:19,900

Nee.

2088

02:48:19,900 --> 02:48:26,508

O, nou, ik zei net al, de Duitse Luftwaffe die stelde niks meer voor en de treinen die reden,

2089

02:48:26,508 --> 02:48:33,188

die werden als een gek beschoten door de Geallieerden. Gemitrailleerd, gebombardeerd, stations

2090

02:48:33,188 --> 02:48:39,797

gebombardeerd. Ik kwam in de eerste SS-Bouwbrigade. Weet u wat de eerste SS-Bouwbrigade deed?

2091

02:48:39,797 --> 02:48:45,766

Die deed overal waar het spoor gebombardeerd was, waar gebombardeerde treinen waren,

2092

02:48:45,980 --> 02:48:52,869

waar gebombardeerde stations waren en alles, die trein gangbaar maken, die rails gangbaar maken, dat

2093

02:48:52,869 --> 02:48:59,759

de treinen weer konden rijden. Want luchtmacht was er niet meer, was essentieel voor de Duitsers dat

2094

02:48:59,759 --> 02:49:06,649

die treinen reden. Voor aanvoer hè, troepen die te eten moesten hebben, munitie, benzine, noem maar

2095

02:49:06,649 --> 02:49:14,366

op, van alles logistiek. Om kort te gaan, toen kwam ik ook te wonen in een goederenwagon en in die goederenwagon

2096

02:49:14,366 --> 02:49:21,463

zaten maar een man of twintig, gevangenen, Joden. En daar zaten ook twee SS'ers in en we reden altijd

2097

02:49:21,463 --> 02:49:28,353

met geopende deuren, half geopende deuren moet ik zeggen, want kijk, ze hadden ons nodig natuurlijk,

2098

02:49:28,353 --> 02:49:35,243

dat moet u goed zien en twee SS'ers aan de ene kant van de wagon en wij met z'n twintigen aan de

2099

02:49:35,243 --> 02:49:42,339

andere kant van de wagon. En als er luchtalarm was, dan sprongen eerst die SS'ers eruit en die gingen

2100

02:49:42,339 --> 02:49:49,229

dan zo ver mogelijk weg van die wagon en wij mochten dan onder de trein kruipen. Dan zaten wij onder

2101

02:49:49,229 --> 02:49:56,326

de trein en dan werd je beschoten, gemitrailleerd door eh, ik kan me dat heel goed herinneren, er waren

2102

02:49:56,326 --> 02:50:03,492

drie Geallieerde jagers. Ik weet niet of het Engelsen of, ik weet niet meer, maar het waren Geallieerden

2103

02:50:03,492 --> 02:50:10,657

in ieder geval. Die doken zo uit de wolken en die gaven dan een mitrailleursstoot af, ffft, en dan waren

2104

02:50:10,657 --> 02:50:17,478

ze weer weg en dan kwam er weer eentje van die kant. Ze waren met z'n drieën. Nou ja, er was bij

2105

02:50:17,478 --> 02:50:24,506

die twintig man, trouwens bij dat hele transport, nog maar één Hollander en die man, ik ken hem niet

2106

02:50:24,506 --> 02:50:31,603

eens van naam, die man is bij zo'n beschieting -die lag nog geen twee meter van me af onder de trein-

2107

02:50:31,603 --> 02:50:38,699

doodgeschoten. Kan je nagaan. Nou ja, ik heb een tijdje in dat eerste SS-Bouwbrigade gezeten. Ik geloof

2108

02:50:38,699 --> 02:50:45,589

nooit dat er een tweede is geweest, daar heb ik nog nooit van gehoord in ieder geval. En dat was een

2109

02:50:45,589 --> 02:50:52,479

betrekkelijk goed leven vergeleken bij de kampen waar ik gezeten had; dan reken ik Vught niet mee en

2110

02:50:52,479 --> 02:50:59,645

ik reken Westerbork niet mee, maar de rest van de kampen. Een goed leven. Waarom was dat een goed leven?

2111

02:50:59,645 --> 02:51:06,535

Nou, ten eerste, ik begon aardig Duits te spreken, dat is punt één. Ik liep met plannen rond om te

2112

02:51:06,535 --> 02:51:07,362

ontvluchten.

2113

02:51:09,530 --> 02:51:10,990

Het was '45 intussen?

2114

02:51:10,990 --> 02:51:11,630

'44.

2115

02:51:11,630 --> 02:51:12,850

'44, oké.

2116

02:51:12,850 --> 02:51:20,497

'44. Het was '44. En wat heb ik gedaan? Bij die bombardementen, daar viel nog wel eens wat achterover

2117

02:51:20,497 --> 02:51:28,364

te drukken, organiseren noemden we dat in de oorlog altijd, organiseren op zijn Duits. Ik had georganiseerd

2118

02:51:28,364 --> 02:51:35,283

zo'n vest van de Hitler Jugend en nog wat dingen, een Ausweis, een persoonsbewijs zal ik maar

2119

02:51:35,283 --> 02:51:42,931

zeggen. Niet dat het leek, maar goed, je kan beter iets hebben, dan niets hebben. Ik had meer attributen.

2120

02:51:42,931 --> 02:51:50,434

Die had ik inmiddels verzameld. Bij die bombardementen was er nog al eens in die treinen wat achterover

2121

02:51:50,434 --> 02:51:57,863

te drukken. Ik heb het overigens nooit gedaan, maar ik liep wel met plannen rond. Nou ja, uiteindelijk

2122

02:51:57,863 --> 02:52:04,783

ben ik terechtgekomen in Tsjecho-Slowakije, eh, in Oostenrijk en daar ben ik bevrijd, in Steyr,

2123

02:52:04,783 --> 02:52:12,212

daar was een kamp. En af en toe zie je wel eens auto's rijden van Steyr. Bijvoorbeeld vuilniswagens.

2124

02:52:12,212 --> 02:52:19,423

Dat soort aparte automobielen, die komen nog vaak uit Steyr. Nou, dat zegt mij natuurlijk veel hè,

2125

02:52:19,423 --> 02:52:26,416

als ik dat zie. Maar in ieder geval, in dat Steyr was het zo, dan zag je op een gegeven ogenblik

2126

02:52:26,416 --> 02:52:34,209

de SS op het einde van de oorlog -en nou praat ik over pakweg, vier, vijf mei- al rondlopen in burgerkleren

2127

02:52:34,209 --> 02:52:41,274

onder hun uniform. Dat zag je. En je zag ook dat de torens niet eh, nee, ik zeg het niet goed, je

2128

02:52:41,274 --> 02:52:48,048

hoorde in de verte kanongebulder. En toen wisten wij dat het op zijn eindje liep natuurlijk.-

2129

02:52:49,080 --> 02:52:53,906

Alleen ik persoonlijk heb altijd gedacht, ze laten ons niet in leven; wat in diverse kampen

2130

02:52:53,906 --> 02:52:58,732

ook inderdaad gebeurd is, dat ze de hele reutemeteut vermoord hebben. Maar goed, dat hebben

2131

02:52:58,732 --> 02:53:03,451

ze niet gedaan in Steyr, wat erg mee is gevallen [lacht], mij althans erg is meegevallen.

2132

02:53:03,451 --> 02:53:08,065

En ik was samengebleven met een jongen, die heette Fritz, dat was een Pool. Die zat ook

2133

02:53:08,065 --> 02:53:11,247

in dat Kanada-Kommando en dat was eigenlijk een soort buddy.

2134

02:53:11,460 --> 02:53:11,630

Ja.

2135

02:53:11,630 --> 02:53:17,290

En wat bedoel ik daarmee? Als hij bijvoorbeeld een stuk brood kon organiseren,

2136

02:53:17,290 --> 02:53:20,560

dan bewaarde hij de helft voor mij en omgekeerd deed ik dat ook.

2137

02:53:20,560 --> 02:53:26,812

Dat soort vriendschappen zijn zeldzaam geweest in het kamp. Als je een film ziet, dan denk je altijd,

2138

02:53:26,812 --> 02:53:33,189

god, er is een reuze sociale band geweest onderling tussen de gevangenen. Dan zeg ik, vergeet het maar,

2139

02:53:33,189 --> 02:53:39,504

pertinent niet waar, dat zijn echt films. Maar goed, op zes mei 1945 -en ik heb daar nog papieren van,

2140

02:53:39,504 --> 02:53:45,757

die liggen op het moment in het museum, maar die haal ik terug- op zes mei 1945 kwamen de Amerikanen.

2141

02:53:45,757 --> 02:53:52,567

Was het kamp helemaal niet meer bewaakt, het was helemaal niet meer bewaakt. De poort was vrij, de wachttorens

2142

02:53:52,567 --> 02:53:58,758

zat niemand meer in en toen zijn Fritz en ik meteen het kamp uitgelopen en kwamen op een T-kruising.

2143

02:53:58,758 --> 02:54:04,887

Op een T-kruising kan je alleen maar linksaf of rechtsaf, wij zijn linksaf gegaan en toen kwamen we

2144

02:54:04,887 --> 02:54:11,201

bij de Amerikanen terecht en toen we bij de Amerikanen terechtkwamen, [lacht] dat zagen we aan diverse

2145

02:54:11,201 --> 02:54:17,392

dingen. Het eerste was: het waren zwarte soldaten die we zagen en voor zover datgene, dat beetje wat

2146

02:54:17,392 --> 02:54:24,078

ik van de echte oorlog heb gezien, zijn de stoottroepen altijd zwarte jongens geweest met blanke officieren,

2147

02:54:24,078 --> 02:54:30,393

want dat was zo in die tijd. Dus je zag die zwarte jongens in greppels liggen met machinegeweren. Niet

2148

02:54:30,393 --> 02:54:36,522

op de weg, maar in de greppels lagen ze daar. Ze waren aan het halt houden, waarom weet ik allemaal

2149

02:54:36,522 --> 02:54:42,651

niet. In ieder geval, Fritz en ik lopen midden op de weg en we zien daar die Amerikanen. Ik zag het

2150

02:54:42,651 --> 02:54:48,842

ook aan die uniformen, enzovoort en wij zagen die Amerikanen en dan moest ik het woord doen, want ik

2151

02:54:48,842 --> 02:54:55,157

sprak dan een mondje Engels. Fritz was een Pool, die kon aardig Russisch spreken, dus dat was allemaal

2152

02:54:55,157 --> 02:55:01,534

wel prettig bij elkaar. Dus ik moest het woord doen. Dus, ik zie die Amerikanen en ik loop daar naartoe

2153

02:55:01,534 --> 02:55:07,663

en Fritz natuurlijk ook en ik zei: I am Dutchman, I am Dutchman, op het school-Engels, zoals je dat

2154

02:55:07,663 --> 02:55:14,039

leert, weet je wel, I am Dutchman en eh, nou dat waren donkere jongens allemaal. Trouwens, tegenwoordig

2155

02:55:14,039 --> 02:55:20,230

is het nog zo op bepaalde plaatsen, als je ze zegt, I am Dutchman, dan denken ze: o, hij is Duitser.

2156

02:55:20,230 --> 02:55:26,793

Ja, dat gebeurt vaak hoor, vergis je niet. Dus ik zeg, I am Dutchman, I am Dutchman en die kerels dachten,

2157

02:55:26,793 --> 02:55:33,045

we hadden wel gevangeniskleren aan, maar wisten zij veel. Dus ik zeg, I am Dutchman, I am Dutchman en

2158

02:55:33,045 --> 02:55:39,298

in plaats dat ze vriendelijk tegen ons zijn richten ze op ons en dan doe je geen stap meer, dan blijf

2159

02:55:39,298 --> 02:55:45,489

je stokstijf staan. En ik zeg nog eens: I am Dutchman, I am Dutchman en die kerels begrepen het niet

2160

02:55:45,489 --> 02:55:51,680

en toen zei ik, tsss, ben er nog blij om dat ik dat heb gezegd: I am from Holland. Weet je, zoals je

2161

02:55:51,680 --> 02:55:57,871

dat dan zegt en dat begrepen ze wel, dat begrepen ze heel goed. En toen hadden ze ietsje verderop in

2162

02:55:57,871 --> 02:56:04,062

een of ander, dat ligt vlakbij Linz, een dorpje, daar hadden ze een hotel gevorderd, die Amerikanen,

2163

02:56:04,062 --> 02:56:10,377

en hebben ze gezegd: moet je zo en zo gaan, dan kom je in dat hotel. Nou, daar zijn we naartoe gegaan.

2164

02:56:10,377 --> 02:56:16,506

Maar eerst hebben we het volgende gedaan. Fritz had natuurlijk in Polen een hele andere achtergrond

2165

02:56:16,506 --> 02:56:22,820

dan ik, die zegt: ik wil een bewijs hebben dat ik in het concentratiekamp heb gezeten. En die papieren

2166

02:56:22,820 --> 02:56:29,073

zijn op het moment in het museum, want ik heb het nog. Ik wil een bewijs hebben dat ik hier ontslagen

2167

02:56:29,073 --> 02:56:35,202

ben uit het concentratiekamp. Ik was helemaal niet zo, wist ik veel, ik kwam uit het vrije Holland.

2168

02:56:35,202 --> 02:56:40,712

Ik zei: oké. Zijn we naar het politiebureau gegaan en die polities, Nazi's uiteraard,-

2169

02:56:42,570 --> 02:56:48,154

die waren aan het bibberen voor ons zo ongeveer en wij hebben precies gezegd wat we op dat papiertje

2170

02:56:48,154 --> 02:56:53,236

wouden hebben. Dat was een Entlassungsschein, weet je wel. Dat is er allemaal opgeschreven,

2171

02:56:53,236 --> 02:56:58,430

stempel erop, hè, Duitsers, stempels en, nou, toen zijn we weer weggegaan. Met dat papiertje

2172

02:56:58,430 --> 02:57:03,567

gewapend zijn we naar dat hotel toegegaan en daar werden we ontvangen door die Amerikanen en

2173

02:57:03,567 --> 02:57:08,705

ik moet je zeggen, dan krijg je van alles te eten en te drinken en te roken. Maar dat kan je

2174

02:57:08,705 --> 02:57:12,670

helemaal niet verdragen, dus je krijgt prompt scheisserei hè, diarree,

2175

02:57:13,130 --> 02:57:20,412

want dat ben je niet meer gewend, echt goed voedsel. Nou ja, dat is dan nog het minste. En toen hebben

2176

02:57:20,412 --> 02:57:27,481

we ook drie Engelse krijgsgevangenen ontmoet. En dat heeft later een hele grote invloed gehad, want

2177

02:57:27,481 --> 02:57:34,407

we zijn in contact gebleven met die drie Engelse krijgsgevangenen. Waar moesten wij slapen en wat

2178

02:57:34,407 --> 02:57:41,404

moesten wij doen? Wij hebben, ik weet niet precies, ik denk dat het die Engelsen zijn geweest, die

2179

02:57:41,404 --> 02:57:48,473

hebben een lijst in handen gekregen van alle leden in die regio die lid waren geweest van de NSDAP.

2180

02:57:48,473 --> 02:57:55,613

Dus zoals de Duitsers lijsten hadden van de Joden, hadden wij de lijsten van de NSDAP'ers. En zijn

2181

02:57:55,613 --> 02:58:02,895

we al die adressen gaan afrijden. Vrouwen en kinderen hebben we gewoon laten zitten. Wat we wel hebben

2182

02:58:02,895 --> 02:58:09,821

gedaan is alle mannen meegenomen. We hadden wapens, ik had een hele arm vol met horloges, want ik

2183

02:58:09,821 --> 02:58:16,747

jatte wat ik jatten kon [lacht]. Ja, het is niet te geloven eigenlijk hè. Ik heb een Mercedes in

2184

02:58:16,747 --> 02:58:20,817

duigen gereden, in een auto. Nou, ik heb van alles gedaan

2185

02:58:21,670 --> 02:58:24,413

wat je kan bedenken, maar in ieder geval, we zijn die mannen

2186

02:58:24,413 --> 02:58:26,654

gaan oppakken die lid waren geweest van de NSDAP.

2187

02:58:26,700 --> 02:58:28,020

Dat moeten er heel wat zijn geweest.

2188

02:58:28,020 --> 02:58:28,570

Wat zegt u?

2189

02:58:28,570 --> 02:58:29,170

Dat waren er een heleboel.

2190

02:58:29,170 --> 02:58:33,350

Ja, maar een heleboel waren er niet, want die waren in het leger of wat dat ook. Natuurlijk, tuurlijk, tuurlijk

2192

02:58:33,350 --> 02:58:35,930

Het waren alleen de partijbonzen die er nog zo'n beetje zaten

2193

02:58:35,930 --> 02:58:38,360

en toen was bijvoorbeeld de burgemeester lid van de NSB,

2194

02:58:38,360 --> 02:58:38,860

Natuurlijk ook een NSDAP'er.

2195

02:58:38,860 --> 02:58:45,078

van een dorpje, Offenhausen. Ik heb die burgemeester gearresteerd en ik ben in zijn huis

2196

02:58:45,078 --> 02:58:51,225

gaan wonen. Ik, terwijl zijn vrouw en zijn kinderen er nog waren, weet je wel. Maar ja,

2197

02:58:51,225 --> 02:58:57,656

dat waren gewoon dienstboden voor mij in dat geval. En wat hebben wij met die mensen gedaan

2198

02:58:57,656 --> 02:59:04,156

die we gepakt hebben? Daar hebben we het volgende mee gedaan. U moet goed weten, de Duitsers

2199

02:59:04,156 --> 02:59:08,467

zijn als de dood geweest om zich over te geven aan de Russen.

2200

02:59:10,020 --> 02:59:15,556

Terecht, want ze hebben zich als beesten gedragen, de Russen, toen die hun kans kregen.

2201

02:59:15,556 --> 02:59:21,155

Waar bijvoorbeeld ook de moeder was verkracht, of het kind was vermoord. Er is van alles

2202

02:59:21,155 --> 02:59:26,755

gebeurd, die Russen kregen de kans om zich te wreken op die Duitsers, dat is logisch. En

2203

02:59:26,755 --> 02:59:32,291

dat wisten die Duitsers, dat ze dat zouden doen, dus die waren als de dood om zich over

2204

02:59:32,291 --> 02:59:37,763

te geven aan de Russen. Dus ze hebben altijd geprobeerd in groten Menge, zeggen ze in

2205

02:59:37,763 --> 02:59:42,281

Duitsland, in groten getale, om zich over te geven aan de Geallieerden.

2206

02:59:42,600 --> 02:59:47,610

En die Geallieerden wisten zich geen raad van de krijgsgevangenen, dus wat moesten ze

2207

02:59:47,610 --> 02:59:53,150

ermee doen? Die hebben gewoon weilanden in beslag genomen, daar is een prikkeldraadversperring

2208

02:59:53,150 --> 02:59:58,219

omhoog gezet die zo hoog was, een kind kon eroverheen en daar werden al die gevangenen

2209

02:59:58,219 --> 03:00:03,700

gehouden. Alleen, het enige wat ze wel goed gedaan hebben, vind ik, zodra ze krijgsgevangenen

2210

03:00:03,700 --> 03:00:09,005

hadden, hebben ze gezegd, doe je arm eens omhoog, linkerarm omhoog. Iedere gevangene moest

2211

03:00:09,005 --> 03:00:12,365

dat doen en u weet, de SS heeft ook altijd een bloedgroep

2212

03:00:13,070 --> 03:00:15,000

gehad hier, een tatoeage.

2213

03:00:15,000 --> 03:00:15,060

Ja.

2214

03:00:15,060 --> 03:00:17,320

Daaraan kon je na de oorlog de SS herkennen.

2215

03:00:17,320 --> 03:00:17,860

Ja.

2216

03:00:17,860 --> 03:00:23,872

Dus [lacht] die kampen zaten stampend vol, maar stampend, stampend vol, want nogmaals,

2217

03:00:23,872 --> 03:00:29,814

ze wisten geen raad. Op een gegeven ogenblik hebben ze gekeken wie SS was, die hebben

2218

03:00:29,814 --> 03:00:35,546

ze vastgehouden en de rest hebben ze laten lopen. Nou ja. Maar wij hebben in ieder

2219

03:00:35,546 --> 03:00:40,230

geval die kerels die wij opgepakt hebben, naar die kampen gebracht.

2220

03:00:40,230 --> 03:00:40,440

Oké.

2221

03:00:40,440 --> 03:00:46,096

Weet je wel, en dan hadden we ze geloosd, dan waren ze kwijt. Die Engelsen zijn, toen ik al in Nederland

2222

03:00:46,096 --> 03:00:51,155

was, zo'n contact hebben we onderhouden, nog een keer in de Lekstraat geweest, weet je dat?

2223

03:00:51,210 --> 03:00:52,090

Met z'n drieën.

2224

03:00:52,090 --> 03:00:52,410

Nee.

2225

03:00:52,410 --> 03:00:58,356

Nee, met z'n tweeën, ze waren met z'n tweeën, eentje is niet meegekomen toen. Nou ja.

2226

03:00:58,356 --> 03:01:04,369

Voor de rest ben ik gaan tolken toen voor de UNRRA, daar hebben we het al over gehad, United

2227

03:01:04,369 --> 03:01:10,839

Nations Relief Rehabilitation Administration. Die waren dolblij, want dat waren allemaal Amerikanen

2228

03:01:10,839 --> 03:01:16,851

en ze konden geen woord Duits. Die organisatie hield zich voornamelijk bezig met de Duitsers

2229

03:01:16,851 --> 03:01:23,059

die helemaal, of Oostenrijkers dan in dit geval, die helemaal geen middelen van bestaan hadden,

2230

03:01:23,059 --> 03:01:29,137

dus daar hebben ze een beetje hulp aan verleend. Nou, en vroegen of ik een beetje voor ze wou

2231

03:01:29,137 --> 03:01:32,927

tolken. Nou kon ik geen goed Engels spreken, ik kon aardig

2232

03:01:33,320 --> 03:01:39,945

Duits spreken, maar in het land der blinden, weet je wel, is eenoog koning, dus dat heb ik een tijdje

2233

03:01:39,945 --> 03:01:46,177

gedaan. Totdat ik op een gegeven ogenblik in dat huis van de burgemeester woonde en 's avonds

2234

03:01:46,177 --> 03:01:52,869

om twaalf uur Nederland-1 te pakken kreeg en dat heb ik nog nooit, eh, ja, het heette toen Hilversum-1

2235

03:01:52,869 --> 03:01:59,429

of zo, dat is niet belangrijk, in ieder geval, een Nederlandse zender. Om twaalf uur werd dan altijd

2236

03:01:59,429 --> 03:02:05,727

het Wilhelmus gespeeld en dat hoorde ik toen voor de eerste keer en dan zeg ik heel eerlijk, ook

2237

03:02:05,727 --> 03:02:12,418

toen ben ik gebroken hoor, toen ik het Wilhelmus voor de eerste keer hoorde. Dan denk je aan Nederland

2238

03:02:12,418 --> 03:02:18,782

en hoe het geweest is en wat je allemaal hebt meegemaakt. Dan ga je pas beseffen dat je echt weer

2239

03:02:18,782 --> 03:02:25,342

vrij bent. Dat is ook een heel speciaal moment geweest. In mijn eentje beleefd, maar in ieder geval,

2240

03:02:25,342 --> 03:02:32,033

dat was zo. Nou, en toen hoorde ik ook op een gegeven ogenblik dat er nog gevochten werd in Indonesië

2241

03:02:32,033 --> 03:02:38,593

en toen dacht ik, ik ga vragen of ik hier weg kan en dan ga ik via Amsterdam, want ik wou toch weten

2242

03:02:38,593 --> 03:02:44,957

of er nog iemand in leven was, ik ga via Amsterdam en dan ga ik vechten in Japan tegen de Jappen.

2243

03:02:44,957 --> 03:02:46,728

Hè, dat was Asmogendheden.

2244

03:02:47,450 --> 03:02:47,800

Ja.

2245

03:02:47,800 --> 03:02:53,400

Want de Duitsers hadden gecapituleerd, maar de Japanners waren nog lekker aan het vechten.

2246

03:02:53,630 --> 03:03:00,476

Dus ik dacht, dat ga ik doen. Ben ik weer naar die UNRRA toe gestapt. Toen heb ik gezegd -en ik heb

2247

03:03:00,476 --> 03:03:07,668

die papieren ook nog, maar ze liggen op het moment in het museum- ik heb gezegd, moet je eens luisteren,

2248

03:03:07,668 --> 03:03:14,375

ik wil gaan vechten in Nederlands-Indië. Kunnen jullie me naar Nederland toebrengen, want ik wil

2249

03:03:14,375 --> 03:03:21,014

via Amsterdam voor dat kwart procentje wat je nog hoop had dat ze misschien nog, een levende zou

2250

03:03:21,014 --> 03:03:27,999

zijn, van de familie dan. En dan bedoel ik familie in het groot hè, neven, nichten, ooms, enzovoort,

2251

03:03:27,999 --> 03:03:34,706

nou ja. In ieder geval, dat konden ze zich allemaal indenken, maar ze zeiden: wij vliegen niet op

2252

03:03:34,706 --> 03:03:41,345

Amsterdam -en er bestond natuurlijk nog geen KLM-lijndienst- wij vliegen niet op Amsterdam, maar

2253

03:03:41,345 --> 03:03:48,260

we vliegen wel op Parijs. Als je wilt kunnen we je naar Parijs toebrengen. Dan ben je in ieder geval

2254

03:03:48,260 --> 03:03:55,037

al veel meer in de buurt. Nou, dat is goed. Toen ben ik nog bij de CIC geweest, dan werd je dus op

2255

03:03:55,037 --> 03:04:01,884

politieke betrouwbaarheid getest, maar ze wisten natuurlijk wel dat dat goed was en toen ben ik met

2256

03:04:01,884 --> 03:04:08,522

een legervliegtuig gebracht naar Parijs. Ben ik met de Airbornetroepen gekomen. En dat is zo'n

2257

03:04:08,522 --> 03:04:15,230

leuk verhaal wat ik nou ga vertellen. Ik kwam in gesprek met één van die Amerikanen, in uniform

2258

03:04:15,230 --> 03:04:21,938

natuurlijk van de Airborne en ik heb zo'n beetje verteld wat ik heb meegemaakt. Hij heette Joe,

2259

03:04:21,938 --> 03:04:28,577

die jongen, en Joe zei [lacht], originele naam, net zoals Cohen, hij zei tegen mij: moet je eens

2260

03:04:28,577 --> 03:04:35,215

luisteren, ik heb een eigen zaak in Amerika en als je wil kan je naar Amerika komen. Ik zorg dat

2261

03:04:35,215 --> 03:04:38,742

je naar Amerika komt en dan word je mijn compagnon.

2262

03:04:39,780 --> 03:04:40,270

Zo.

2263

03:04:40,270 --> 03:04:46,037

Let wel, compagnon, dus niet dan kan je bij mij werken of zo, nee, dan word je mijn compagnon,

2264

03:04:46,037 --> 03:04:51,805

dus de helft van de zaak voor jou. Man, ik was veel te wild. Ik had geen waarde van geld. Toen

2265

03:04:51,805 --> 03:04:57,879

ik terugkwam en dat weet zij wel, toen droeg ik een paar zwarte laarzen zoals die Duitse officieren

2266

03:04:57,879 --> 03:05:03,708

droegen. Ik had een burger rijbroek aan, maar wel net zo eentje zoals die Moffen dragen. Enfin,

2267

03:05:03,708 --> 03:05:09,414

ik had me echt o, ik had een zwart hemd aan [lacht], weet je nog wel, Bep, ik had me echt als

2268

03:05:09,414 --> 03:05:15,059

een Nazi gekleed, want dat had ik voor me gezien. En wat ik ook had, ik vertelde net, ik had

2269

03:05:15,059 --> 03:05:20,581

armen met horloges, dat kwam door die mensen die we dus naar die kampen hadden gebracht en

2270

03:05:20,581 --> 03:05:23,710

die had ik net zoals die SS'ers dat hadden gedaan

2271

03:05:24,140 --> 03:05:25,390

Je was gewoon een wildebras geworden?

2272

03:05:25,390 --> 03:05:26,370

Ja, ik had gewoon

2273

03:05:26,920 --> 03:05:29,750

die horloges afgepikt, net zoals die SS'ers dat deden.

2274

03:05:29,750 --> 03:05:30,850

Geen normen meer, ja.

2275

03:05:30,850 --> 03:05:31,620

Wat zegt u?

2276

03:05:31,620 --> 03:05:32,790

Gewoon geen grenzen meer.

2277

03:05:32,790 --> 03:05:37,684

Nee, totaal niet. En als ik een Amerikaan aardig vond, dan zei ik: wil jij een horloge

2278

03:05:37,684 --> 03:05:42,693

hebben? Ja, die jongens vonden dat allemaal prachtig. Ik zei: alsjeblieft. Ik had totaal

2279

03:05:42,693 --> 03:05:47,645

geen waarde, geen notie van waarde. Alsjeblieft, ik heb ze allemaal, maar goed. Maar om

2280

03:05:47,645 --> 03:05:52,540

op dat aanbod in Parijs terug te komen. Toen zei ik: nee, dat doe ik niet, want ik wil

2281

03:05:52,540 --> 03:05:57,548

gaan vechten. Weet je, ik was helemaal verknipt. Je bent gewoon verknipt als je ja, want

2282

03:05:57,548 --> 03:06:01,305

je gaat er in als kind eigenlijk en je komt er als volwassene uit.

2283

03:06:01,590 --> 03:06:03,610

Ja, je krijgt een gekke opvoeding.

2284

03:06:03,610 --> 03:06:05,820

Ja, dat is iets, iets krankzinnigs.

2285

03:06:05,820 --> 03:06:06,480

Kan niet, kan niet, nee dat kan niet.

2286

03:06:06,480 --> 03:06:12,225

Dat kan niet normaal zijn en dat was het ook niet. Dus ik zeg: nee, dat doe ik niet,

2287

03:06:12,225 --> 03:06:18,040

want ik wil naar Amsterdam en via Amsterdam ga ik naar Indië, want ik wou vasthouden

2288

03:06:18,040 --> 03:06:23,786

aan mijn plan. Op een gegeven ogenblik kon je per trein naar Amsterdam en dat heb ik

2289

03:06:23,786 --> 03:06:29,873

gedaan. Ik kwam in Amsterdam aan op het perron en daar stonden een paar tafeltjes, houten

2290

03:06:29,873 --> 03:06:35,893

tafeltjes en daar stond een groot schoolbord voor en op dat schoolbord stond geschreven:

2291

03:06:35,893 --> 03:06:40,407

DP's hier melden. DP's is een afkorting van Displaced Persons,

2292

03:06:40,820 --> 03:06:46,573

want alle gevangenen na de oorlog werden displaced persons genoemd, verplaatste personen. Dus [lacht]

2293

03:06:46,573 --> 03:06:52,155

ik zie dat bord staan, ik ga naar zo'n tafeltje toe en daar zat dan een ambtenaar, maar er waren

2294

03:06:52,155 --> 03:06:57,851

meerdere tafeltjes en die ambtenaar zei: gut, heeft u in het kamp gezeten? Jawel, meneer. Waar heeft

2295

03:06:57,851 --> 03:07:03,491

u voor de oorlog gewoond, hoe heet u, wat is uw geboortedatum, welke kampen heeft u gezeten? Enfin,

2296

03:07:03,491 --> 03:07:09,415

de hele zilt werd opgeschreven. Toen kreeg ik vijftwintig gulden [lacht], over asielzoekers gesproken.

2297

03:07:09,415 --> 03:07:15,168

Toen kreeg ik vijftwintig gulden en toen kon ik gaan wieberen en dat is mijn opvang geweest. Je had

2298

03:07:15,168 --> 03:07:20,921

na de oorlog, om u nog eens een staaltje te vertellen, en zij weet dat het waar is wat ik vertel, had

2299

03:07:20,921 --> 03:07:27,073

je Volksherstel. Ja? Ik heb, ik kan het ook allemaal op papier laten zien, ik heb aangevraagd een winterjas,

2300

03:07:27,073 --> 03:07:30,434

want dat had ik allemaal natuurlijk niet. Ben ik afgewezen.

2301

03:07:30,890 --> 03:07:31,190

Want?

2302

03:07:31,190 --> 03:07:34,180

Er staat geen 'want' bij; u bent afgewezen. Ik heb het papier nog hoor.

2303

03:07:34,180 --> 03:07:35,430

Waarom ben je afgewezen?

2304

03:07:35,430 --> 03:07:39,164

Dat weet ik nog niet. Gaat u het maar vragen, maar ik weet

2305

03:07:39,164 --> 03:07:42,705

het niet. Ik werd afgewezen. Is het waar, Bep, of niet?

2306

03:07:42,705 --> 03:07:42,770

Ja.

2307

03:07:45,000 --> 03:07:50,122

Ik zweer erop, het is eerlijk, echt waar. Ik ben afgewezen en hoe ben ik toch aan een winterjas

2308

03:07:50,122 --> 03:07:55,137

gekomen uiteindelijk? Er was toen, dat zijn Amerikanen, Joden, Joodse Amerikanen die goederen

2309

03:07:55,137 --> 03:08:00,368

hebben gestuurd. Toen ben ik naar, hoe heette dat? Dat heette toen nog niet Joods Maatschappelijk

2310

03:08:00,368 --> 03:08:05,329

Werk. Daar was een of andere Joodse organisatie en daar ben ik naartoe gegaan en daar heb ik

2311

03:08:05,329 --> 03:08:09,104

een winterjas gekregen, een zwarte winterjas, ik weet het nog precies.

2312

03:08:09,320 --> 03:08:15,603

Heb ik een zwarte winterjas gekregen. Maar bij Volksherstel werd ik afgewezen. Ja, het is schandalig,

2313

03:08:15,603 --> 03:08:21,327

maar het is echt gebeurd. Maar wat moet ik nou met vijftwintig gulden? Vertel me dat eens?

2314

03:08:21,390 --> 03:08:22,140

Niks.

2315

03:08:22,140 --> 03:08:24,990

Hè. Geen huis, geen wonen, geen niks.

2316

03:08:24,990 --> 03:08:25,360

Het verhaal is bekend.

2317

03:08:25,360 --> 03:08:26,210

Ja, ja. Nou,

2318

03:08:26,810 --> 03:08:29,050

We stoppen even, want je komt aan in Amsterdam.

2319

03:08:29,050 --> 03:08:30,040

Oké.

2320

03:08:31,900 --> 03:08:32,140

Sorry.

2321

03:08:32,140 --> 03:08:38,182

Nou, om kort te gaan, eventjes een klein overzichtje. Ik hoorde van de familie Lups, de vader en moeder

2322

03:08:38,182 --> 03:08:44,048

van de jeugdherberg, dat mijn ouders zich niet gemeld hadden, dat mijn broer zich niet gemeld had en

2323

03:08:44,048 --> 03:08:50,149

voor mij stond het toen al vast dat ze niet meer in leven waren, dat ze de oorlog niet hadden overleefd.

2324

03:08:50,149 --> 03:08:56,368

Wie nog wel leefde was een oom van mij, dat was een broer van mijn vader die gemengd gehuwd was en gemengd

2325

03:08:56,368 --> 03:09:02,351

gehuwd in die tijd wilde dus zeggen dat een Jood met een niet-Jood getrouwd was en mijn oom, een broer

2326

03:09:02,351 --> 03:09:08,277

van mijn vader, was dus Jood, getrouwd met een niet-Joodse vrouw. Die mensen die gemengd gehuwd waren

2327

03:09:08,277 --> 03:09:14,143

kregen in de oorlog de keuze van de Duitsers of ze zich al dan niet lieten steriliseren. Als ze zich

2328

03:09:14,143 --> 03:09:20,537

lieten steriliseren, dan werden ze niet gedeporteerd, maar daarentegen, als ze zich niet lieten steriliseren,

2329

03:09:20,537 --> 03:09:26,404

dan werden ze gedeporteerd en mijn oom heeft dus gekozen om zich te laten steriliseren en het gevolg

2330

03:09:26,404 --> 03:09:29,572

is dus geweest dat hij de hele oorlog heeft overleefd.

2331

03:09:30,400 --> 03:09:37,384

Dat werd mij dus verteld door de familie Lups, met andere woorden, de vader en moeder van de jeugdherberg,

2332

03:09:37,384 --> 03:09:44,435

dus het lag voor de hand dat ik naar mijn oom en tante toe zou gaan. Dat heb ik dus ook gedaan. Die woonden

2333

03:09:44,435 --> 03:09:51,552

in de Lekstraat tegenover de synagoge die er was. Daar ben ik naartoe gegaan en daar ben ik in huis gekomen.

2334

03:09:51,552 --> 03:09:58,208

Ik kwam daar, maar ik zei meteen tegen mijn tante: ja, ik ben hier nou wel, maar ik ga weer weg, want

2335

03:09:58,208 --> 03:10:04,929

ik wil gaan vechten in Indië; Nederlands-Indië heette het toen, tegenwoordig het huidige Indonesië.

2336

03:10:04,929 --> 03:10:11,584

Daar wou ik gaan vechten, want daarvoor was ik weggegaan uit Oostenrijk bij die Amerikanen. Ik moet u

2337

03:10:11,584 --> 03:10:18,372

zeggen, toen ik dat aan mijn tante vertelde, toen was ze zo van streek! Ze zei: moet je eens luisteren,

2338

03:10:18,372 --> 03:10:25,225

jij bent de enige die nog teruggekomen is van de hele familie en als jij nou ook weer weggaat en je gaat

2339

03:10:25,225 --> 03:10:32,276

vechten en je weet nooit wat er zal gebeuren, dan is er niemand meer. Ze is ongeveer op de knieën gevallen

2340

03:10:32,276 --> 03:10:39,129

of ik alsjeblijft maar wou blijven. Nou ja, dan is het moeilijk om nee te zeggen en dus ben ik maar niet

2341

03:10:39,129 --> 03:10:45,784

naar Indië gegaan en heb gesolliciteerd in Amsterdam, want ik moest gaan werken. Het was in een tijd

2342

03:10:45,784 --> 03:10:52,506

dat iedereen, al die bedrijfjes weer zo'n beetje begonnen te draaien. Ik heb bij zeven verschillende

2343

03:10:52,506 --> 03:10:59,623

bazen gesolliciteerd en toen werd ik aangenomen in een beddenmakerij, want ik had als volwaardig beddenmaker

2344

03:10:59,623 --> 03:11:06,805

gesolliciteerd, wat ik natuurlijk helemaal niet was, maar oké. Waarom ben ik bij die beddenmakerij begonnen?

2345

03:11:06,805 --> 03:11:13,658

Wel om de doodeenvoudige reden, ik moest geld verdienen en daar kon ik het hoogste salaris krijgen, maar

2346

03:11:13,658 --> 03:11:20,380

van het vak wist ik geen ene bal. Uiteindelijk hebben die jongens die daar werkten mij geholpen en die

2347

03:11:20,380 --> 03:11:27,233

hebben me geleerd wat ik allemaal wel moest doen en wat ik allemaal niet moest doen, dat is voor de rest

2348

03:11:27,233 --> 03:11:33,954

goed verlopen. Ik heb dat een jaar gedaan, een klein jaar en na een klein jaar kreeg ik plotseling een

2349

03:11:33,954 --> 03:11:40,742

brief thuis dat ik opgeroepen was voor militaire dienst. Dienstplicht, wel te verstaan. Dat bestond nog

2350

03:11:40,742 --> 03:11:47,595

in die tijd. Destijds, sowieso als je militair was, mocht je niet in burgerkleden rondlopen. Dus ik werd

2351

03:11:47,595 --> 03:11:54,514

opgeroepen voor militaire dienst, maar voordat je soldaat wordt, voordat je militair wordt, word je eerst

2352

03:11:54,514 --> 03:12:01,235

gekeurd en ik werd ook gekeurd en dan moet u weten, ik heb aan die vinger hier een gebrek. Ik kwam bij

2353

03:12:01,235 --> 03:12:08,154

een of andere dokter terecht die alleen mijn bovenste ledematen keurde, maar er waren veel meer doctoren.

2354

03:12:08,154 --> 03:12:15,139

De ene keurde dit gedeelte, de volgende weer dat gedeelte, de volgende dat, die dat en die dat geestelijke

2355

03:12:15,139 --> 03:12:21,795

gedeelte en dat vond zijn beslag in zogenaamde abosis. De B die stond voor bovenste ledematen. Dus ik

2356

03:12:21,795 --> 03:12:28,384

kom op een gegeven ogenblik bij een dokter die de bovenste ledematen keurde en die zag dat nummer op

2357

03:12:28,384 --> 03:12:35,237

mijn arm staan en die zegt: gut, bent u in in Auschwitz geweest? Ik zeg: jawel dokter. Ik had die dokter

2358

03:12:35,237 --> 03:12:41,959

nog nooit gezien, ik weet niet wie het was, ik weet niet hoe die heette. Hij zegt: nou, dan zal ik jou

2359

03:12:41,959 --> 03:12:48,614

maar afkeuren voor militaire dienst, nee, niet voor militaire dienst, ik zeg het verkeerd: zal ik jou

2360

03:12:48,614 --> 03:12:55,731

maar afkeuren voor Indië. En dan moet u weten, ik wou dolgraag naar Indië! Maar ik wou niet gekke Gerritje

2361

03:12:55,731 --> 03:13:02,321

spelen om dat te zeggen, want wie wil nou graag gaan vechten? Maar ik wou dat dus wel. Hij zegt: dan

2362

03:13:02,321 --> 03:13:08,976

zal ik jou maar afkeuren voor militaire dienst in Indonesië en dat heeft hij gedaan. En wat denk je?

2363

03:13:08,976 --> 03:13:15,895

Toen ben ik dus niet naar Indië gegaan, maar ben ik in Nederland gebleven. Maar ik heb wel een opleiding

2364

03:13:15,895 --> 03:13:22,880

gehad op de Stormschool in Bloemendaal, dat waren destijds de commando's en ik ben vijfendertig maanden,

2365

03:13:22,880 --> 03:13:29,799

precies vijfendertig maanden, tot één januari 1950 in militaire dienst geweest, tot één januari 1950.

2366

03:13:29,799 --> 03:13:36,521

Ik ben werkzaam geweest als instructeur, ik ben sergeant geworden en heb heel veel jongens onderwezen,

2367

03:13:36,521 --> 03:13:43,176

want die gingen allemaal naar Indië en die heb ik allemaal geleerd hoe ze zich daar moesten gedragen

2368

03:13:43,176 --> 03:13:49,832

en dat heb ik jarenlang gedaan. Ik ben ook getrouwd nog toen ik nog in militaire dienst was. Wij zijn

2369

03:13:49,832 --> 03:13:56,421

één juni 1949 getrouwd en toen zat ik dus nog volop in militaire dienst. Ik heb daarna, om dat nog

2370

03:13:56,421 --> 03:14:03,143

even te vermelden, nog ettelijke, ik denk wel tien, misschien nog wel meer herhalingsoefeningen gehad.

2371

03:14:03,143 --> 03:14:09,732

Toen mijn dochter geboren werd, dat is in '56, dus dan zijn we al een stuk verder aan het eind van

2372

03:14:09,732 --> 03:14:16,454

de oorlog, zat ik weer in een herhalingsoefening. Moest ik opkomen in Rucphen, dat is in Brabant tegen

2373

03:14:16,454 --> 03:14:23,109

de Belgische grens. En daar ben ik naartoe gegaan, maar ik kon aan geboortekaartjes laten zien dat ik

2374

03:14:23,109 --> 03:14:29,962

een dochter had, pasgeboren was. In ieder geval, ze hebben mij zeer coulant behandeld daar en toen mocht

2375

03:14:29,962 --> 03:14:36,552

ik dus weer terug. Ik ben dus naar Rucphen gegaan, ben opgekomen en ben meteen weer teruggegaan.
Jij

2376

03:14:36,552 --> 03:14:43,273

lag in het ziekenhuis nog zelfs, zo was het, mijn vrouw lag nog in het ziekenhuis. Om kort te gaan, ik

2377

03:14:43,273 --> 03:14:49,863

heb vele herhalingsoefeningen gehad en toen ik één keer te oud was voor herhalingsoefeningen, toen

2378

03:14:49,863 --> 03:14:53,948

werd ik ingedeeld bij de, hoe heette dat ook weer? Burger, eh-

2379

03:14:53,948 --> 03:14:54,014

-

2380

03:14:56,980 --> 03:14:57,420

Bescherming Bevolking?

2381

03:14:57,420 --> 03:15:04,436

Ja, BB, bij de BB werd ik ingedeeld en toen vond ik het wel welletjes. Toen vond ik het echt wel

2382

03:15:04,436 --> 03:15:11,453

welletjes. Ik had inmiddels een baan, ik heb gewerkt voor een koekfabriek, was ik verkoopleider.

2383

03:15:11,453 --> 03:15:18,543

Nou, dat was een grote term, maar in feite reisde ik, ik reisde veel. Ik heb er nog kaartjes van,

2384

03:15:18,543 --> 03:15:25,414

maar dat ligt allemaal in het museum. In ieder geval, toen ben ik op reis gegaan en toen kreeg

2385

03:15:25,414 --> 03:15:32,577

ik, toen ik bij de BB was ingedeeld, dat herinner ik me, een formulier wat ik moest invullen. Daar

2386

03:15:32,577 --> 03:15:40,471

stond onder andere in: wilt u bom-demonteerder worden? Die atoombom bestond toen al. Wilt u bom-demonteerder

2387

03:15:40,471 --> 03:15:47,707

worden? Heb ik geschreven: alleen zure bommen. En wat zijn uw hobby's? Heb ik geschreven: vrouwen

2388

03:15:47,707 --> 03:15:51,508

en drank en ik heb allerlei gekke dingen er ingezet.

2389

03:15:52,020 --> 03:15:52,450

[lacht]

2390

03:15:52,450 --> 03:15:58,807

Maar ik heb ook gezet dat mijn baas me niet kon missen, enzovoorts en daar hebben ze

2391

03:15:58,807 --> 03:16:05,014

gehoor aan gegeven en toen was ik eindelijk los van de militaire dienst, maar mijn

2392

03:16:05,014 --> 03:16:11,447

plicht voor het vaderland, die heb ik wel vervuld, mag ik zeggen. Ik ben nou helemaal

2393

03:16:11,447 --> 03:16:16,972

in '56, dat is de bedoeling niet. Eens even kijken, ik kwam uit dienst.

2394

03:16:17,200 --> 03:16:17,850

Vond je dienst naar?

2395

03:16:17,850 --> 03:16:18,040

Wat zegt u?

2396

03:16:18,040 --> 03:16:19,700

Vond je dienst naar of ging het goed?

2397

03:16:19,700 --> 03:16:23,490

Mijn dienst is mijn leukste tijd in mijn leven geweest, mijn militaire dienst.

2398

03:16:23,490 --> 03:16:23,950

Och ja?

2399

03:16:23,950 --> 03:16:30,845

Ja. Ja, je natje en je droogje stond altijd klaar, dat is punt één. Je was met een stel jongens

2400

03:16:30,845 --> 03:16:37,812

van eigen leeftijd en het ging ons er alleen maar om om zoveel mogelijk keet te schoppen, geintjes

2401

03:16:37,812 --> 03:16:44,566

maken en dat hebben we in ruime mate gedaan. Onbezorgd leven en in weekend had je verlof of zo,

2402

03:16:44,566 --> 03:16:51,462

als je geen wacht moest lopen of wat dan ook. Dus ik heb in dienstdtijd een hele fijne tijd gehad.

2403

03:16:51,462 --> 03:16:58,145

Echt, ik heb nog contact met jongens die in militaire dienst hebben gezeten. Hè, Bep? Met Eef

2404

03:16:58,145 --> 03:17:04,827

Mintijn bijvoorbeeld. Nou ja, dat is dus een hele prettige tijd geweest, maar wel een verloren

2405

03:17:04,827 --> 03:17:09,093

tijd. Je was vijf jaar oorlog kwijt, vijf jaar. Zeg ik niet,

2406

03:17:09,520 --> 03:17:14,669

niet al te lang. Dan kreeg ik nog eens drie jaar militaire dienst met één jaartje

2407

03:17:14,669 --> 03:17:19,880

als beddenmaker daar tussendoor nog eens een keer, dus ben je negen jaar kwijt. Geen

2408

03:17:19,880 --> 03:17:24,595

enkele opleiding, dus het enige wat ik wel kon dat is verkopen, want praten,

2409

03:17:24,720 --> 03:17:25,630

Praten kan je.

2410

03:17:25,630 --> 03:17:31,879

praten kan ik wel. Nou, dat ben ik dus gaan doen. Laat ik het in de goede volgorde vertellen. Het

2411

03:17:31,879 --> 03:17:38,192

gebeurt op een gegeven ogenblik dat ik uit militaire dienst was, ik spreek nu over 1950 en ik loop

2412

03:17:38,192 --> 03:17:44,635

de Bijenkorf binnen. Ik zie daar iemand die aan het demonstreren is met een bepaald artikel, ik weet

2413

03:17:44,635 --> 03:17:51,142

niet eens, o, met die Jopo's was dat, dat was een poppetje. Ik zie daar iemand demonstreren, mensen

2414

03:17:51,142 --> 03:17:57,327

om de stand heen, en kijken, en ik keek ook en toen zag ik wie die demonstrateur was. Dat is een

2415

03:17:57,327 --> 03:18:03,705

jongen waar ik samen mee in het kamp heb gezeten, in Auschwitz en dat was een hele grote vriend van

2416

03:18:03,705 --> 03:18:10,083

mij. Die was één jaartje jonger dan ik, maar een moordjongen, een hele fijne kerel. Hij wist niet

2417

03:18:10,083 --> 03:18:16,397

dat ik nog leefde en omgekeerd ik wist ook niet dat hij leefde, dus dat was een enorme ontmoeting.

2418

03:18:16,397 --> 03:18:22,582

Hij had een heel stel mensen om zich heen staan, want hij was aan het demonstreren, maar hij had

2419

03:18:22,582 --> 03:18:29,153

dus de stand de stand gelaten, is de Bijenkorf uitgelopen en we zijn samen naar de overkant toegegaan,

2420

03:18:29,153 --> 03:18:35,596

naar de Rode Leeuw. Daar hebben we koffie gedronken en we hebben ervaringen met elkaar uitgewisseld.

2421

03:18:35,596 --> 03:18:42,103

En toen zei Flip, dat was zijn voorstel: kunnen we niet samen een zaakje gaan opzetten? En dat hebben

2422

03:18:42,103 --> 03:18:48,545

we gedaan. Toen hebben we een firma opgezet, de firma heette Patent, firma Patent. Wij zijn allerlei

2423

03:18:48,545 --> 03:18:54,988

artikelen gaan verkopen en hebben demonstrateurs in dienst genomen en op een gegeven ogenblik hadden

2424

03:18:54,988 --> 03:19:01,688

we zelfs twaalf demonstrateurs aan het werk en dan moet je even goed gaan nagaan, twaalf demonstrateurs,

2425

03:19:01,688 --> 03:19:02,783

dat is vrij veel.

2426

03:19:03,750 --> 03:19:04,150

Ja.

2427

03:19:04,150 --> 03:19:12,258

We hebben ook allerlei damesbeurzen bezocht. Dat is een zaak geweest die gefloreerd heeft. Op een gegeven

2428

03:19:12,258 --> 03:19:20,598

ogenblik had hij er geen zin meer in en ik had er geen zin meer in en toen is hij naar Amerika geëmigreerd.

2429

03:19:20,598 --> 03:19:28,397

Ik ben hier gebleven. Hij is daar jaren geweest en toen is hij weer teruggekomen en ik heb nog steeds

2430

03:19:28,397 --> 03:19:36,196

contact met zijn vrouw. En nou zal ik u eens iets vertellen over de tweede generatie, wat ik dus zelf

2431

03:19:36,196 --> 03:19:44,536

heb meegemaakt. Flip is overleden aan kanker op een gegeven ogenblik, in Nederland. Ik was in het ziekenhuis

2432

03:19:44,536 --> 03:19:52,567

op het moment dat hij overleed. Kijk, ik kan de hele avond met u praten zonder één woord over het kamp

2433

03:19:52,567 --> 03:20:00,290

te praten, dat is voor mij niet moeilijk, maar dat kon Flip niet. Flip kon alleen maar over het kamp

2434

03:20:00,290 --> 03:20:08,321

praten. Gevolg is geweest dat zijn zoons, dus nou praat ik over de tweede generatie, hij had twee zoons,

2435

03:20:08,321 --> 03:20:16,197

die zijn gewoon vergiftigd geworden. Er is alleen maar over dat kamp gesproken. Die jongens hadden een

2436

03:20:16,197 --> 03:20:20,445

haat aan Duitsers, enfin, die werden eigenlijk verkeerd

2437

03:20:21,450 --> 03:20:21,830

opgevoed,

2438

03:20:22,040 --> 03:20:28,404

ja, gebrainwashed. Flip kwam te overlijden, dus toen was alleen hun moeder nog over en daar

2439

03:20:28,404 --> 03:20:34,070

heb ik nog steeds innig contact mee, ik ben er van de week nog geweest, hè, Bep?

2440

03:20:34,140 --> 03:20:40,877

Die belt mij op een gegeven ogenblik op en zegt: het is met Ronald geen leven meer, want hij heeft het

2441

03:20:40,877 --> 03:20:47,417

ook maar steeds over de oorlog; dat zijn vader dit en zijn vader zus. Maar zijn vader was inmiddels

2442

03:20:47,417 --> 03:20:54,154

overleden, let wel. Toen zegt ze: Bob wil jij niet eens een keer met hem gaan praten? Ik zeg: is goed.

2443

03:20:54,154 --> 03:21:00,826

Een afspraak gemaakt. Mijn vrouw is weggegaan, dus we waren met z'n tweeën thuis, we zijn daar aan

2444

03:21:00,826 --> 03:21:07,497

tafel gaan zitten en toen heb ik tegen Ronald, hij liep al bij een psychiater overigens, het volgende

2445

03:21:07,497 --> 03:21:14,301

gezegd. Ik heb hem letterlijk gezegd: moet je eens luisteren, Ronald, je bent eigenlijk vergiftigd door

2446

03:21:14,301 --> 03:21:21,039

je vader -die term heb ik letterlijk gebruikt- want het was altijd over het kamp, over het kamp en met

2447

03:21:21,039 --> 03:21:27,710

een enorme haat aan de Duitsers. Maar ik ga je iets heel anders vertellen, ik ga je dit vertellen. Ik

2448

03:21:27,710 --> 03:21:34,382

ben er van overtuigd dat als dezelfde economische slechte omstandigheden hadden geweest in Rusland of

2449

03:21:34,382 --> 03:21:41,053

in Amerika of in Frankrijk of in Nederland, dan had hier precies hetzelfde kunnen gebeuren. Nou, hier

2450

03:21:41,053 --> 03:21:47,725

had precies hetzelfde kunnen gebeuren, de Duitsers onderscheiden zich wel van de Nederlanders. Ik heb

2451

03:21:47,725 --> 03:21:54,595

hem verteld wat het verschil is in zeden en gewoonten, dat is een verschil. Er zijn volkeren, die hebben

2452

03:21:54,595 --> 03:22:01,134

verschil in zeden en gewoonten, maar de eigenschappen zoals egoïsme en meerdere eigenschappen, die

2453

03:22:01,134 --> 03:22:07,872

zitten in het karakter van de mens en dat is overal hetzelfde. Waar je het neemt neem je het, iedereen

2454

03:22:07,872 --> 03:22:14,675

is egoïstisch, et cetera. Nou, dat heb ik hem aan zijn verstand kunnen brengen en als ik dat nou tegen

2455

03:22:14,675 --> 03:22:21,347

Flip had verteld, dat heb ik tegen Flip ook wel eens een keer verteld, want ze werd radeloos van hem,

2456

03:22:21,347 --> 03:22:28,349

dan zei Flip: je hebt helemaal gelijk, alleen, zei die daar achteraan, maar de Duitsers hebben het gedaan.

2457

03:22:28,349 --> 03:22:30,397

En dat was natuurlijk wel waar.

2458

03:22:31,520 --> 03:22:32,030

Tuurlijk.

2459

03:22:32,030 --> 03:22:36,695

Maar inmiddels, met zijn zoon nu, begon er een nieuwe generatie te komen en

2460

03:22:36,695 --> 03:22:41,297

je kan kinderen niet verwijten de misdrijven die hun ouders hebben begaan.

2461

03:22:41,360 --> 03:22:41,600

Nee.

2462

03:22:41,600 --> 03:22:47,921

Nou, precies. Dus dat was het. Die jongen is gekomen, daar heb ik een paar

2463

03:22:47,921 --> 03:22:53,474

uur mee gepraat en om kort te gaan, hij is die tic kwijt gekomen.

2464

03:22:53,560 --> 03:22:54,390

Goed zo.

2465

03:22:54,390 --> 03:22:58,164

Ja, dat is gebeurd, of niet, Bep? Ja, dat is echt gebeurd. Nou ja, dat is, het

2466

03:22:58,164 --> 03:23:01,890

is ook weer even afdwalen, maar wat gevolgen zo'n oorlog kan hebben. Ik heb

2467

03:23:01,890 --> 03:23:05,133

altijd gedacht, tweede generatie, wat is dat nou, dat is flauwekul.

2468

03:23:05,230 --> 03:23:07,030

Ja, die bestaat echt.

2469

03:23:07,030 --> 03:23:14,053

Hè, die bestaat echt, die bestaat heel, heel echt. Nou ja, hoe is het met mij gegaan? Even denken,

2470

03:23:14,053 --> 03:23:21,076

we zijn die demonstrateurfirma begonnen, hij is naar Amerika gegaan, ik niet. Ik ben op een gegeven

2471

03:23:21,076 --> 03:23:28,029

ogenblik op reis gegaan voor een koek- en biscuitfabriek en ben gaan reizen, verkopen. Ik heb veel

2472

03:23:28,029 --> 03:23:35,265

gereisd, niet alleen in Nederland, maar ook in Duitsland, om maar eens wat te zeggen. Ik heb ook nooit

2473

03:23:35,265 --> 03:23:42,289

Zwitserland gedaan, of nooit Frankrijk. Een stuk Zwitserland gedaan en België uiteraard. Ik heb de

2474

03:23:42,289 --> 03:23:49,312

volgende dingen gemerkt. Als ik nieuwe klanten maakte, laat maar zeggen, ik ging naar Limburg en ik

2475

03:23:49,312 --> 03:23:56,690

was altijd op weekreis, dan ging ik dinsdag weg. Maandag maakte ik afspraken op de fabriek en op dinsdag

2476

03:23:56,690 --> 03:24:03,572

ging ik op reis en dan bleef ik een week weg. Tenminste, vrijdagavond kwam ik dan weer terug. Het

2477

03:24:03,572 --> 03:24:10,666

is mij meerdere keren gebeurd dat ik bijvoorbeeld een nieuwe klant maakte en dan stelde ik me altijd

2478

03:24:10,666 --> 03:24:17,831

voor en dan zei ik, mijn naam is Cohen, enzovoorts. Nou goed. Als ik dan een week of drie, vier later

2479

03:24:17,831 --> 03:24:24,926

weer bij diezelfde nieuwe klant kwam, dan zei die nieuwe klant tegen me: dag meneer Polak. Kijk, dat

2480

03:24:24,926 --> 03:24:31,807

is kenmerkend. Dat wil niet zeggen dat die man antisemiet is, maar wat ze wel onthouden en wat ze

2481

03:24:31,807 --> 03:24:35,638

van een ander niet onthouden, dat is dat je Jood bent.

2482

03:24:36,490 --> 03:24:37,690

Tuurlijk.

2483

03:24:38,550 --> 03:24:45,295

Ja, dat is dus zo. Maar ik heb in Duitsland ook gereisd en als ik bij een nieuwe klant kwam -en ik heb

2484

03:24:45,295 --> 03:24:52,438

heel veel klanten gehad in Duitsland- ik heb de Edeka bijvoorbeeld geleverd, wat destijds ongeveer veertig-,

2485

03:24:52,438 --> 03:24:59,250

vijftigduizend winkeltjes waren, bedieningswinkels; in Duitsland had ik dus veel klanten zitten en daar

2486

03:24:59,250 --> 03:25:05,929

stelde ik me ook altijd voor. Er is nooit één Duitser geweest die heeft durven vragen: hoe komt het

2487

03:25:05,929 --> 03:25:12,873

dat u de oorlog bent doorgekomen? Dat deden de Nederlanders wel, begrijp je? Kijk, ik wil dus twee dingen

2488

03:25:12,873 --> 03:25:19,487

zeggen. Die Limburger, die was per se geen antisemiet, maar hij hield wel altijd in zijn achterhoofd

2489

03:25:19,487 --> 03:25:26,233

dat ik Jood was. In Duitsland durfden ze niet eens te vragen, want zij zijn de daders geweest, durfden

2490

03:25:26,233 --> 03:25:32,780

ze niet eens te vragen: hoe is het gekomen dat je de oorlog bent doorgekomen? Dat durfden ze wel te

2491

03:25:32,780 --> 03:25:36,880

vragen in Nederland, begrijp je? Dat is het grote onderscheid.

2492

03:25:37,410 --> 03:25:37,760

Tuurlijk.

2493

03:25:37,760 --> 03:25:45,933

Nou ja, ik ben zo'n beetje aan het einde gekomen. Ik ben in 1977-'78

2494

03:25:45,933 --> 03:25:53,426

ben ik afgekeurd. Waarvoor? Je hebt tussenwervelschijven tussen je

2495

03:25:53,540 --> 03:25:58,491

ribben zitten, tussenwervelschijven, die zijn zo dik ongeveer. Zeg maar, dikke

2496

03:25:58,491 --> 03:26:03,126

halve centimeter. Nou heb ik dus ook in Dora gewerkt, dat heb ik verteld.

2497

03:26:03,190 --> 03:26:04,980

Ja, daar heb je natuurlijk

2498

03:26:04,980 --> 03:26:06,610

En daar heb ik heel zwaar werk gedaan. Ja.

2500

03:26:06,610 --> 03:26:13,695

Het gevolg is geweest dat die tussenwervelschijven er tussen uitgegaan zijn. Ik kan het laten zien,

2501

03:26:13,695 --> 03:26:20,566

ik heb daar röntgenfoto's van. En op een gegeven ogenblik deed het zo'n pijn, want dan gaan

2502

03:26:20,566 --> 03:26:27,437

tussen de wervels die spierzenuwen komen en dat is een enorme pijn. Dat begint op de hiel en dat

2503

03:26:27,437 --> 03:26:34,523

gaat helemaal door tot je bil en het is ontzettend pijnlijk. Je hebt geen pijn op je rug, maar hier

2504

03:26:34,523 --> 03:26:41,394

heb je pijn. Nou, ik kon geen honderd meter meer lopen en als ik honderd meter had gelopen hield

2505

03:26:41,394 --> 03:26:48,336

ik het niet meer uit en dan ging ik zogenaamd mijn schoenen vastmaken, mijn veters vastmaken. Dan

2506

03:26:48,336 --> 03:26:55,565

komt die rug krom en dan kreeg je weer verlichting. Nou, ik naar de dokter toe en toen zei de dokter:

2507

03:26:55,565 --> 03:27:02,579

ja, we kunnen u wel opereren, maar u moet er wel rekening mee houden dat u een jaar onderweg bent.

2508

03:27:02,579 --> 03:27:09,450

Ik zeg: hoezo? Hij zegt: we gaan het stijf maken. We gaan hierdoor naar binnen toe, gaan naar uw

2509

03:27:09,450 --> 03:27:14,245

rug, we gaan het stijf maken en dan moet u weer gaan, hoe heet dat?

2510

03:27:14,890 --> 03:27:16,080

Revalideren.

2511

03:27:16,080 --> 03:27:21,892

Herstellen. Ja, nou. Ik zeg: dokter, u zegt het maar. Ik zeg: dokter, ik wil dat graag nog even

2512

03:27:21,892 --> 03:27:27,827

overleggen met mijn vrouw. Hij zegt: ja, maar dan moet u dat wel snel doen, want anders bent u te

2513

03:27:27,827 --> 03:27:33,761

oud om te opereren. Toen heb ik die dokter ook nog gevraagd, dat moet ik erbij zeggen, ben ik dan

2514

03:27:33,761 --> 03:27:40,002

klaar met mijn pijn? Hij zegt: dat kan ik niet zeggen. Dat kan ik niet, ik kan u geen garantiebewijsje

2515

03:27:40,002 --> 03:27:46,059

geven. Dus ik ben naar huis gegaan, we hebben het bepraat met elkaar, zijn tot de conclusie gekomen

2516

03:27:46,059 --> 03:27:51,933

dat als hij niet kon garanderen dat die pijn weg was, dan schoot ik er eigenlijk nog geen donder

2517

03:27:51,933 --> 03:27:57,806

mee op. Dus ik heb gezegd: ik laat me niet opereren. In die tijd had ik een hondje en u begrijpt

2518

03:27:57,806 --> 03:28:03,680

al, iedere pas deed mij verschrikkelijk pijn, ik was afgekeurd. Ik ben met dat hondje desondanks

2519

03:28:03,680 --> 03:28:09,737

steeds blijven lopen, lopen, lopen, ondanks de pijn. Lopen, lopen, lopen, steeds grotere afstanden.

2520

03:28:09,737 --> 03:28:15,549

Uiteindelijk ben ik de Vierdaagse gaan lopen, ik heb hem wel twaalf keer gelopen trouwens, vier

2521

03:28:15,549 --> 03:28:21,423

keer vijftig kilometer en de pijn is weggegaan. Want weet u wat er gebeurd is? Ten eerste worden

2522

03:28:21,423 --> 03:28:27,235

die spieren soepel, omdat je natuurlijk veel loopt, maar die wervels zijn op elkaar ingesleten,

2523

03:28:27,235 --> 03:28:30,355

dus ik ben gekrompen, ik ben als een gek gekrompen.

2524

03:28:31,090 --> 03:28:31,420

Ja.

2525

03:28:31,420 --> 03:28:36,091

Die tussenwervelschijven zijn opgelost en die wervels zitten dan koud op

2526

03:28:36,091 --> 03:28:40,827

elkaar en die gaan op elkaar inslijten, dus je kreeg dit, begrijpt u wel?

2527

03:28:40,827 --> 03:28:44,980

Dit, dit past op elkaar in. Eerst is het zo en dan wordt het zo.

2528

03:28:44,980 --> 03:28:45,110

Ja.

2529

03:28:45,110 --> 03:28:50,950

En dat is bij mij gebeurd. Dus op het moment, ik kan vrijwel alles doen. Ik moet

2530

03:28:50,950 --> 03:28:56,571

dus niet op de grond gaan stampen, dat moet ik niet gaan doen, zeker niet als

2531

03:28:56,571 --> 03:29:01,754

ik geen schoenen aan heb of zo. Kijk, dit dempt natuurlijk als een gek,

2532

03:29:02,150 --> 03:29:09,610

zo'n hiel. Maar ik mag niet zeggen dat ik er nog last van ondervind in feite.

2533

03:29:09,610 --> 03:29:10,770

Heerlijk.

2534

03:29:10,770 --> 03:29:18,040

Ja, en ik ben dus voor honderd procent afgekeurd, dat is logisch. Ik werk niet meer vanaf pakweg

2535

03:29:18,040 --> 03:29:25,385

1978, '79, ik weet niet precies. Ik ben afgekeurd, voor honderd procent afgekeurd. En ja, zo is

2536

03:29:25,385 --> 03:29:32,731

dat ontstaan dat ik een verzameling voorwerpen ben gaan aanleggen, omdat ik me verveelde, oude en

2537

03:29:32,731 --> 03:29:40,304

antieke gebruiksvoorwerpen. Die was op een gegeven ogenblik zo verschrikkelijk groot dat ik dat niet

2538

03:29:40,304 --> 03:29:46,817

meer in huis kon hebben en dat is terechtgekomen in het Museum van de Twintigste Eeuw.

2539

03:29:46,817 --> 03:29:47,120

Heel mooi.

2540

03:29:47,120 --> 03:29:55,564

En dat is een hele mooie collectie, die heel veel toeschouwers trekt. Aanstaaende zestien december 2009

2541

03:29:55,564 --> 03:30:04,009

is de opening van het verhaal, eigenlijk wat ik nu zo'n klein beetje verteld heb. Dan ziet u dus hoe

2542

03:30:04,009 --> 03:30:12,288

de Holocaust zijn daadwerkelijke uitwerking heeft gevonden. Er zijn in het museum pakweg een stuk of

2543

03:30:12,288 --> 03:30:20,567

twintig, vijftwintig schermen en daar kunt u allerlei dingen zien die echt gebeurd zijn en waarvan

2544

03:30:20,567 --> 03:30:28,018

ik de tekst inspreek. Die tentoonstelling blijft tot zestien mei 2010 in het Museum van de

2545

03:30:28,350 --> 03:30:29,370

Twintigste Eeuw.

2546

03:30:29,370 --> 03:30:29,680

Geweldig.

2547

03:30:29,680 --> 03:30:31,480

Ja, dat is heel leuk.

2548

03:30:31,480 --> 03:30:33,810

Ik wil je wel nog wat vragen over je leven.

2549

03:30:33,810 --> 03:30:34,740

Dat is?

2550

03:30:34,740 --> 03:30:35,430

Mag dat?

2551

03:30:35,430 --> 03:30:37,070

Ja, natuurlijk.

2552

03:30:41,730 --> 03:30:43,230

Je ouders zijn in Sobibor vermoord.

2553

03:30:43,230 --> 03:30:44,760

Ja.

2554

03:30:44,760 --> 03:30:48,330

Denk je vaak aan ze? Je broer.

2555

03:30:48,360 --> 03:30:57,846

Ja. Ten eerste denk ik vaak aan ze, dat is zo, dat is onvermijdelijk. Ook aan mijn broer. En toen ik

2556

03:30:57,846 --> 03:31:07,616

hoorde dat er een Sobibor-proces was en dat er mogelijkheid bestond om Nebenkläger, dus nevenaanklager

2557

03:31:07,616 --> 03:31:17,197

te worden, toen denk ik, ja, ik zie dat als mijn plicht om dat ook te doen, tegen Demjanjuk, één of

2558

03:31:17,197 --> 03:31:26,778

andere kampbeul. Ik heb me toen ik dat hoorde -en dat is vrij laat geweest dat ik dat hoorde, helaas-

2559

03:31:26,778 --> 03:31:36,264

onmiddellijk gemeld bij het comité die de nevenaanklagers tegen Demjanjuk -die dus gewerkt heeft in

2560

03:31:36,264 --> 03:31:46,983

Sobibor, waar mijn ouders en broer vermoord zijn- het Sobibor Comité, die de gelegenheid geeft om nevenaanklager

2561

03:31:46,983 --> 03:31:56,374

te worden in het proces Demjanjuk. 29 december ga ik naar München. Blijf daar 30, 31 en, eh, blijf

2562

03:31:56,374 --> 03:32:02,255

daar 30 december, 30 november. Nou, ik ben helemaal in de war.

2563

03:32:02,920 --> 03:32:03,210

30 november.

2564

03:32:03,210 --> 03:32:07,660

30 oktober en 1 en 2 december en dan kom ik dus weer terug.

2565

03:32:07,660 --> 03:32:14,981

En ik hoop dat ik de gelegenheid krijg om nog een woordje te spreken. Zo niet, dan is dat niet erg,

2566

03:32:14,981 --> 03:32:22,302

want ik heb mijn advocaat toegewezen gekregen, een Duitse advocaat en die kan dan spreken. Nou even

2567

03:32:22,302 --> 03:32:29,549

mijn motief hè, waarom ik zo graag nevenaanklager wil worden. Die Demjanjuk is ten tijde dat mijn

2568

03:32:29,549 --> 03:32:37,536

ouders in Sobibor waren, vermoord zijn, daar werkzaam geweest, dus hij heeft in ieder geval zijn medewerking

2569

03:32:37,536 --> 03:32:45,153

gegeven. Ik kan niet zeggen of de man daadwerkelijk mijn ouders heeft vermoord ja of nee, maar in ieder

2570

03:32:45,153 --> 03:32:53,510

geval is het gebeurd in de tijd dat hij werkzaam was daar. En hij had zelfs de naam van Iwan de Verschrikkelijke,

2571

03:32:53,510 --> 03:33:00,905

dan kunt u wel nagaan wat een fijne SS-man dat geweest is. Mijn motivatie om daar naartoe te gaan is

2572

03:33:00,905 --> 03:33:08,226

dus ten eerste dat ik gerechtigheid wil voor mijn ouders, maar niet alleen voor mijn ouders en mijn

2573

03:33:08,226 --> 03:33:16,361

broer, maar ook voor de miljoenen mensen die gestorven zijn. Dat is één. Ten tweede vind ik het rechtvaardig

2574

03:33:16,361 --> 03:33:23,756

als die man veroordeeld wordt en het derde, wat voor Duitsland zeer belangrijk is: na de oorlog zijn

2575

03:33:23,756 --> 03:33:31,152

de rechters die er in de oorlog waren -en u moet goed begrijpen, dat waren Nazi-rechters- in functie

2576

03:33:31,152 --> 03:33:38,547

gebleven, althans, grotendeels. Dus u kunt wel nagaan, de Nazi's die zij hebben moeten veroordelen

2577

03:33:38,547 --> 03:33:45,868

na de oorlog, die hebben ongelooflijk lichte straffen gekregen en de Duitse regering en de Duitsers

2578

03:33:45,868 --> 03:33:53,263

weten dat allemaal. Geen enkele verhouding tot de moorden die ze hebben gepleegd. En ik vind dat als

2579

03:33:53,263 --> 03:34:00,881

Duitsland zich bij de westerse democratieën wil scharen, dan zal ze om te beginnen eens een behoorlijk

2580

03:34:00,881 --> 03:34:08,498

strafproces moeten voeren, neutraal, eerlijk strafproces en dan zal Demjanjuk zijn straf moeten krijgen

2581

03:34:08,498 --> 03:34:16,411

die hij verdient. Als dat niet zo is, dat er weer een lichte straf wordt uitgesproken dan vind ik eigenlijk

2582

03:34:16,411 --> 03:34:23,806

dat het huidige Duitsland nog Nazi-trekken vertoont. Ik vind dus dat met zo'n proces wat er nu is,

2583

03:34:23,806 --> 03:34:31,127

Duitsland zich kan scharen bij de landen van de westerse democratie, als het proces een goed einde

2584

03:34:31,127 --> 03:34:38,448

vindt, een rechtvaardig en goed einde. Dat is wat ik erover wil zeggen, over het Demjanjuk-proces.-

2585

03:34:39,780 --> 03:34:41,780

Wat betekent het voor jou persoonlijk?

2586

03:34:41,780 --> 03:34:48,610

Voor mij persoonlijk betekent dat, nogmaals, rechtvaardiging dat mijn ouders

2587

03:34:48,610 --> 03:34:50,590

Nee, maar ik bedoel, droom je ervan? Maak je je er ongerust over?

2588

03:34:50,590 --> 03:34:52,400

Ik droom er niet van.

2589

03:34:56,060 --> 03:34:57,220

Voel je je sterk?

2590

03:34:57,220 --> 03:35:03,250

Ik denk er wel aan en ik denk vooral: ik hoop dat de man veroordeeld wordt. Ik hoop het van ganser

2591

03:35:03,250 --> 03:35:09,280

harte. Het is een rotschoft, het is een grote moordenaar. Dat staat als een paal boven water. Niet

2592

03:35:09,280 --> 03:35:15,680

alleen in Sobibor is hij werkzaam geweest, hij is in meer kampen werkzaam geweest. Ik heb het al gezegd,

2593

03:35:15,680 --> 03:35:21,095

dit is niet voor niks dat men hem de bijnaam heeft gegeven van Iwan de Verschrikkelijke.

2594

03:35:21,940 --> 03:35:24,820

Je gaat vaak naar Auschwitz. Je leidt vaak reizen.

2595

03:35:24,820 --> 03:35:29,770

Nou, niet vaak. Ik ben er na de oorlog drie keer geweest en altijd op uitnodiging.

2597

03:35:29,770 --> 03:35:37,713

Eén keer op uitnodiging met televisie, één keer op uitnodiging van het Reformatorisch

2598

03:35:37,713 --> 03:35:43,399

Dagblad en één keer op uitnodiging van een ambtenaar van WVS.

2599

03:35:43,490 --> 03:35:43,900

Van het Ministerie.

2600

03:35:43,900 --> 03:35:44,760

Ja, van het Ministerie.

2601

03:35:44,760 --> 03:35:48,220

Heb je wel eens overwogen om naar Sobibor te gaan?

2602

03:35:48,220 --> 03:35:53,240

Nee, daar is ook niet veel te zien, in Sobibor. Daar staat een monument, c'est tout.

2603

03:35:53,240 --> 03:35:54,640

Ik vind dat er heel veel te zien is.

2604

03:35:54,640 --> 03:35:55,760

Wat?

2605

03:35:55,760 --> 03:35:57,970

Ik vind dat er heel veel te zien is.

2606

03:35:57,970 --> 03:35:58,080

Ja?

2607

03:35:58,080 --> 03:36:03,380

Sorry. Ik spreek nooit tegen tijdens een interview.

2608

03:36:03,380 --> 03:36:03,980

Nee, nee.

2609

03:36:03,980 --> 03:36:06,510

Ik vind dat in Sobibor ontzettend veel te zien is.

2610

03:36:06,510 --> 03:36:06,840

Nu? Nou, dan is dat

2611

03:36:07,450 --> 03:36:08,670

nu opgericht.

2612

03:36:08,670 --> 03:36:10,810

Nee, het zijn geen monumenten. Ooh.

2614

03:36:10,810 --> 03:36:13,730

Het daar zijn is heel veel zien, heel veel voelen.

2615

03:36:13,730 --> 03:36:14,570

O, zo. Ja, ja.

2616

03:36:14,570 --> 03:36:16,060

Heel veel ervaren.

2617

03:36:16,060 --> 03:36:17,400

Oké, oké, oké.

2618

03:36:17,400 --> 03:36:20,697

Ik vind een reis naar Sobibor de moeite waard, maar ik vroeg

2619

03:36:20,697 --> 03:36:23,885

me af, omdat je dus wel naar Auschwitz was geweest en niet

2620

03:36:23,940 --> 03:36:26,390

Ja, maar dat doe ik niet omdat ik er naartoe wil.

2621

03:36:26,390 --> 03:36:26,660

Nee.

2622

03:36:26,660 --> 03:36:29,870

Ik heb helemaal geen behoefte naar Auschwitz toe te gaan. Nee, natuurlijk niet [lacht]

2624

03:36:29,870 --> 03:36:32,820

Ik heb dat drie keer gedaan op uitnodiging. Ja.

2626

03:36:32,820 --> 03:36:38,283

En dan denk ik, het heeft zin. En als het geen zin heeft, dan, pfff, wat moet ik

2627

03:36:38,283 --> 03:36:43,541

in Auschwitz zoeken? Wat moet ik daar zoeken? Het interesseert me geen fluit.

2628

03:36:43,541 --> 03:36:43,610

Nee, niks.

2629

03:36:43,880 --> 03:36:45,000

Echt niet.

2630

03:36:45,000 --> 03:36:50,738

Terwijl je zat te praten realiseerde ik me heel erg dat grote verschil tussen Auschwitz

2631

03:36:50,738 --> 03:36:55,884

en Sobibor, want dat is me eigenlijk nooit zo eerder door de gedachte gekomen,

2632

03:36:56,040 --> 03:37:01,782

dat in Auschwitz iedereen wist wat er gebeurde, terwijl alles in Sobibor

2633

03:37:01,782 --> 03:37:07,285

erop gericht was dat wie werkte in het werkkamp niet wist wat zich in

2634

03:37:07,285 --> 03:37:12,310

de gaskamers afspeelde. Dat is toch een verbijsterend verschil.

2635

03:37:12,470 --> 03:37:16,280

Ja. Ja. Ja. Mensen zijn aangekomen, zijn meteen vermoord.

2636

03:37:16,280 --> 03:37:16,910

Ja.

2637

03:37:16,910 --> 03:37:21,620

Terwijl je in Auschwitz nog de kans had, ik heb het gehad over die twintig-tachtig procent. Die twintig

2638

03:37:21,620 --> 03:37:25,964

procent die je in ieder geval in het kamp had, had nog tenminste de kans dat je in leven bleef.

2639

03:37:25,964 --> 03:37:26,010

Zoals jij, ja.

2640

03:37:26,010 --> 03:37:32,720

Zoals ik bijvoorbeeld. Ja, dat is juist. Dat is een groot verschil.

2642

03:37:32,720 --> 03:37:35,590

Niet dat dat ooit de bedoeling is geweest van ze.

2643

03:37:35,590 --> 03:37:39,300

Nou, jullie waren nodig voor de oorlogsindustrie, sorry.

2644

03:37:39,300 --> 03:37:40,960

Ja, aanvankelijk niet.

2645

03:37:40,960 --> 03:37:43,080

Nee, maar na '43.

2646

03:37:43,080 --> 03:37:43,880

Ja, toen wel.

2647

03:37:43,880 --> 03:37:44,800

Als Joodse arbeid.

2648

03:37:44,800 --> 03:37:45,620

Ja, precies. Cruciaal voor het oosten.

2650

03:37:45,620 --> 03:37:53,303

Ja, dat vertel ik ook altijd, het was eerst de bedoeling om je domweg te vermoorden. Übermensch, Untermensch

2651

03:37:53,303 --> 03:38:00,563

en Herrvolk en zo. Maar het is de bedoeling geweest om de Joden aanvankelijk te vermoorden. Later toen

2652

03:38:00,563 --> 03:38:07,964

ze een enorm gebrek kregen aan arbeidskrachten -want de vrouwen werkten in die fabrieken, de mannen zaten

2653

03:38:07,964 --> 03:38:15,436

aan het front- toen hebben ze de Joden ingeschakeld en voor iedere Jood die ze leverden als arbeid, kregen

2654

03:38:15,436 --> 03:38:22,696

ze aanvankelijk één Rijksmark vijftig en dan kan je zeggen, pfff, wat is nou één Rijksmark vijftig?

2655

03:38:22,696 --> 03:38:30,097

Maar ja, er zijn kampen waar duizenden mensen naartoe zijn gegaan. Hoe heette dat kamp nou, het Auschwitz

2656

03:38:30,097 --> 03:38:34,397

drie, ik kan er niet opkomen, ik kon er net ook niet opkomen.

2657

03:38:34,397 --> 03:38:34,820

Buba

2658

03:38:34,820 --> 03:38:34,820

Wat zegt u? Buba?

2660

03:38:34,820 --> 03:38:42,442

Ja, Buna, zo heette de fabriek, maar dat was in een plaatsje. Het kamp heette Buna, daar

2661

03:38:42,442 --> 03:38:50,150

werd kunstmatig benzine gemaakt en rubber gemaakt, enzovoorts. Maar dat Buna, daar gingen

2662

03:38:50,150 --> 03:38:56,906

bijvoorbeeld duizend man naartoe. Nou, dat is duizend maal één Mark vijftig.

2663

03:38:56,906 --> 03:38:57,080

Ja, precies.

2664

03:38:57,080 --> 03:39:00,620

Dat is vijftienhonderd Mark, weet je en dat

2665

03:39:00,620 --> 03:39:06,009

leverde geld op voor de SS. En als die mensen weer als muzelman terugkwamen, dus niet meer

2666

03:39:06,009 --> 03:39:11,399

fähig waren om te werken, dan gingen ze terug naar Auschwitz-Birkenau en dan werd er weer

2667

03:39:11,399 --> 03:39:16,310

een nieuwe groep gestuurd. Dat waren natuurlijk geweldige arbeidskrachten voor ze.

2668

03:39:16,430 --> 03:39:20,260

Maar u houdt de hele oorlog als een winstgeverij.

2669

03:39:20,260 --> 03:39:20,450

Ja.

2670

03:39:20,450 --> 03:39:20,960

dus winst gemaakt in de oorlog.

2671

03:39:20,960 --> 03:39:22,000

Ja. Ja.

2672

03:39:22,000 --> 03:39:25,030

Is er nog iets wat je vergeten bent te vertellen?

2673

03:39:25,030 --> 03:39:31,762

O, ik zal verschrikkelijk veel vergeten zijn. Kijk, je kan vijf jaar oorlog niet in een paar uurtjes

2674

03:39:31,762 --> 03:39:38,159

weergeven, dat is onmogelijk. Er zijn dingen die ik ook echt vergeten zal zijn. Het is allemaal

2675

03:39:38,159 --> 03:39:43,545

niet zo erg. Ik denk dat ik een sfeerbeeld gegeven heb hoe het geweest is en hoe

2676

03:39:44,450 --> 03:39:50,020

ik er onder gebleven ben.

2677

03:39:51,460 --> 03:39:56,950

En hoe je eigenlijk hebt overleefd ondanks Sobibor.

2678

03:39:56,950 --> 03:39:57,290

Ja.

2679

03:39:57,290 --> 03:39:58,320

Ondanks de moord

2680

03:39:58,990 --> 03:40:00,030

op het Nederlandse Jodendom.

2681

03:40:00,030 --> 03:40:01,480

Ja, ja, ja.

2682

03:40:01,480 --> 03:40:03,780

Dan wil ik je heel erg bedanken voor dit gesprek.

2683

03:40:03,780 --> 03:40:08,505

Ik heb het graag gedaan en ik hoop dat je er veel plezier van zult

2684

03:40:08,505 --> 03:40:13,088

hebben, althans het nut bedoel ik meer, dat het nuttig zal zijn.